

Studiu privind analiza complexă a cauzelor legislativ-instituționale de condamnare a Republicii Moldova de Curtea Europeană a Drepturilor Omului

conf. univ. dr. Vasile Rotaru,
Universitatea de Stat din Chișinău

prof. univ. dr. Igor Dolea,
Universitatea de Stat din Chișinău

conf. univ. dr. Ion Crețu
Universitatea de Stat din Chișinău

The following study aims to analyse the causes of the convictions of Moldova by the European Court of Human Rights, to establish the progress made in removing those causes and to determine the measures to be taken in order to avoid further similar convictions.

The gathering of the required information has taken place by holding interviews with various persons (doctors, prosecutors, lawyers, judges, plaintiffs and so on) able to establish certain circumstances. The interviews sought both to establish the relevant events leading to judgments and to determine the changes that have taken place as a result of those judgments. Additionally, as for the relevant issues, a study on actual legislation and practice (for example case-law, medical practice) was conducted.

Metodologia studiului

Autorii și-au propus drept scop analizarea cauzelor condamnării Republicii Moldova de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), constatarea progresului făcut în înlăturarea acestor cauze și

determinarea acelor pași care urmează a fi întreprinși în continuare pentru a evita condamnări similare. Analiza a fost efectuată conform articolelor Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului.

Pentru a atinge scopurile propuse, autorii au folosit mai multe metode de

cercetare. În primul rând, au fost analizate hotărârile de condamnare a Moldovei. Pentru a oferi un cadru fix de cercetare, s-a decis includerea în studiu a tuturor hotărârilor de condamnare pronunțate până la 1 ianuarie 2008. Ținând cont de caracterul complex și, totodată, aparte al cauzei **Ilașcu c. Moldovei**, aceasta a fost exclusă deliberat din obiectul studiului.

În afară de analizarea hotărârilor de condamnare pronunțate de CEDO, colectarea informației necesare a avut loc prin intermediul interviuării diferitor subiecți sociali care ar fi putut elucida în mod special anumite aspecte (medici, procurori, avocați, judecători, reclamanți etc.). Interviurile urmăreau drept scop atât elucidarea momentelor care au stat la baza unor hotărâri, cât și constatarea schimbărilor care au avut loc ca urmare a hotărârilor date.

În afară de aceasta, pentru chestiunile de interes, a fost efectuat un studiu al legislației și practicii aplicabile în domeniul de cercetare (de exemplu: practica judiciară, practica medicală).

Ținând cont de interesul general pe care îl prezintă hotărârile CEDO pentru societatea moldovenească, autorii s-au străduit să folosească un limbaj care să poată fi înțeles și de persoanele care nu au studii juridice, iar uneori și-au permis chiar să menționeze anumite lucruri care sunt evidente pentru o persoană cu pregătire în domeniu, lucru pentru care ne cerem iertare de la colegii noștri juriști.

Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului Art. 3. Interzicerea torturii

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Jurisprudența:

Cauza **Ostrovar c. Moldovei**, hotărârea din 13 septembrie 2005;

Cauza **Becciev c. Moldovei**, hotărârea din 4 octombrie 2005;

Cauza **Șarban c. Moldovei**, hotărârea din 4 octombrie 2005;

Cauza **Corsacov c. Moldovei**, hotărârea din 4 aprilie 2006;

Cauza **Boicenco c. Moldovei**, hotărârea din 11 iulie 2006;

Cauza **Holomiov c. Moldovei**, hotărârea din 7 noiembrie 2006;

Cauza **Pruneanu c. Moldovei**, hotărârea din 16 ianuarie 2007;

Cauza **Istrati și alții c. Moldovei**, hotărârea din 27 martie 2007;

Cauza **Modîrcă c. Moldovei**, hotărârea din 10 mai 2007;

Cauza **Ciorap c. Moldovei**, hotărârea din 19 iunie 2007;

Cauza **Paladi c. Moldovei**, hotărârea din 10 iulie 2007;

Cauza **Colibaba c. Moldovei**, hotărârea din 23 octombrie 2007;

Cauza **Stici c. Moldovei**, hotărârea din 23 octombrie 2007;

Cauza **Stepuleac c. Moldovei**, hotărârea din 6 noiembrie 2007;

Cauza **Țurcan c. Moldovei**, hotărârea din 27 noiembrie 2007;

Cauza **Popovici c. Moldovei**, hotărârea din 27 noiembrie 2007.

I. Spațiul limitat în locurile de detenție

În cauza **Ostrovar c. Moldovei**, Curtea a constatat că în locul de detenție a reclamantului erau deținute mai multe persoane decât permit capacitățile celulei. Nu era posibil de a avea acces întotdeauna la un pat.

În cauza **Becciev c. Moldovei**, s-a constatat că din lipsa spațiului nu aveau posibilitatea de a face plimbări la aer liber.

În cauza **Ciorap c. Moldovei**, Curtea a constatat că fiecare deținut din celulă dispunea de mai puțin de 1m² de spațiu, ceea ce evident este sub minimul acceptabil. Curtea a reamintit că deja supraaglomerarea ridică în sine o chestiune în temeiul art. 3 al Convenției, în special când ea durează perioade lungi.

În cauza **Modîrcă c. Moldovei**, Curtea a constatat că reclamantul a fost deținut cu alte trei persoane pe o suprafață de 10 m². Reclamantul trebuia să petreacă 23 ore/zi în condiții de supraaglomerare, punând în risc sănătatea de infectare cu tuberculoză.

În cauza **Țurcan c. Moldovei**, s-au stabilit circumstanțe similare cu cele constatate în cauza **Modîrcă c. Moldovei**.

În cauza **Popovici c. Moldovei**, Curtea a constatat că nu i-au fost prezentate probe precum că în perioada aprilie-octombrie 2003 condițiile de detenție din Izolatorul de detenție provizorie al Ministerului Afacerilor Interne (MAI) au fost altele decât în cauza **Becciev c. Moldovei**. Descrierea acestora de către reclamant corespunde într-o mare măsură cu cea a Comitetului pentru Prevenirea Torturii (CPT).

În cauza **Istrati c. Moldovei**, Curtea a reconfirmat gradul foarte ridicat, chiar insuportabil, al ratei de aglomerare a populației în Izolatorul de detenție preventivă al Ministerului Justiției în jur de 2 m² pentru un deținut.

*
* *

Problema limitei spațiului de detenție a constituit obiectul criticilor Republicii Moldova în rapoartele CPT din 11 și 21 octombrie 1998, 10 și 22 iunie 2001, 20-23 septembrie 2004.

În această perioadă, în Republica Moldova nu s-a construit nici un penitenciar nou, cu excepția unui bloc pentru deținuții pe viață din Penitenciarul din Rezina și un bloc la Penitenciarul pentru femei nr. 7 (Rusca).

Populația penitenciară din locurile de detenție preventivă a variat în ultimii ani, simțindu-se o scădere în faza de judecare a cauzei, numărul deținuților rămânând constant în faza de urmărire penală. Către 01.01.2005, numărul deținuților preventiv aflați în faza de urmărire constituia 173, către 01.01.2006 – 142, către 01.01.2007 – 190; în faza de judecare a cauzei în primă instanță, respectiv, 2005 – 1060, 2006 – 939, 2007 – 543.

În cadrul judecării cauzei în apel: 2005 – 678, 2006 – 404, 2007 – 402, recurs – 2005 – 41, 2006 – 38, 2007 – 29.

Comitetul pentru Prevenirea Torturii, în raportul din 2004, a menționat că progresele în ce privește condițiile de detenție în Penitenciarul nr. 3 se limitează la niște reparații curente. Reparația, renovarea și întreținerea celulelor sunt puse în totalitate în sarcina deținuților și a familiilor lor.

Potrivit articolului 326 al Codului de executare, față de persoanele aflate în arest preventiv se aplică dispozițiile legale prevăzute pentru condamnați. La rândul său, art. 244 al Codului de executare stabilește norma de spațiu locativ pentru un condamnat nu mai mică de 4 m².

Problema detenției în izolatoarele de detenție provizorie ale organelor de urmărire, îndeosebi al poliției, este îndeosebi alarmantă. Nici în Codul de executare, și nici în Legea cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036-XIII din 17.12.1996, Legea cu privire la poliție nr. 416-XII din 18.12.1990 (art. 7),

Legea cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției nr. 1104-XV din 06.06.2002 nu sunt prevăzute asemenea instituții. În acest context, se ridică problema constituționalității locurilor respective de detenție, care, în principiu, există în majoritatea comisariatelor de poliție. Încăperile în care sunt deținute persoanele se situează, de regulă, în subsolurile edificiilor comisariatelor de poliție, păstrate încă din perioada sovietică.

Pe lângă faptul că în aceste încăperi sunt deținute persoanele bănuite, iar în multe cazuri și cele învinuite de comiterea unor infracțiuni, în celulele respective se dețin și persoanele condamnate la arest contravențional pe un termen, de regulă, de 10-15 zile.

Nu sunt excluse în viitor condamnări pentru condițiile de detenție în timpul executării unui arest contravențional. Potrivit art. 333 alin. 3 al Codului de executare, executarea sancțiunii închisorii contravenționale se asigură de către penitenciare. De facto, pedeapsa închisorii contravenționale se execută în cadrul izolatoarelor de detenție provizorie din cadrul comisariatelor de poliție.

În cercurile juridice, inclusiv în rapoartele CPT, s-a ridicat problema transmiterii izolatoarelor de detenție provizorie Ministerului Justiției. Argumentele adversarilor unei asemenea reforme țineau de amplasarea localurilor respective și imposibilitatea separării fizice ale acestora de comisariate. În același timp, nu s-au luat în considerație propunerile ca la prima etapă responsabili de aceste izolatoare să fie reprezentanții Ministerului Justiției, pentru limitarea accesului în izolatoare a lucrătorilor operativi, a organelor de poliție,

îndeosebi pe timp de noapte. De fapt, din declarațiile persoanelor intervievate, anume în timpul nopții se comit actele de maltratare, pornind de la faptul că reprezentanții poliției au acces nelimitat la deținuții din aceste izolatoare.

De către autorități se vehiculează perspectiva construirii caselor de arest – un obiectiv îndepărtat și dificil de realizat în condițiile actuale ale Moldovei. Se creează impresia că menținerea izolatoarelor în cadrul organelor de urmărire este în interesul acelor subiecți, care utilizează detenția propriu-zisă ca mijloc de influență fizică și psihică pentru recunoașterea, chiar și falsă, a vinovăției în comiterea infracțiunilor, cât și în interesul acelor care utilizează metode ilegale de obținere a declarațiilor.

E de remarcat că, în pofida faptului că întreținerea izolatoarelor ține de bugetul MAI, nu s-au putut obține date, care ar permite să se constate ce alocații financiare sunt acordate izolatoarelor de detenție provizorie.

II. Condițiile de detenție

În cauza *Ostrovar c. Moldovei*, s-a constatat că în Penitenciarul nr. 3 erau paturi din metal, fără saltele sau cuverturi.

În închisoare lipsea un sistem de încălzire. Aprovizionarea cu apă era limitată. Nu existau spații pentru spălarea și uscarea hainelor. Celulele erau infectate cu ploșnițe, păduchi și furnici.

În cauza *Becciev c. Moldovei*, s-a constatat că în Izolatorul de detenție provizorie al Ministerului Afacerilor Interne lumina electrică era în permanență aprinsă. În loc de WC era o găleată care nu era separată de restul

celulei. În loc de paturi erau polițe din lemn fără saltele, perne, cuverturi și cearșafuri.

În cauza **Țurcan c. Moldovei**, reclamantul a invocat proasta încălzire a celulelor pe timp de iarnă și căldura exagerată pe timp de vară.

În cauza **Stepuleac c. Moldovei**, s-a constatat că în Izolatorul *Direcției Generale de Combatere a Crimei Organizate (DGCCO)* a Ministerului Afacerilor Interne celulele nu erau încălzite și că era nevoit să doarmă îmbrăcat și să folosească lenjerii proprii.

În cauza **Ostrovar c. Moldovei**, de asemenea, s-a constatat că în celule nu era interzis fumatul și persoanele care sufereau de anumite boli (în cazul reclamantului - astm) erau puși în pericol. În închisoare lipsea un sistem de ventilare.

În cauza **Becciev c. Moldovei**, s-a constatat că în izolatorul de detenție provizorie al MAI celula era închisă cu plăci de metal. Deținuților le era interzis de a face plimbări zilnice. Nu existau mijloace de a menține igiena în celulă și nici duș.

În cauza **Ciorap c. Moldovei**, Curtea a notat că însuși Departamentul Instituțiilor Penitenciare (DIP) a confirmat prezența insectelor parazitare în Închisoarea nr. 3. Guvernul nu s-a pronunțat asupra plângerii reclamantului cu privire la prezența mizeriei, lipsa păturilor, prezența rozătoarelor și lipsa accesului la lumina zilei sau la electricitate pe parcursul a mai mult de 18 ore/zi în timpul detenției solitare.

În cauza **Modîrcă c. Moldovei**, s-a constatat prezența a trei straturi de plasă din metal la fereastra prin care pătrundea lumina zilei. Aprovizionarea cu electricitate și apă era întreruptă pentru anumite perioade, în special pe

parcursul nopții. Deținuții trebuiau să se abțină de la folosirea WC-ului din aceste motive.

Reclamantul nu a fost asigurat cu lenjerie sau haine de penitenciar și a trebuit să investească împreună cu alți codeținuți în repararea și mobilarea celulei. Masa pentru mâncare era situată în apropierea WC-ului. Reclamantul a trebuit să îndure aceste condiții timp de 9 luni.

În cauza **Țurcan c. Moldovei**, de asemenea, a fost invocat accesul limitat la lumina zilei din cauza a trei bucăți din metal gros instalate la geam.

În cauza **Stepuleac c. Moldovei**, Curtea a notat că în Izolatorul DGCCO s-a constatat expres că celulele nu aveau ferestre și a conchis că reclamantul a fost deținut într-o celulă fără acces la lumina zilei. Guvernul nu a confirmat susținerea reclamantului, precum că acestuia i se permitea să meargă la WC și să folosească apa curentă o dată pe zi.

*
* *

Se cere de remarcat că nu există nici o dovadă că din momentul pronunțării hotărârilor **Ostrovar**, **Becciev** ș.a. în locurile de detenție, atât preventivă, dar cu atât mai mult provizorie, s-au efectuat renovări în ce privește condițiile de detenție.

Pentru anul 2007, conform Legii bugetului de stat, au fost alocate sistemului penitenciar 185 928,5 mln. lei, dintre care: cheltuieli de bază – 175 415,4 mln., fonduri și mijloace speciale – 3973,6 mln., investiții capitale – 6539,5 mln.

Conform art. 245 al Codului de executare, condamnatului i se asigură posibilitatea de a-și satisface nevoile fiziologice în condiții curate și decente și după necesitate, posibilitatea de a

face baie sau duș, la temperaturi admisibile, atât de des cât necesită igiena generală, însă nu mai rar de o dată pe săptămână. Fiecare condamnat este asigurat cu un pat și lenjerie de pat, care se schimbă cel puțin o dată pe săptămână (art. 246 alin. 4 Cod de executare). Potrivit secțiunii a 38-a punctul 466 din Statutul executării pedepsei de către condamnați (Hotărârea Guvernului nr. 583 din 26.05.2006), pe perioada toamnă-iarnă, în încăperile penitenciarului se menține o temperatură nu mai mică de +18°C, iar în blocurile și încăperile pentru tratament medical, pentru îngrijirea femeilor gravide și creșele pentru copii – nu mai mică de +20°C. Conform anexei nr. 23 la Statut, iluminarea de zi este asigurată prin instalarea geamurilor, mărimea cărora nu trebuie să fie mai mică de 1,2x0,9m. Pentru ventilare, geamurile sunt utilizate cu oberliht. La geamuri, suplimentar, se instalează gratii metalice cu ochi de grilaj nu mai mare de 100x200mm. Celulele de locuit sunt amenajate cu vase pentru closet de pardoseală și lavoare, care sunt instalate în cabine bine ventilate cu uși. Conform anexei nr. 22 al Statutului, în dotarea celulelor se includ: paturi metalice, noptiere, scaune, dulapuri etc.

Potrivit anexei nr. 7 la Hotărârea Guvernului nr. 609 din 29.05.2006, sunt prevăzute norme de eliberare a săpunului pentru deținuți (200 g/lună pentru o persoană). Reamintim că, potrivit art. 326 al Codului de executare, față de persoanele aflate în arest preventiv se aplică dispozițiile prevăzute pentru condamnați. De remarcat că, potrivit Codului de executare (art. 234), condamnatul, ale cărui condiții de deținere, în virtutea regimului sau a sancțiunii disciplinare aplicate, limi-

tează aflarea lui la aer liber, i se acordă o plimbare zilnică cu o durată de cel puțin o oră, iar condamnatului minor – de cel puțin 2 ore. Astfel de plimbări se fac într-un loc special amenajat pe teritoriul penitenciarului. Statutul executării pedepsei de către condamnați (articolele 183-184) reconfirmă acest drept, specificând că durata plimbărilor se stabilește de administrația locului de arest preventiv, ținându-se cont de programul zilnic, starea timpului, de limita completării și de alte circumstanțe. Plimbările zilnice se desfășoară într-un loc special amenajat pe teritoriul penitenciarului și sunt organizate pe celule, conform unui grafic mobil.

După cum se poate concluziona, persoanele oficiale care gestionau locurile de detenție enumerate mai sus au neglijat sub diferite forme prevederile interne în ce privește condițiile de detenție. Or, în legislație se conțin norme care nu se execută.

III. Asistența medicală

În cauza **Ostrovar c. Moldovei**, s-a constatat asistența medicală necorespunzătoare, cât și capacitatea asistenței medicale limitate din cauza lipsei medicamentelor. Medicul a dat permisiunea ca deținutul să fie plasat împreună cu deținuții care fumau.

În cauza **Becciev c. Moldovei**, s-a constatat că în Izolatorul de detenție provizorie a MAI exista riscul ca reclamantul să se infecteze de tuberculoză, infecții dermatologice și alte boli infecțioase.

În cauza **Șarban c. Moldovei**, Curtea a notat că, în conformitate cu Registrul medical prezentat, în perioada detenției în Izolatorul de detenție provizorie al MAI (12-19 noiembrie 2004, 20 decembrie 2004 – 19 ianuarie

2005), reclamantul a fost examinat doar o singură dată (cu toate că suferă de trei maladii medicale grave). A fost respinsă, fără explicații, cererea de a fi consultat de alți medici chiar dacă reclamantul s-a plâns de durere în regiunea cervicală a coloanei vertebrale și de amortire a degetelor și a mâinilor. El a fost examinat de neurolog doar o singură dată, iar recomandarea neurologului de a fi examinat de un neurochirurg nu a fost urmată. Pentru chemarea unei ambulanțe era nevoie de decizia Centrului de Combatere a Crimelor Economice și Corupției (CCCEC), o decizie dificil de luat în absența unui medic profesionist. În timpul ședințelor de judecată el era ținut într-o cușcă, în cătușe. Medicul a trebuit să-i măsoare tensiunea printre gratii.

În cauza **Boicenco c. Moldovei**, Curtea a reamintit că, deși art. 3 al Convenției Europene nu poate fi interpretat ca impunând o obligație de asigurare a sănătății, el totuși impune statului obligația de a proteja integritatea fizică a persoanelor private de libertate prin acordarea asistenței medicale. În afară de faptul că a suferit o comoție cerebrală, reclamantul a intrat în stare de șoc, pe cât se pare, imediat după ce a fost reținut. Guvernul a invocat ca motiv de întârziere la efectuarea expertizei psihiatrice procedurile administrative legate, *inter alia*, de transferul reclamantului de la spitalul DIP la cel de psihiatrie, argument care a fost respins de Curte. Cu toate că era într-o asemenea stare, o perioadă reclamantul s-a aflat într-o închisoare obișnuită, unde nu se știe dacă i s-a oferit o îngrijire medicală.

În cauza **Holomiov c. Moldovei**, Curtea a reconfirmat că, deși art. 3 al Convenției Europene nu poate fi interpretat ca implicând o obligație

generală de a elibera deținuții pe motiv de sănătate, el totuși impune statului obligația de a proteja integritatea fizică a persoanelor lipsite de libertate, de exemplu prin acordarea asistenței medicale necesare. Chestiunea esențială constă în lipsa unei asistențe medicale adecvate pentru boala specifică a reclamantului (hepatită cronică, hidronefroză de gradul 2, diateză urică etc.). Curtea a menționat că Guvernul nu a prezentat o informație completă privind tratamentul medical, dar s-a axat, în special, pe dovedirea relei-credințe a reclamantului. Faptul că reclamantul a fost examinat de medici, fără ca recomandările acestora să fie urmate ulterior, nu a fost suficient. Instanțele judecătorești naționale au recunoscut că în Izolatorul nr. 3 nu a existat o asistență medicală corespunzătoare. Curtea a menționat că nu se poate conchide că refuzul reclamantului de a accepta tratamentul medical în asemenea condiții ar putea fi interpretat ca rea-credință. Trebuie de luat în considerație și perioada îndelungată în care el s-a aflat fără tratament.

În cauza **Istrati și alții c. Moldovei**, Curtea a reconfirmat absența asistenței medicale pe durata detenției în izolatorul Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției (CCCEC) la 11 februarie 2005. Curtea a constatat că lipsa unei asistențe medicale, în condițiile în care aceasta nu era necesară, nu poate prin ea însăși să constituie încălcarea art. 3 din Convenția Europeană. În situația în care nu a existat nici un risc de evadare a reclamantului și în care timpul de recuperare acordat a fost foarte scurt, ținând cont că perioada de transfer a fost relativ lungă, Curtea nu este convinsă de faptul că preocuparea legată de o eventuală evadare a

reclamantului poate să valoreze mai mult decât necesitatea evidentă de recuperare a acestuia. În condiția în care reclamantul era supravegheat de doi colaboratori ai CCCEC în salonul din spital, măsura de asigurare – legarea cu cătușe de calorifer, nu a fost proporțională necesităților de securitate.

În cauza **Stepuleac c. Moldovei**, cu referire la acordarea asistenței medicale de către medicii de la ambulanță, Curtea a notat că, în pofida diagnosticului care a necesitat o confirmare, reclamantul nu a fost supus nici unei examinări și nici nu a fost examinat de un medic specialist, cel puțin până la sfârșitul detenției în Direcția Generală de Combatere a Crimei Organizate (DGCCO). Reclamantului nu i-a fost acordată asistența medicală zilnică, deoarece în izolator nu exista personal medical, iar ambulanța era chemată doar în cazuri mult mai grave. Reclamantului i s-a promis asistența medicală în cazul în care va avea nevoie, însă acesta nu putea demonstra această necesitate în absența unei opinii medicale calificate.

În cauza **Paladi c. Moldovei**, reclamantul s-a plâns de omisiunea de a i se acorda asistență medicală corespunzătoare în timpul detenției sale la CCCEC și de a-l transfera la o instituție neurologică recomandată de un medic independent și de întreruperea tratamentului neurologic. Curtea a constatat că reclamantul suferea de mai multe boli grave. Câțiva medici i-au recomandat tratamentul staționar, sub supravegherea directă a unui medic, unii dintre ei considerând că erau necesare intervenții chirurgicale, care puteau fi făcute numai în unități medicale specializate. Reclamantul, soția și avocatul s-au plâns de mai

multe ori de insuficiența tratamentului medical. Curtea a subliniat necesitatea ca instanța de judecată națională să se bazeze pe opinii medicale înainte de a decide asupra transferului la un alt spital într-un termen rezonabil. Omisiunea de a transfera reclamantul la o clinică neurologică, într-o perioadă rezonabilă de timp, și întârzierea începerii tratamentului recomandat, în mod incontestabil, l-au expus pe reclamant unui risc pentru sănătate. Curtea a fost frapată de urgența cu care instanța de judecată națională a decis transferul reclamantului la spitalul penitenciar fără a lua în considerație unele opinii ale specialiștilor.

*
* *

Potrivit art. 187 pct. 2 Cod de procedură penală (CPP), administrația instituției de deținere a persoanelor reținute sau arestate este obligată să asigure persoanelor deținute accesul la asistență medicală independentă.

Potrivit art. 6 alin. 7 al Legii cu privire la sistemul penitenciar, spitalele penitenciare asigură detenția temporară a tuturor categoriilor de deținuți care necesită asistența medicală de staționar, cu respectarea cerințelor de detenție separată în funcție de maladia, calitatea procesuală a persoanei, sexul și vârsta acesteia. Potrivit art. 249 al Codului de executare asistența medicală se acordă ori de câte ori este necesar sau la cerere de către un personal calificat, în mod gratuit, potrivit legii. Condamnații beneficiază în mod gratuit de tratament și de medicamente. Orice penitenciar trebuie să dispună de serviciile a cel puțin unui medic generalist, unui medic stomatolog și unui medic psihiatru. În penitenciarul cu capacitatea de cel puțin 100 de locuri, trebuie să funcționeze, în regim

permanent, un centru curativ staționar pentru acordarea asistenței medicale fiecărui condamnat. Condamnații bolnavi care au nevoie de tratament medical specializat sunt transferați neîntârziat în instituțiile medicale specializate ale Departamentului instituțiilor penitenciare sau în spitalele Ministerului Sănătății. Medicul care efectuează examenul medical are obligația de a sesiza procurorul și avocatul parlamentar în cazul în care constată că persoana condamnată a fost supusă la tortură, tratamente cu cruzime, inumane sau degradante ori la alte rele tratamente, precum și obligația de a consemna în fișa medicală cele constatate și declarațiile persoanei condamnate în legătură cu acestea (art. 251 alin. 3 Cod de executare).

Condamnații beneficiază de asistență terapeutică, chirurgicală, psihiatrică și stomatologică. Condamnatul poate, din cont propriu, să beneficieze și de serviciile medicului privat (art. 251 alin. 4 Cod de executare). În cazul unei boli grave sau constatării că persoana condamnată a fost supusă la tortură, tratamente cu cruzime, inumane sau degradante ori alte rele tratamente, despre acest fapt este, de îndată, înștiințată familia sau alte persoane apropiate condamnatului (art. 251 alin. 7 Cod de executare). Potrivit secțiunii a 41-a pct. 504 din Statutul executării pedepsei de către condamnat, prevenitul, pe cont propriu, cu acordul administrației penitenciare și al organului de urmărire penală, al judecătorului de instrucție sau al instanței de judecată, poate beneficia și de serviciile unui medic privat. Conform art. 516 al Statutului, în cazurile în care se constată că deținutul a fost supus torturii, tratamentelor cu cruzime, inumane sau

degradante ori la alte rele tratamente, pe lângă faptul că medicul este obligat să sesizeze procurorul, deținutul are dreptul de a cere să fie examinat, din cont propriu, la locul de deținere, de un medic din afara sistemului penitenciar, indicat de acesta, sau de un medic legist. Conform pct. 5 din Regulamentul cu privire la modul de asigurare a asistenței medicale persoanelor deținute în penitenciare (Ordinul Ministrului Justiției nr. 478 din 15.12.2006), arestatul preventiv poate beneficia și de serviciile unui medic privat, cu excepția medicului expert psihiatru și medicului expert legist. Refuzul administrației penitenciare de a acorda accesul unui medic privat urmează să fie motivat. Refuzul de a acorda accesul unui medic privat desemnat de deținut nu exclude posibilitatea desemnării altui medic privat.

În caz de necesitate urgentă de acordare a ajutorului medical specializat, spitalizarea bolnavilor poate fi efectuată în instituțiile medico-sanitare publice ale Ministerului Sănătății și Protecției Sociale, cu asigurarea pazei și escortei necesare (pct. 10 din Regulament). În cazul internării planificate, transferarea în spitalele Ministerului Sănătății se face în baza dispoziției directorului general al DIP (pct. 11 din Regulament). În caz de urgență majoră, internarea în spitalele Ministerului Sănătății poate fi dispusă de șeful penitenciarului sau ofițerul de serviciu.

Orice penitenciar trebuie să asigure asistența medicală cel puțin de către un medic generalist, un medic stomatolog, un medic ginecolog (în penitenciarele unde se dețin femei) și un medic psihiatru (pct. 4 din Regulament). Pe cont propriu, prevenitul, cu acordul administrației penitenciare și al

organului de urmărire penală, al judecătorului de instrucție sau al instanței de judecată poate beneficia și de serviciile unui medic privat, cu excepția medicului expert psihiatru și medicului expert legist (pct. 5 din Regulament). Primirea pacienților se efectuează conform unui grafic aprobat de șeful penitenciarului (pct. 6 din Regulament). În caz de necesitate urgentă de acordare a ajutorului medical specializat, spitalizarea bolnavilor poate fi efectuată în instituțiile medico-sanitare publice ale Ministerului Sănătății (pct. 10 din Regulament). În cazul internării planificate este necesară dispoziția directorului general. În urma interviurilor cu reprezentanții serviciului medical al Departamentului instituțiilor penitenciare, s-a constatat că maladiile neurochirurgicale, cardiocirurgicale, traumatologice, oncologice nu se tratează în spitalele instituțiilor penitenciare. În asemenea cazuri, se aplică prevederile contractului încheiat cu Ministerul Sănătății. La transferul persoanelor, constatările medicilor au o pondere serioasă, chiar dacă decizia este luată de directorul general al DIP. La plasarea persoanei în izolator, aceasta este consultată de un medic sau de un felcer. La plasare, persoana este supusă unor testări medicale, cum ar fi luarea pulsului, sunt identificate patologiiile de care suferă aceasta. În izolatoare există miocrolaboratoare.

Dezinfectarea celulelor se efectuează conform normelor stabilite de Centrul de Medicină Preventivă.

De remarcat că, din spusele medicilor intervievați, unul dintre cei mai mari factori care facilitează dezvoltarea tuberculozei este stresul la care este supusă persoana în momentul plasării în detenție.

IV. Alimentația

În cauza **Ostrovar c. Moldovei**, s-a constatat că alimentele în locul de detenție erau de calitate proastă. Guvernul cheltuia 2,16 MDL (0,14 euro) pentru hrana zilnică. Proteinele (carnea, peștele, produsele lactate) nu erau întotdeauna disponibile din cauza finanțării.

În cauza **Becciev c. Moldovei**, reclamantul susținea că mâncarea nu era comestibilă, suma zilnică cheltuită era de 3,5 MDL (0,23 euro). În alimentație lipseau proteinele din cauza finanțării insuficiente.

În cauza **Ciorap c. Moldovei**, Curtea a reconfirmat faptul expus în cauza **Ostrovar** că în penitenciarul în care a fost deținut reclamantul alimentația a fost sub nivelul condițiilor umane.

În cauza **Modîrcă c. Moldovei**, s-a constatat că cheltuielile pentru hrană erau limitate (0,28 euro/zi).

În cauza **Țurcan c. Moldovei**, a fost invocată calitatea proastă și insuficientă a mâncării servite. Reclamantul trebuia să se bazeze în exclusivitate pe coletele aduse de către rude.

În cauza **Stepuleac c. Moldovei**, Curtea a notat că reclamantului i se acorda doar o masă pe zi la Direcția Generală de Combatere a Crimei Organizate (DGCCO). Soției reclamantului i s-a permis de a-i trimite mâncare o dată pe săptămână. Curtea a constatat o insuficiență evidentă a alimentației oferite reclamantului.

*
* *

Legislația internă (art. 247 alin. 1 Cod de executare) prevede asigurarea condamnaților de 3 ori/zi, la ore prestabilite, gratuit, cu hrană caldă. Este interzisă, în calitate de măsură de

Autorii și-au propus analizarea cauzelor condamnării Republicii Moldova de către CEDO, precum și constatarea progreselor realizate în înlăturarea acestor cauze.

constrângere, reducerea cantității, calității și a valorii calorice a hranei eliberate condamnatului. Condamnatului i se asigură acces permanent la apă potabilă (art. 247 alineatele 3 și 4 Cod de executare).

Potrivit secțiunii a 39-a pct. 486 din Statutul executării pedepsei, modul și ordinea procurării produselor alimentare și obiectelor de primă necesitate sunt stabilite de către șeful penitenciarului. Conform anexei nr. 1 la Hotărârea Guvernului nr. 609 din 29.05.2006 privind aprobarea normelor minime de alimentare zilnică a deținuților și de eliberare a detergenților, persoanele deținute sunt asigurate zilnic cu alimente ce conțin 2787,20 kcal, inclusiv: proteine – 77,76 g, lipide – 83,49 g, glucide – 415,17 g, vitamina C – 103,85 g, B – 1,17 g, Ca – 622,90 g, Fe – 25,64 g. În această rată de alimentare, printre altele, se prevede carne – 85 g, pește – 85 g, legume – 250 g, lapte – 100 g. În funcție de categoria deținuților – femei gravide, minori etc., rata poate să crească calitativ.

După cum observăm, la nivel legislativ normele de alimentație corespund, într-o formă sau alta, recomandărilor medicale. În același timp, nu există mecanisme de control privind alimentația în locurile de detenție, îndeosebi în cele provizorii din cadrul poliției. S-a

transformat într-o „tradiție” alimentația deținuților cu așa-numita „balandă”, care este interpretată de unii reprezentanți ai autorităților ca o normă. Se pare că indiferența, iar uneori nu este exclusă intenția acestor persoane, și nu lipsa resurselor financiare constituie în multe cazuri motivul unei alimentații la nivelul constatat.

V. Relele tratamente

În cauza **Corsacov c. Moldovei**, Curtea a constatat că nu se discută faptul că între 9 iulie și seara zilei de 10 iulie 1998 reclamantul se afla sub controlul poliției și în perioada respectivă a suferit leziuni corporale. Au fost depistate leziuni în regiunea capului, vânătăi pe talpa piciorului stâng. Reclamantul a pretins că a fost suspendat de o bară metalică pentru o perioadă îndelungată. Reclamantul a susținut, de asemenea, că la 10 iulie 1998 a fost amenințat cu împușcarea în cap (fapt neconstatat de Curte). Leziunile cauzate reclamantului au rezultat în invaliditate de gradul II, care corespunde pierderii capacității de muncă în volum de 50-70%. Curtea a constatat că elementul decisiv în determinarea formei maltratării îl reprezintă practica numită *falaka* (lovirea tălpilor) la care a fost supus reclamantul – o formă de maltratare deosebit de gravă.

În cauza **Boicenco c. Moldovei**, Curtea a menționat că înainte de arest, reclamantul nu a prezentat nici o anomalie a stării sale de sănătate. Traumatismul cranio-cerebral a fost stabilit de medicii de la spitalul DIP. Guvernul nu a prezentat nici o opinie medicală contrară. Traumatismul cerebral nu este unica vătămare

corporală de care a suferit reclamantul. Faptul că reclamantul nu avea alte vătămări pe corp sau semne vizibile de maltratare nu este convingător.

În cauza **Pruneanu c. Moldovei**, Curtea reamintește că atunci când unei persoane îi sunt cauzate leziuni corporale, în timp ce se află în detenție sau sub un alt control al poliției, orice leziune de acest fel va genera o puternică prezumție că această persoană a fost supusă maltratării. Ține de obligația statului să dea o explicație plauzibilă privind circumstanțele în care au fost cauzate leziunile corporale. Curtea a constatat că reclamantul nu a fost examinat de un medic decât peste 14 ore după reținere.

În cauza **Colibaba c. Moldovei**, Curtea a avut dubii referitor la credibilitatea raportului de expertiză medico-legală din 28 aprilie 2006. Ea a remarcat cu îngrijorare că reclamantul a fost dus la Centrul de Medicină Legală de către polițiștii care l-au maltratată și examenul medical a fost efectuat în prezența lor. În asemenea circumstanțe, Curtea nu poate exclude posibilitatea ca reclamantul să se fi simțit intimidat de către persoanele pe care el le-a acuzat că l-au torturat. Curtea se referă la declarațiile reclamantului, precum că la 27 aprilie 2006 el a fost supus în mod repetat torturii drept represivitate pentru că s-a plâns avocatului său. Mai mult, Curtea a notat că, deși procuratura a considerat necesar să-l înlăture pe polițistul I.M. de la examinarea cauzei reclamantului, pentru a exclude orice contact între cei doi, în scopul asigurării obiectivității anchetei, credibilitatea raportului medical poate fi pusă la îndoială.

*
* * *

Problema relelor tratamente are origini mai vechi în procesul penal, fundamentându-se îndeosebi în procesele staliniste, care aveau drept obiectiv recunoașterea vinovăției ca „regina probelor”, concept inchizitorial, promovat de doctrina Vișinski.

Pentru poliția moldovenească maltratarea a devenit în numeroase cazuri o metodă primordială de obținere a probelor de acuzare, esențială fiind declarația de recunoaștere a vinovăției. Pe lângă suspendarea de bară și „falaka”, menționate de Curtea Europeană în cauza **Corsacov c. Moldovei**, din interviurile realizate cu foștii deținuți în izolatoarele de detenție provizorie ale comisariatelor de poliție, s-a constatat utilizarea electrocutării, fapt consemnat de către procurori în dosarele penale intentate pe motiv de maltratare. În unele cazuri, aparatele de electrocutare au fost descoperite în birourile colaboratorilor de poliție. Pe lângă faptul că aparatele utilizate reprezintă exemple elocvente de aplicare a relelor tratamente, ele sunt periculoase chiar și pentru viața persoanei. În alte cazuri, se utilizează masca antigaz, lipsind persoana periodic de posibilitatea de a respira, provocându-i chinuri insuportabile. Lista așa-numitelor „invenții” poate fi continuată. Din declarațiile unui fost deținut, plasat în izolator într-o stare deosebit de gravă, reprezentanții poliției îl determinau să se stranguleze, declarându-i că oricum nu are nici o șansă să se elibereze.

În urma interviurii avocaților și foștilor condamnați, s-au constatat cazuri alarmante de recunoaștere a vinovăției de către persoanele aflate mai mult de 24 ore în custodia poliției

fără a fi audiate, fie audiate în lipsa avocatului. S-au depistat cazuri când persoanele deținute, după o perioadă de 24-48 ore de detenție, fără întocmirea vreunui act procedural (proces-verbal de reținere) înaintează o cerere de autodenunțare potrivit art. 264 CPP. Pornind de la faptul că autodenunțarea, potrivit art. 264, nu se înaintează în prezența unui avocat, este dificil, dacă nu chiar imposibil, de constatat dacă autodenunțarea a fost benevolă. În multe cazuri, autodenunțarea este principala, dacă nu unica, probă de acuzare pusă la baza sentinței, chiar dacă, ulterior, inculpatul declară în instanță că autodenunțarea a fost obținută prin maltratare.

O altă modalitate de obținere a autodenunțării constă în aplicarea arestului contravențional. De regulă, sunt aplicate două articole ale Codului cu privire la contravențiile administrative din 1985 (remarcăm că actualmente este adoptat noul Cod Contravențional): art. 164 – huliganismul nu prea grav și art. 174 – nesubordonarea cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului poliției. Ambele articole prevăd ca sancțiune - arestul administrativ.

În multe cazuri, pentru aplicarea sancțiunii în cazul unor asemenea contravenții este suficient raportul sau declarația colaboratorilor poliției (a se vedea cauza *Popovici c. Moldovei*).

În perioada detenției contravenționale, persoanele „înaintează” cereri de autodenunțare privind comiterea infracțiunii.

Reamintim că cele relatate mai sus țin de detenția persoanelor în izolatoarele de detenție provizorie din cadrul comisarierilor de poliție. Interviuurile nu au relevat situații similare celor enunțate mai sus în izolatoarele de

detenție provizorie ale Ministerului Justiției. În izolatoarele de detenție provizorie nu poate fi constatată prezența leziunilor corporale din motivul lipsei personalului medical (vezi sus: Asistența medicală).

Motivele maltratării sunt determinate în cele mai dese cazuri de obținerea declarațiilor de recunoaștere a vinovăției ca una din modalitățile de investigare a cauzelor penale și de descoperire a infracțiunilor.

Există o regulă cu tradiții din perioada sovietică, de apreciere a performanței organelor de poliție (și nu numai) prin numărul de dosare investigate, numărul de procese-verbale întocmite (poliția rutieră, polițiștii de sector etc.). Se pare că așa-numita „*politică a indicilor*” a contaminat mai multe organe de stat, accentul fiind pus pe necesitatea sancționării a cât mai multor persoane posibil, pentru suplimentarea bugetului de stat (Inspectoratul Fiscal de Stat, Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, Departamentul Vamal).

Faptul respectiv a dus la unele „*competiții*” între comisariate privind nivelul de descoperire a crimelor. În unele surse de informare se vehiculau cifre greu de imaginat, rata de descoperire a infracțiunilor reprezentând mai mult de 90% pe țară.

În Republica Moldova nu există criterii clare și transparente de apreciere a performanței colaboratorilor de poliție. Conform art. 19 din Legea cu privire la poliție (nr. 416-XII din 18.12.1990), în poliție pot fi angajați cetățeni ai Republicii Moldova care au împlinit vârsta de 18 ani, în conformitate cu legea dată, Codul muncii și alte legi (art. 20). Potrivit Capitolului V pct. 7 din Codul de etică și deontologic al polițistului (Hotărârea Guvernului nr.

481 din 10.05.2006), angajarea unui colaborator al poliției trebuie să fie efectuată în virtutea competențelor specifice și a unei experiențe personale. Vor fi recrutate doar persoanele demne de respectul populației, iar selectarea se va desfășura pe bază de concurs (pct. 8 din Codul menționat).

În cadrul analizei efectuate, autorii nu au putut constata cu certitudine că actualmente angajarea în cadrul poliției în diferite funcții se efectuează pe bază de concurs. Acest fapt sugerează posibilitatea implicării unui înalt nivel de subiectivism în procesul de recrutare și angajare a colaboratorilor poliției.

De asemenea, se ridică semne de întrebare asupra corectitudinii procesului de promovare a colaboratorilor de poliție. În art. 25 al Legii cu privire la poliție sunt stabilite formele de stimulare pentru îndeplinirea conștiincioasă a atribuțiilor de serviciu. Printre acestea se numără și „conferirea gradului special de o treaptă superioară gradului prevăzut de postul deținut”.

VI. Investigații în caz de rele tratamente

În cauza **Corsacov c. Moldovei**, Curtea a reamintit că, atunci când o persoană face afirmații credibile în susținerea faptului că a fost supusă unor tratamente contrare art. 3 al Convenției Europene, se impune efectuarea unor investigații oficiale efective, în caz contrar interzicerea torturii, a tratamentelor inumane ori degradante ar fi inefficientă și ar permite abuzuri. În cauza dată, Curtea a reținut că investigația a durat mai mult de 3 ani, perioadă în care a fost încetată și redeschisă de cel puțin 12 ori. Toate ordonanțele, prin care au fost respinse plângerile, au avut aceeași concluzie – singura cauză a

leziunilor corporale a fost lovirea cu capul de pământ atunci când a fost trântit jos de polițiști pentru a fi depozitat de cuțit. De asemenea, s-a menționat că polițiștii au fost în drept să utilizeze forța, deoarece reclamantul prezenta pericol pentru ei. Autoritățile nu au oferit nici o explicație cu privire la discrepanța dintre concluziile raportului de expertiză, în care s-a indicat despre leziunile corporale, și versiunea înaintată de polițiștii A.T. și V.D. În cadrul investigației nu s-a încercat să se ofere o explicație logică a cauzei apariției vânătăilor de pe tălpi. Autoritățile nu au reacționat la declarația reclamantului privind amenințările cu împușcarea în cap.

În cauza **Boicenco c. Moldovei**, Curtea a reiterat că, pentru a efectua o investigație eficientă este necesar ca persoanele competente de a o realiza să fie independente de persoanele implicate în evenimentele supuse investigării. Curtea a subliniat că independența procurorului care a condus urmărirea penală este îndoielnică. Ea a remarcat că acest procuror este cel care, inițial, i-a înaintat oficial reclamantului învinuirea și a solicitat Judecătoria Buiucani, municipiului Chișinău aplicarea față de reclamant a arestului preventiv, precum și prelungirea ulterioară a termenului de arest. Procurorul nu a întreprins nici o măsură în vederea desfășurării investigației în urma primirii plângerii de la avocatul reclamantului. Nimic nu indică faptul că de către procuror a fost examinată fișa medicală a reclamantului sau că el a observat diagnosticul de traumatism. Nu există nici un indiciu că a fost interogată vreun medic în legătură cu starea sănătății reclamantului. Singurele măsuri de investigație întreprinse de procuror au fost acele două încercări, fără succes,

de a discuta cu reclamantul, înainte de a fi depusă plângerea reclamantului cu privire la maltratare, reclamantul fiind în stare de șoc. Curtea a considerat deosebit de frapantă concluzia procurorului conform căreia maltratarea reclamantului ar fi fost, în orice caz, justificată, deoarece s-a prezumat faptul că el ar fi vrut să folosească pistolul în timpul arestării sale.

În cauza **Pruneanu c. Moldovei**, Curtea a reamintit că, atunci când o persoană face afirmații credibile în susținerea faptului că a fost supusă unor tratamente contrare art. 3 al Convenției Europene, se impune efectuarea unor investigații oficiale. Investigarea acuzațiilor grave de maltratare trebuie să fie completă, autoritățile nu trebuie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate la încetarea investigației sau la luarea deciziilor. Analizând cazul de maltratare, Curtea a afirmat că nu este convinsă că acest caz nu a avut loc, pornind de la faptul că nu s-a adus o explicație plauzibilă cu privire la modul cum au fost cauzate leziunile corporale. Nu au existat martori independenți, care să fi putut confirma că reclamantul a sărit din mașina în care era transportat. Constatările au fost bazate pe declarațiile polițiștilor acuzați de maltratare. Procurorii nu numai că au acceptat fără rezerve declarațiile acestora, dar, se pare, că nici nu au luat în considerație contradicțiile din declarațiile lor. Nu au fost interogate toate persoanele din mașină, inclusiv reclamantul. Nu a fost luată în considerație natura leziunilor reclamantului care par a fi incompatibile cu o săritură din mașină.

În cauza **Colibaba c. Moldovei**, Curtea a constatat o serie de deficiențe în ancheta autorităților naționale. În

primul rând, cererea adresată procurorului la 2 mai 2006 privind efectuarea unei examinări medicale independente în prezența rudelor sale a fost respinsă fără motive plauzibile. În al doilea rând, instanța judecătorească care a examinat plângerea împotriva rezoluției procurorului a neglijat susținerile reclamantului precum că nu i s-a permis să fie supus unui examen medical independent. Instanța nu a atras atenția la faptul că la 16 mai 2006 reclamantul a fost examinat de medici independenți, care au constatat prezența semnelor de rele tratamente pe corpul acestuia. Procuratura a refuzat ulterior să soluționeze cererea reclamantului privind examinarea cauzei prin prisma documentului eliberat de centrul „Memoria”.

În cauza **Stepuleac c. Moldovei**, reclamantul s-a plâns de intimidare în Procuratura Generală, însă nu a primit nici un răspuns. Guvernul nu a prezentat nicio probă care ar atesta efectuarea investigației cu privire la plângerile reclamantului sau că a fost făcută vreo încercare pentru a obține mai multe informații de la reclamant. Curtea a remarcat că reclamantul nu a solicitat detenția solitară, dar, de fapt, s-a plâns de aceasta, și nu există o încheiere judecătorească privind plasarea lui în detenție solitară.

*
* *

Investigarea infracțiunilor de tortură nu a format obiectul preocupărilor criminalisticii naționale. Cu toate că în Codul Penal vechi există noțiunea de tortură (normă abrogată ulterior) cauze penale în Republica Moldova nu au fost. În cazul comiterii unor infracțiuni ce au ca obiect maltratarea, persoanele vinovate erau trase la răspundere penală pentru exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (art.

328 Cod penal), fie pentru alte infracțiuni, în funcție de circumstanțe.

La 30.06.2005, prin Legea nr. 139-XVI, a fost introdusă în Codul penal norma potrivit căreia tortura este pasibilă de răspundere penală. **Cauzele Corsacov și Boicenco c. Moldovei** în acel moment erau pe rol la Curtea Europeană. Potrivit art. 309¹ Cod penal aceste fapte se pedepsesc cu închisoare de la 2 la 5 ani, iar în cazul constatării unor agravante – 3-8 ani (alineatul 2 și 10) -15 ani (alineatul 3).

De remarcat că atât în curriculele facultăților de drept, cât și în curricula Institutului Național de Justiție la disciplina criminalistică lipsesc indici privind metodica investigării infracțiunilor de tortură. Metodica investigării torturii nu este prevăzută în manualele de criminalistică puse la dispoziția studenților de la facultățile de drept. Totuși în Procuratura Generală sunt elaborări metodice privind investigarea cazurilor de tortură.

Legislatorul moldovean a modificat Codul de procedură penală prin Legea nr. 235-XVI din 08.11.2007, stabilind în art. 10 CPP că sarcina probațiunii neaplicării torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane ori degradante îi revine autorității în a cărei custodie se află persoana privată de libertate, plasată la dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul sau consimțământul său tacit. De asemenea, a fost modificat art. 274 CPP, care obligă organul de a porni urmărirea penală în cazul în care există o „*bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune*”, spre deosebire de „*elementele infracțiunii*” în varianta precedentă. Se stipulează și obligația autorităților de a informa persoana care a înaintat sesizarea. În urma

modificărilor legislative menționate, s-a intensificat reacția procuraturii față de cazurile de tortură. În cadrul Procuraturii Generale, au fost elaborate indicații privind metodica cercetării infracțiunilor de tortură, pusă la dispoziția procurorilor care investighează cazurile de tortură. S-a majorat numărul de dosare intentate atât pentru comiterea excesului de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (art. 328 CP), cât și pentru comiterea infracțiunii de tortură (art. 309/1 CP). Datele statistice de mai jos reflectă realitatea privind problema abordată.

În 2005, au fost înregistrate 1276 de sesizări parvenite în adresa procuraturii privind abuzurile de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, în 2006 – 1593, în 2007 – 1532, în primele 6 luni ale anului 2008 – 634. În 2007, au parvenit 282 de sesizări privind comiterea actelor de tortură, în primele 6 luni ale anului 2008 – 145.

A fost dispusă neînceperea urmăririi penale pentru infracțiunea prevăzută de art. 309/1 CP: în 2007 – 180, în primele 6 luni ale anului 2008 – 117.

Au fost pornite cauze penale: în 2005 – 9, în 2006 – 50, în 2007 – 44, în primele 6 luni ale anului 2008 – 18.

Au fost trimise în instanță cauze (art. 309/1 CP): în 2005 – 3, în 2006 – 24, în 2007 – 21, în primele 6 luni ale anului 2008 – 7.

Au fost condamnate persoane în baza art. 309/1 CP: în 2005 – 1, în 2006 – 13, în 2007 – 26, în primele 6 luni ale anului 2008 – 14.

În ce privește independența procurorilor la investigarea cazurilor de maltratare, se cere de menționat că și aceasta ridică semne de întrebare, îndeosebi la examinarea cazurilor de rele tratamente atunci când este implicat Centrul pentru Combaterea

Crimelor Economice și Corupției (cauza **Boicenco c. Moldovei**). Biroul procurorului se află în incinta CCCEC. Acesta este doar un exemplu când poate fi pusă întrebarea în ce măsură procurorul este independent la investigarea cazurilor de maltratare.

VII. Alimentația silită

În cauza **Ciorap c. Moldovei**, Curtea a reconfirmat faptul că alimentația silită a unei persoane implică elemente degradante care, în anumite circumstanțe, pot fi declarate interzise de art. 3 al Convenției Europene. Totuși, o măsură care constituie o necesitate terapeutică din punct de vedere al principiilor generale ale medicinei nu poate, în principiu, fi considerată ca inumană și degradantă. Urmează însă să fie în mod convingător dovedite necesitatea medicală și faptul că garanțiile procedurale pentru decizia de alimentație silită au fost respectate. Reclamantul în cauza dată a fost sancționat pentru că a declarat greva foamei, aceasta fiind considerată o încălcare a regulamentului. Aceeași apreciere a fost dată și de instanțele moldovenești. S-a concluzionat că alimentația silită nu a avut scopul protejării vieții reclamantului, ci mai degrabă descurajarea acestuia pentru a fi stopat protestul. Guvernul nu a prezentat nici o probă privind testarea medicală în baza căreia medicul a decis alimentația silită. De fiecare dată, în timpul grevei foamei, medicul aprecia starea sănătății ca „relativ satisfăcătoare sau chiar satisfăcătoare”. S-a constatat de către Curte că modul în care a fost efectuată alimentația a fost excesiv de dureros și umilitor.

*
* *

Problema alimentației silită depășește cadrul legislativ, căpătând conotații morale, etice și religioase.

În perioada descrisă în speță, alimentația silită se efectua în baza Legii cu privire la arestarea preventivă din 27.06.1997, unele prevederi ale căreia cu greu puteau fi considerate că respectă principiul clarității legii. Art. 33 al Legii menționate, citat de Curte în hotărâre, stabilea că *persoana care refuză să se alimenteze este alimentată silit de către lucrătorul medical în prezența a cel puțin doi controlori sau alți reprezentanți ai administrației locului de arest preventiv. În caz de necesitate, acestei persoane i se aplică cătușele, iar controlorii o țin în poziția convenită.*

Codul de executare stabilește obligațiile pozitive ale statului în cazul în care persoana deținută refuză să primească hrana.

În asemenea situație, potrivit art. 248 Cod de executare, șeful penitenciarului are obligația să îl audieze de îndată și să îi solicite o declarație scrisă, pentru a cunoaște motivele care au determinat luarea acestei hotărâri și pentru a stabili primele măsuri pentru rezolvarea situației. Declarațiile persoanei se înaintează, în cel mult 24 ore, procurorului și Comitetului pentru plângeri, care audiază persoana. Condamnatul urmează să fie separat de ceilalți condamnați, sub supravegherea permanentă a medicului. În cazul în care sănătatea sau viața condamnatului care se află în greva foamei este expusă unui pericol grav și iminent, iar el și-a pierdut capacitatea de discernământ și raționament lucid, această stare fiind confirmată de doi medici, dintre care cel puțin unul nu activează în sistemul penitenciar, se permite aplicarea alimentației pentru remedierea sănătății și salvarea vieții lui.

Alimentația se aplică pe întreaga perioadă a lipsei la condamnat a capacității de discernământ și a raționamentului lucid.

Statutul executării pedepsei de către condamnați (pct. 518) stabilește că, în cazul în care deținutul refuză să primească hrană, iar sănătatea sau viața acestuia este expusă unui pericol grav și iminent, administrația penitenciarului poate dispune hrănirea acestuia, dacă sunt întrunite cerințele prevăzute de alin. 4 art. 248 din Codul de executare. Ordinea de acordare a alimentației deținuților care refuză hrana este reglementată prin *Instrucțiunea cu privire la condițiile de întreținere în penitenciare a persoanelor care au declarat greva foamei și ordinea alimentării parenterale în cazul renunțării la grevă*, aprobată de Ministerul Justiției și coordonată cu Ministerul Sănătății.

**Convenția Europeană pentru
apărarea Drepturilor Omului
Art. 5. Dreptul la libertate și la
siguranță**

1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;

b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;

c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când

există motive verosimile de a bănuși că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;

d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;

e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;

f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extradare.

2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.

3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.

4. Orice persoană lipsită de libertate sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună

eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.

5. Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.

Jurisprudența:

Cauza **Becciev c. Moldovei**, hotărârea din 4 octombrie 2005;

Cauza **Șarban c. Moldovei**, hotărârea din 4 octombrie 2005;

Cauza **Boicenco c. Moldovei**, hotărârea din 11 iulie 2006;

Cauza **Holomiov c. Moldovei**, hotărârea din 7 noiembrie 2006;

Cauza **Modîrcă c. Moldovei**, hotărârea din 10 mai 2007;

Cauza **Pruneanu c. Moldovei**, hotărârea din 16 ianuarie 2007;

Cauza **Istrati și alții c. Moldovei**, hotărârea din 27 martie 2007;

Cauza **Țurcan c. Moldovei**, hotărârea din 27 noiembrie 2007;

Cauza **Castraveț c. Moldovei**, hotărârea din 13 martie 2007;

Cauza **Guțu c. Moldovei**, hotărârea din 7 iunie 2007;

Cauza **Cebotari c. Moldovei**, hotărârea din 13 noiembrie 2007;

Cauza **Gorea c. Moldovei**, hotărârea din 17 iulie 2007;

Cauza **Mușuc c. Moldovei**, hotărârea din 6 noiembrie 2007;

Cauza **Stepuleac c. Moldovei**, hotărârea din 6 noiembrie 2007;

Cauza **Stici c. Moldovei**, hotărârea din 23 octombrie 2007;

Cauza **Țurcan și Țurcan c. Moldovei**, hotărârea din 23 octombrie 2007;

Cauza **David c. Moldovei**, hotărârea din 27 noiembrie 2007;

Cauza **Paladi c. Moldovei**, hotărârea din 10 iulie 2007.

I. Legalitatea detenției

În cauza **Boicenco c. Moldovei**, Curtea a reiterat faptul că legalitatea detenției în baza prevederilor legale interne este elementul primar, dar nu întotdeauna și cel decisiv. Curtea urma suplimentar să fie convinsă că detenția pe parcursul perioadei în cauză a fost compatibilă cu scopul art. 5 par. 1 al Convenției Europene. Mai mult, Curtea urma să se asigure că însăși legislația internă este în conformitate cu Convenția, inclusiv cu principiile generale prevăzute sau sugerate de aceasta. În legătură cu aceasta, Curtea a remarcat că, după 23 iulie 2005, data expirării mandatului de arest emis la 22 iunie 2005, nu a fost emis un alt mandat de arest. Curtea a menționat că legislația internă nu prevede detenția reclamantului fără mandat de arest.

Curtea a făcut aceleași remarce ca și în cauza **Boicenco c. Moldovei**, menționând, de asemenea, că în cazul când este vorba de lipsirea de libertate este deosebit de important ca principiul general al securității raporturilor juridice să fie respectat. Curtea a consemnat că, de la 23 mai 2002 până la momentul examinării cauzei, nu a fost eliberat nici un mandat de arest de către instanța de judecată, care să autorizeze sau să prelungească detenția, deci detenția nu s-a bazat pe o prevedere legală.

În cauza **Modîrcă c. Moldovei**, în care reclamantul a susținut că după expirarea termenului ultimei încheieri judecătorești nici o instanță nu a autorizat detenția sa ulterioară, Curtea a constatat că reținerea în stare de arest peste termenul de detenție autorizat prin ultima încheiere judecătorească nu s-a bazat pe nici o prevedere legală.

O situație similară a fost constatată și în cauza **Țurcan c. Moldovei** și în cauza **Paladi c. Moldovei**.

În cauza **Gorea c. Moldovei**, Curtea a constatat că în Moldova există practica de a-i deține pe acuzați fără autorizație judecătorească după transmiterea dosarelor în instanța judecătorească. Guvernul nu a prezentat exemple de îndepărtare a instanțelor naționale de la o asemenea practică.

În cauza **Stici c. Moldovei**, s-a constatat că, din momentul expirării ultimei încheieri a instanței judecătorești privind arestarea sa, persoana a fost deținută fără a fi emisă o altă hotărâre judecătorească.

*
* *

Problema termenului de detenție și a prelungirii acestuia este una de durată. Potrivit art. 187 pct. 12 CPP, administrația instituției de deținere a persoanelor reținute sau arestate este obligată să elibereze imediat persoanele deținute fără hotărârea judecătorului, precum și în cazul expirării termenului de deținere fixat de judecător. Art. 174 CPP stabilește situații similare în cazul reținerii. Art. 330 alin. 1 lit. c) Cod de executare stabilește ca temei pentru eliberarea persoanei aflate sub arest preventiv încetarea de drept a măsurii preventive în condițiile art. 195 din Codul de procedură penală.

Legislatorul național a încercat să repare lacuna în legislația internă, depistată de către Curtea Europeană, prin modificarea art. 186 CPP prin Legea nr. 264-XVI din 28.07.2006. Potrivit acestor modificări, fiecare prelungire a duratei arestării preventive nu poate depăși 30 de zile în faza urmăririi penale și 90 de zile în faza judecării cauzei. De asemenea, s-a stabilit că, în cazul în care la data adoptării sentinței, termenul arestului preventiv rămas este mai mic de 15 zile, instanța de judecată este obligată, la

demersul procurorului, să se pronunțe asupra prelungirii termenului arestului preventiv până la pronunțarea sentinței. De asemenea, s-a stipulat că hotărârea instanței de prelungire a termenului de judecare a cauzei cu menținerea în stare de arest a inculpatului poate fi atacată cu recurs în instanța ierarhic superioară. Prin legea sus-menționată, a fost modificat și art. 297 CPP, fiind completat cu un alineat nou, potrivit căruia, în cazul în care inculpatul se află în stare de arest preventiv sau arest la domiciliu, procurorul va trimite cauza în judecată cu cel puțin 10 zile până la expirarea termenului de arest stabilit.

II. Arestarea fără suspiciune rezonabilă

În cauza **Stepuleac c. Moldovei**, Curtea a reiterat că „*rezonabilitatea*” suspiciunii pe care poate fi fundamentată arestarea formează o parte esențială a protecției împotriva arestării și detenției arbitrare. Existența unei „*suspiciuni rezonabile*” presupune existența faptelor ori a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana vizată ar fi putut comite infracțiunea. În speță, Curtea a remarcat că nici una din instanțe, examinând acțiunile procurorului și demersurile privind aplicarea arestării, nu a examinat chestiunea referitoare la existența unei suspiciuni rezonabile, singurul motiv invocat fiind declarațiile victimei că el este presupusul infractor, cu toate că în plângere nu era indicat direct numele reclamantului. Curtea a avut dubii în ce privește faptul că victima G.N. nu îl cunoștea pe directorul companiei „T.” (reclamantul) pentru care lucra. Mai multe circumstanțe ale cauzei oferă consistență susținerii reclamantului că organele de drept mai

curând au urmărit reținerea sa pentru preținse interese private. Din declarațiile depuse sub jurământ de către H.A., s-a constatat că numele reclamantului a fost inclus în plângere doar la sugestia ofițerului de urmărire penală din cadrul DGCCO. Curtea a constatat că o suspiciune *bona fide* sau „autentică” a unui organ de urmărire nu este în mod necesar suficientă pentru a convinge un observator obiectiv că suspiciunea este rezonabilă. Curtea s-a arătat îngrijorată de faptul că una din plângerile victimelor a fost fabricată.

În cauza **Muşuc c. Moldovei**, Curtea a reiterat că nu este suficient faptul că suspiciunea este de bunăcredință. Cuvintele „*suspiciune rezonabilă*” semnifică existența faptelor sau informației care ar convinge un observator obiectiv că persoana vizată ar fi putut comite infracțiunea. Cu toate că faptele descrise de procuror în demersul de solicitare a arestării exista o cronologie a unor fapte, în opinia Curții, se pare, că ele nu conțineau nici o dovadă în sprijinul teoriei că a fost săvârșită o infracțiune și că reclamantul ar fi vinovat de aceasta. În acte, nu există nici o mențiune despre modul în care procuratura a adoptat concluzia că valoarea imobilului a fost subevaluată și că a existat o înțelegere între reclamant și banca care a vândut, făcându-se referință doar la un martor, fără a se indica totul despre depozițiile acestuia. Instanțele judecătorești au ignorat susținerea reclamantului.

*
* *

De remarcat faptul absenței în Codul de procedură penală a unor termene legale, în cadrul cărora organul de urmărire penală este obligat să ia o decizie privind pornirea sau refuzul de a porni urmărirea penală. Spre

deosebire de prevederile actuale, în vechiul Cod de procedură penală se prevedea un termen de 3 sau, în cazuri excepționale, de 15 zile, în care organul de urmărire penală era dator să ia o decizie. În prezent, din lipsa unor prevederi legale, ordonanța de pornire a urmăririi penale, bazată pe suspiciuni rezonabile, poate fi adoptată peste o perioadă îndelungată de timp. De fapt, din interviurile efectuate, s-a constatat că asemenea cazuri sunt deosebit de frecvente, aducând prejudicii, îndeosebi, drepturilor victimelor. În aceste împrejurări, provoacă îndoieli operativitatea organelor de urmărire în cauzele **Stepuleac și Mușuc**. Se pare că intervențiile operative ale autorităților au depășit însuși pericolul presupuselor infracțiuni. De asemenea, este necesar de remarcat că, actualmente, nu există claritate în legislația procesuală penală referitor la pornirea urmăririi penale fie în fapt (*in rem*), fie față de persoană (*in personam*). Din aceste considerente, se simte tendința organelor de drept de a declanșa investigarea cazului prin reținerea sau arestarea persoanei bănuite, în lipsa unor probe concludente de vinovăție. În acest context, arestarea se utilizează nu atât pentru împiedicarea unor acțiuni din partea presupusului făptuitor, dar mai mult pentru facilitarea administrării de probe și determinarea persoanei de a-și recunoaște vinovăția.

III. Acțiuni procesuale în timpul detenției

În cauza **Stici c. Moldovei**, s-a constatat că, într-o perioadă de 30 zile, nu s-a efectuat nicio acțiune procesuală cu participarea persoanei deținute. Mai mult, nu s-a efectuat confruntarea cu presupusul coacuzat, care, de asemenea, se afla în detenție.

În cauza **Țurcan și Țurcan c. Moldovei**, s-a constatat că, în demersul privind prelungirea perioadei de arest, procurorul s-a bazat, *inter alia*, și pe faptul că urmau a fi interogați martorii, iar instanța în hotărâre a menționat că motivul neaudierii martorilor până la acel moment a constituit faptul că învinuitul nu a comunicat datele acestora.

* * *

Există prevederi legale care obligă autoritățile să ia în considerație faptul arestării la efectuarea urmăririi penale și judecării cauzei. Potrivit art. 20 CPP, urmărirea penală și judecarea cauzelor penale se face în termene rezonabile (alin. 1), iar a cauzelor în care sunt bănuți, învinuiți, inculpați arestați preventiv, precum și minori, se fac de urgență și în mod preferențial (alin. 4). Sub acest aspect, efectuarea acțiunilor procesuale cât mai urgent posibil rămâne o obligație pozitivă a autorităților. Problema necorelării faptului detenției persoanei cu obligația de a efectua cât mai urgent posibil acțiunile procesuale, persistă de mai mult timp în sistemul judiciar moldovenesc. Nu există mecanisme procesuale, prin care judecătorul de instrucție ar avea posibilitatea respingerii demersului privind prelungirea termenului de detenție în cazul în care, în perioada anterioară de reținere în stare de arest, nu s-au efectuat acțiuni procesuale cu participarea persoanei deținute. Se prezintă ca absolut nejustificată hotărârea instanței naționale privind prelungirea arestului (cauza **Țurcan și Țurcan c. Moldovei**) din motivul necomunicării de către acuzat a datelor martorilor. Normele menționate expres stabilesc că sarcina probei revine acuzatorului (art. 8 CPP – prezumția de

nevinovăție), inclusiv obligația de a administra probe care dezvinovățesc persoana (art. 19 CPP – accesul liber la justiție).

IV. Detenția în spitalul de psihiatrie

În cauza **David c. Moldovei**, Curtea a reiterat faptul că o persoană care a fost inițial de acord cu internarea într-o instituție nu este împiedicată să se bazeze pe art. 5 din Convenția Europeană dacă ea dorește să plece. În consecință, a considerat că detenția continuă a reclamantului din momentul în care el și-a exprimat intenția de a părăsi spitalul a constituit o „privare de libertate” în sensul art. 5 par. 1 din Convenție. De asemenea, Curtea a subliniat că un individ nu poate fi considerat ca fiind cu tulburări mintale în sensul art. 5 par. 1 din Convenție și privat de libertate decât dacă sunt întrunite următoarele trei condiții minime: - este demonstrat faptul că persoana suferă de afecțiuni mintale; - tulburarea mintală este de un așa grad încât să justifice detenția obligatorie și - validitatea continuării detenției depinde de persistența unei asemenea tulburări. În speță, încheierea judecătorească din 14 martie 2004, prin care reclamantul a fost plasat în instituția respectivă pentru a i se efectua o expertiză psihiatrică, avea ca scop stabilirea discernământului reclamantului pentru a pleda în procesul civil pe care l-a inițiat împotriva statului și nu protejarea acestuia sau a altor persoane. Reclamantul nu putea fi deținut contrar voinței sale din momentul ce nici una din cele trei condiții (*obligatorie fiind întrunirea consecutivă a tuturor trei*) nu a fost întrunită.

* * *

În Republica Moldova există anumite reglementări în domeniul asistenței psihiatrice. Legea privind sănătatea mentală nr. 1402-XIII din 16.12.97 (denumirea în redacția Legii nr. 35-XVI din 28.02.2008) stabilește condițiile acordării asistenței psihiatrice, sociale și juridice cetățenilor (art. 1¹). Asistența psihiatrică se acordă la solicitarea benevolă a persoanei sau cu consimțământul ei (art. 4), cu anumite excepții. Potrivit art. 11 alin. 4 din legea menționată, tratamentul poate fi efectuat fără liberul consimțământ al persoanei suferinde de tulburări psihice sau al reprezentantului ei legal numai în cazul aplicării unor măsuri medicale coercitive, în conformitate cu prevederile Codului penal, precum și în cazul spitalizării fără liberul consimțământ în conformitate cu art. 28 din aceeași lege. Potrivit art. 28 al legii, ca temei pentru spitalizare fără liberul consimțământ servește necesitatea examinării sau tratării persoanei numai în condiții de staționar, dacă tulburarea psihică este gravă și condiționează pericolul social direct sau prejudiciul grav sănătății sale dacă nu i se va acorda asistență psihiatrică.

Potrivit art. 12 din legea enunțată, persoana care suferă de o tulburare psihică are dreptul să refuze tratamentul propus sau să-l întrerupă, cu excepția cazurilor prevăzute în art. 11 alin. 4. Potrivit art. 14, expertiza psihiatrică legală se efectuează în temeiul și în modul prevăzute de lege. Potrivit art. 22, examenul psihiatric se efectuează la cererea sau cu consimțământul persoanei (...), cu excepția cazurilor când acțiunile lui condiționează pericolul nemijlocit pentru sine sau pentru cei din jur ori prejudiciul grav sănătății sale

dacă nu i se va acorda asistență psihiatrică. Potrivit art. 39 alin. 2, formele de ieșire ale pacientului spitalizat cu liberul lui consimțământ se fac în baza cererii lui personale. Excepție fac cazurile când, după spitalizare, persoana a început să prezinte un pericol social (art. 28). În asemenea cazuri, se înaintează o cerere instanței, în a cărei rază de activitate se află spitalul de psihiatrie. Este de remarcat că prevederile menționate mai sus au fost introduse în lege abia la 04.04.2008, adică după cazul *David*.

V. Art. 5 par. 1 al Convenției combinat cu art. 18 al Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului

În cauza *Cebotari c. Moldovei*, Curtea a constatat că, deși scopul arestului preventiv este de a continua urmărirea penală prin confirmarea sau infirmarea suspiciunilor, care au oferit motive pentru detenție, cerința ca suspiciunea să fie fundamentată pe temeuri obiective formează o parte esențială a protecției împotriva arestării sau detenției arbitrare. În absența unei suspiciuni rezonabile, arestarea sau detenția unei persoane nu trebuie niciodată utilizată în scopul determinării acesteia de a recunoaște fapta sau de a depune mărturii împotriva altora, ori de a divulga fapte sau informații care ar putea constitui o suspiciune rezonabilă împotriva sa.

Curtea a reiterat că art. 18 al Convenției Europene nu are un rol autonom și se aplică în combinație cu alte articole. Curtea nu poate fi de acord cu afirmația că materialele dosarului penal împotriva reclamantului ar putea convinge un observator obiectiv de

existența unei suspiciuni rezonabile că reclamantul ar fi putut comite infracțiunea imputată. O asemenea convingere nu ar putea fi conturată de nici o considerațiune obiectivă, luând în calcul constatările clare din hotărârile judecătorești definitive ale instanțelor civile. Deci, se poate constata că obiectivul real al procedurilor penale, al arestării și detenției reclamantului a fost de a face presiuni asupra sa în scopul împiedicării companiei „O. P.” de a-și susține cererea în fața CEDO.

* * *

Practica de a utiliza justiția penală în scopuri economice sau în alte scopuri constituie un pericol pentru asigurarea dezvoltării continue a societății. Din interviurile cu avocații, s-a constatat că există suficiente cazuri în care organele de urmărire efectuau controale nejustificate, ridicau documente sau realizau alte acțiuni procesuale, care nu aveau ca scop urmărirea penală a unei infracțiuni concrete. Or, asemenea acțiuni urmăresc scopul de înlăturare a unui concurent economic sau de impunere a unor agenți economici de a mitui reprezentanții organelor de resort. Din spusele unui director de firmă turistică, el tradițional le plătea unor reprezentanți ai organelor statului o sumă fixă, iar când a refuzat să o facă, i-au fost ridicate toate documentele financiare, contractele etc. pentru o perioadă mai îndelungată, fapt ce a paralizat activitatea întreprinderii. Documentele și dreptul de a activa i-au fost întoarse după dublarea sumei inițiale. Mai sus s-a menționat despre modificarea art. 273 CPP și acordarea unor atribuții exagerate organelor de constatare (printre care se numără și poliția). Utilizarea abuzivă a acestor atribuții vor genera noi condamnări la Curtea Europeană.

VI. Motivarea hotărârii privind detenția

În cauza *Becciev c. Moldovei*, Curtea, cu referire la motivarea hotărârii privind detenția, a constatat că instanțele naționale nu au făcut nici o mențiune în hotărâre cu privire la argumentele prezentate de către reclamant, limitându-se doar la reproducerea în hotărârile lor, într-un mod abstract și stereotip, a temeiurilor formale pentru detenție prevăzute de lege, fără a încerca să arate cum se aplică ele în cazul reclamantului. Mai mult, ele nu au dat nici o apreciere unor astfel de factori, precum caracterizarea bună a reclamantului, lipsa antecedentelor penale, legăturile de familie și cu țara (locuință, ocupație, bunuri). În fine, ele nu au dat nici o apreciere garanțiilor oferite de terțe persoane în favoarea reclamantului.

În cauza *Șarban c. Moldovei*, Curtea a reamintit că, chiar dacă art. 5 al Convenției Europene nu impune judecătorului, care examinează o cerere de recurs împotriva detenției, obligația de a se referi la fiecare argument împotriva detenției care se conține în declarațiile recurentului, garanțiile sale ar fi lipsite de esență dacă judecătorul, bazându-se pe legislația și practica națională, le-ar trata ca irelevante sau nu ar lua în considerație fapte concrete, invocate de deținut pentru a pune la îndoială existența condițiilor esențiale pentru „legalitatea” în sensul Convenției a privării de libertate. Instanțele naționale nu au acordat nici o atenție argumentelor relevante în deciziile lor, nu au reținut argumentele prezentate de către reclamant, fie le-au notat pe scurt, fără a se pronunța asupra acestora. Ele s-au limitat la repetarea, în deciziile lor,

într-un mod abstract și stereotipic, a motivelor formale pentru detenție prevăzute de lege. Aceste motive au fost citate fără a se face vreo încercare de a arăta cum se aplică ele în cauza reclamantului.

În cauza **Boicenco c. Moldovei**, Curtea a reiterat că persistența unei suspiciuni rezonabile că persoana arestată a comis o infracțiune este o condiție *sine qua non* pentru legalitatea continuării detenției, dar, după o anumită perioadă de timp, acest lucru nu mai este suficient. Curtea a trebuit să stabilească dacă celelalte temeuri invocate de autoritățile judiciare au justificat necesitatea continuării lipsirii de libertate. Curtea a stabilit că atât instanța de fond, cât și Curtea de Apel, atunci când au dispus arestarea reclamantului și prelungirea termenului de arest, au făcut referire la legea aplicabilă, fără a indica motivele, datorită cărora aceste instanțe au considerat ca fiind întemeiate afirmațiile precum că reclamantul ar putea împiedica desfășurarea procesului, ar putea să se ascundă sau săvârși alte infracțiuni. De asemenea, autoritățile judiciare nu au încercat să combată argumentele prezentate de avocații reclamantului. Curtea a luat aceeași atitudine ca și în cauza **Becciev c. Moldova**.

În cauza **Modîrcă c. Moldovei**, Curtea a constatat că motivele, invocate de instanțele naționale în deciziile lor privind autorizarea arestării preventive și prelungirea perioadei de detenție a reclamantului, au fost real identice cu motivele folosite de instanțele judecătorești pentru arestarea preventivă a reclamantului în cauza **Șarban c. Moldovei**. Instanțele naționale s-au limitat la parafrizarea temeiurilor pentru detenție, prevăzute de Codul de procedură penală.

În cauza **Castraveț c. Moldovei**, Curtea a reiterat că prezumția libertății nu oferă instanțelor judiciare dreptul de a alege între a aduce învinuitul în fața instanței într-un termen rezonabil sau a-l elibera. Prezumția este în favoarea libertății. În cauză, nu a fost constatată existența unei bănueli rezonabile, iar motivele pe care s-au bazat instanțele naționale s-au limitat la parafrizarea temeiurilor pentru detenție, prevăzute de Codul de procedură penală, fără a se da explicații cum au fost aplicate în cazul reclamantului.

În cauza **Istrati și alții c. Moldovei**, s-a constatat că încheierile prin care s-a dispus și s-a prelungit detenția acestora, precum și încheierile prin care au fost respinse cererile de *habeas corpus* au fost neîntemeiate. Curtea a reafirmat că „persistența suspiciunii rezonabile că persoana arestată a comis o infracțiune este o condiție *sine qua non* pentru legalitatea continuării detenției, însă, după o anumită perioadă de timp, nu mai este suficientă”. Este surprinzător faptul că instanța i-a eliberat pe reclamanți în baza motivelor care au fost invocate de aceștia chiar la începutul detenției, adică cu aproximativ 4 luni mai înainte.

În cauza **Mușuc c. Moldovei**, Curtea a reamintit că art. 5 par. 3 din Convenția Europeană nu poate fi considerat ca o autorizare necondiționată a arestării preventive. Necesitatea detenției, indiferent de termen, urmează a fi justificată în mod convingător de către autorități. Curtea a remarcat cu îngrijorare natura repetitivă a problemelor ce țin de relevanța și suficiența motivelor arestării preventive în cauzele împotriva Moldovei.

Instanțele naționale s-au bazat pe interpretarea greșită a declarației

procurorul privind faptul că reclamantul a încercat în 1999 și 2002 să amenințe o persoană, însă nu au acceptat cererea reclamantului de a audia persoana dată sau de a examina înregistrarea depozițiilor acestuia.

În cauza **Popovici c. Moldovei**, Curtea a stabilit că instanțele naționale, atunci când au dispus arestarea reclamantului și prelungirea măsurii preventive, au invocat dreptul intern pertinent, fără a arăta motivele care le-au determinat să considere că reclamantul s-ar putea sustrage de la sau ar putea influența ancheta.

În cauza **Stici c. Moldovei**, Curtea a remarcat că motivele pe care s-au bazat instanțele naționale în deciziile lor privind prelungirea perioadei arestului au fost virtual identice cu motivele utilizate de instanțele judecătorești naționale la arestarea reclamantului, la fel ca și în alte cauze împotriva Moldovei. Instanțele s-au limitat la parafrizarea temeiurilor pentru arestarea preventivă, prevăzute de Codul de procedură penală.

În cauza **Țurcan și Țurcan c. Moldovei**, Curtea a menționat că e surprinsă de motivul arestării, și anume refuzul reclamantului de a dezvălui organelor de urmărire numele martorilor care ar fi putut demonstra nevinovăția sa în timpul procesului. Curtea a indicat cu o îngrijorare deosebită că, în pofida insuficienței motivelor inițiale pentru arestare, termenul de arest a fost prelungit de mai multe ori, chiar dacă uneori instanța națională nu avea materialele dosarului în față.

*
* *

Motivarea hotărârilor privind arestarea preventivă rămâne până în prezent o problemă pentru Republica

Moldova. Instanțele moldovenești încă nu acordă atenția cuvenită prezumției de libertate. În multe cazuri, judecătorul nu pornește de la ideea că persoana, în mod firesc, trebuie să fie liberă. Rămâne a fi o problemă respectarea obligației de a examina minuțios circumstanțele, pentru a verifica dacă ele într-adevăr justifică detenția. Legislația procesuală penală obligă judecătorul să-și motiveze hotărârea pronunțată la examinarea fondului cauzei, prevăzând această obligație în art. 384 alin. 3 CPP. Referitor la aplicarea arestării preventive, art. 307 alin. 4 și art. 308 alin. 4 CPP stabilesc că judecătorul, în urma examinării demersului, adoptă o încheiere motivată privind aplicarea față de bănuț/învinuit a măsurii arestării preventive ori a arestării la domiciliu sau respinge demersul.

Recursul împotriva încheierii judecătorului de instrucție privind aplicarea arestării preventive se examinează de către curtea de apel în procedura generală de examinare a recursului, cu toate că există unele prevederi separate (articolele 311 și 312 CPP). Pornind de la faptul că în articolele 311 și 312 CPP nu sunt stipulate expres temeiurile de casare a încheierii judecătorului de instrucție, în cazul dat sunt aplicabile normele generale privind hotărârile supuse recursului, pentru care nu este prevăzută calea de atac apelul. Potrivit art. 444 alin. 1 pct. 6 CPP, drept temei de recurs servește și lipsa motivelor pe care se întemeiază soluția. După cum se poate observa, legislația procesuală penală conține stipulări referitoare la asigurarea motivării hotărârilor judecătorului de instrucție privind aplicarea arestării.

Plenul Curții Supreme de Justiție s-a referit la problema motivării hotărârilor

privind arestarea, menționând, în pct. 21 lit. d din Hotărârea nr. 4 din 28.03.2005 „*Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu*”, ca temei de care trebuie ținut cont „*pericolul dispariției bănuितului/învinuitului, care trebuie motivat*”. Posibil că ar fi fost util de indicat că e necesar ca însăși hotărârea judecătorului de instrucție să fie motivată (deși articolele 307 și 308 CPP indică aceasta), iar cel mai important este de a prezenta esența noțiunii de „*motivare*” în lumina jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. Din 2005 până în prezent, nu au fost înregistrate hotărâri ale Plenului în care Curtea Supremă de Justiție să prezinte noțiunea de motivare a arestării sub toate aspectele. De asemenea, e important de remarcat faptul că, dat fiind numărul mare de condamnări generate de lipsa motivării, ar fi necesar ca Curtea Supremă să indice în hotărârea explicativă că lipsa unei motivări poate servi ca temei de casare în instanța de recurs. S-a omis menționarea problemei motivării și în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 6 din 27.02.2006 „*Cu privire la rezultatele generalizării procesului judiciar de examinare a cauzelor cu inculpații aflați în stare de arest și măsurile de înlăturare a neajunsurilor depistate în lumina prevederilor art. 6 din Hotărârea Parlamentului RM nr. 370-XVI din 28.12.2005*”.

Considerăm necesar să ne pronunțăm și asupra unor probleme ce țin de reținere ca o modalitate de detenție. Prin Legea nr. 264-XVI din 28.07.2006, în vigoare din 03.11.2006, a fost modificat art. 166 CPP. Modificările Codului de procedură penală au ridicat

semne de întrebare, la care ne vom referi mai jos.

Termenul reținerii de 72 de ore începe a curge din momentul privării de libertate și durează până la eliberarea persoanei sau până la aplicarea arestării preventive. Locurile unde este ținută persoana respectivă sunt izolatoarele de detenție provizorie. De remarcat că însuși termenul de reținere (72 de ore), stabilit de legea procesuală penală, nu este în divergență cu prevederile Convenției Europene.

Dintre diferitele forme ale reținerii, prevăzute în art. 165 CPP, mai frecvent aplicată este reținerea persoanei bănuite de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoarea pe un termen mai mare de un an. Se poate pune la îndoială necesitatea reținerii pentru o infracțiune ușoară, pentru care legea penală prevede pedeapsa de până la 2 ani închisoare, având în vedere faptul că, de regulă, pentru un asemenea gen de infracțiune pedeapsa este nonprivativă de libertate.

Măsura reținerii bănuितului nu este considerată o măsură preventivă, totuși, conform modificărilor Codului de procedură penală din 2006, ca temei de reținere servesc și circumstanțele pertinente pentru aplicarea măsurilor preventive. Astfel, potrivit art. 166 alin. 3, reținerea persoanei bănuite poate fi dispusă și dacă există temeiuri rezonabile de a presupune că aceasta se va sustrage de la urmărirea penală, va împiedica aflarea adevărului sau va săvârși alte infracțiuni. Observăm că, prin norma respectivă, s-a încercat de a „*liberaliza*” posibilitatea reținerii. Punem sub semnul îndoielii justețea unei asemenea norme și considerăm că acest fapt va conduce la majorarea

numărului de rețineri nejustificate, fiind posibile și unele abuzuri.

Art. 167 alin. 1 CPP prevede comunicarea în scris procurorului despre faptul reținerii, cu scopul verificării de către acesta a legalității măsurii luate de organul de urmărire penală. Acest scop este confirmat și de art. 4 lit. f) și de art. 12 din Legea cu privire la Procuratură din 14.03.2003. Nu există reglementări detaliate ale acțiunilor procurorului când acesta este înștiințat despre faptul reținerii persoanei bănuite, creându-se impresia că procurorul are un rol pasiv în cazul în care organul de urmărire penală anunță faptul reținerii persoanei.

O altă prevedere ce trezește discuții și nu este adecvat interpretată în practică este durata de 72 de ore a reținerii. Constituția RM (art. 25) și Codul de procedură penală (articolele 11, 165, 166) conțin, respectiv, sintagmele „*nu poate depăși 72 de ore*” și „*nu mai mult de 72 de ore*”. În practică însă, organele de urmărire penală, în unele cazuri, interpretează această prevedere ca termen fix stabilit pentru orice caz de reținere, indiferent de circumstanțele concrete ale cauzei. Această practică este susținută și de unele prevederi ale art. 175 CPP, care reglementează liberarea persoanei reținute. Art. 174 alin. 1 punctele 4 și 5 CPP stipulează „*a expirat termenul de reținere*” și „*instanța nu a autorizat arestarea preventivă*”. Din această reglementare, rezultă că persoana nu poate fi eliberată până când nu expiră termenul de 72 de ore, chiar dacă judecătorul refuză să aplice arestarea preventivă. Prevederea dată ar putea fi supusă unei critici justificate și poate ridica semne de întrebare referitor la respectarea art. 5 al Convenției Europene. În sensul art. 5 al Convenției,

persoana trebuie adusă în fața judecătorului în cel mai scurt timp, iar sarcina probei privind existența necesității de a extinde termenul până la 72 de ore trebuie să fie pusă în seama organului de urmărire. Reținerea persoanei până la termenul limită de 72 de ore poate fi justificată doar prin complexitatea cauzei, necesitatea descoperirii altor fapte sau a complicilor etc., adică prin anumite aspecte externe ale cauzei și nicidecum prin volumul mare de lucru sau prin alte motive ce țin de activitatea organelor de urmărire. În acest context, considerăm că modificările Codului de procedură penală din 2006, prin care termenul reținerii unui minor s-a redus la 24 de ore, prezintă un pas important spre umanizarea procedurii penale. Este evident că nu poate exista un termen fix de reținere, iar durata reținerii reprezintă timpul necesar și rezonabil pentru a pregăti materialele privind aplicarea în continuare față de bănuitul reținut a măsurii arestării și pentru a aduce persoana în fața judecătorului.

Rămâne a fi o problemă practica aplicării arestării preventive pentru infracțiuni mai puțin grave. Ar trebui să fie o situație cu totul excepțională ca persoana să fie supusă arestului pentru asemenea infracțiuni, în condițiile în care legislația procesuală penală prevede mai multe instituții care determină încetarea procesului (împăcarea), pedepse reduse (acordul de recunoaștere a vinovăției), elemente de probațiune (suspendarea condiționată a urmăririi penale și liberarea de răspundere penală) etc.

Rămâne a fi o problemă a politicii penale perspectiva admisibilității aplicării arestării preventive începând cu cazurile săvârșirii unor infracțiuni grave. Cu atât mai mult că această problemă se acutizează atunci când se

sunt analizate condițiile de detenție, care deja se prezumă pentru Republica Moldova a fi considerate inumane și degradante (vezi rapoartele CPT și hotărârile Curții Europene în cauza **Modîrcă c. Moldovei** ș.a.).

VII. Compatibilitatea unor norme procesuale penale cu rigorile Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului

În cauza **Boicenco c. Moldovei**, Curtea a constatat că, în temeiul art. 191 CPP, este imposibil ca persoana învinuită de săvârșirea unei infracțiuni intenționate pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoarea pe un termen mai mare de 10 ani să fie liberată provizoriu. Curtea a remarcat că recalificarea infracțiunii, la care s-a referit Guvernul, nu poate fi efectuată de către un judecător de instrucție, care eliberează și prelungește mandatul de arest. În al doilea rând, cel mai important este că dreptul la liberare provizorie nu poate fi în principiu dinainte exclus de legislator.

*
* *

Se cere de remarcat că, după pronunțarea hotărârii în cauza **Boicenco c. Moldovei** din 11 iulie 2006, legislatorul moldovean a modificat art. 191 prin Legea nr. 264-XVI din 28.07.2006 și Legea nr. 410-XVI din 21.12.2006. Potrivit modificărilor respective, art. 191 alin. 2 în principiu permite liberarea provizorie a persoanei sub control judiciar cu condiția că aceasta nu are antecedente penale nestinse pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, că nu există date că ea va săvârși o altă infracțiune, va încerca să influențeze asupra martorilor

sau să distrugă mijloacele de probă, sau să fugă. Totuși, se cere de remarcat că aceste condiții se referă la orice măsură preventivă. Potrivit art. 176 CPP, măsurile preventive pot fi aplicate cu condiția că există suficiente temeiuri rezonabile de a presupune că bănuitul/învinuitul/inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță, să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal ori să săvârșească alte infracțiuni. Deci se poate de concluzionat că, dacă există temeiuri de aplicare a oricărei măsuri preventive, liberarea provizorie sub control judiciar este imposibilă.

Aceasta ar putea însemna că modificările art. 191 CPP, determinate de hotărârea Curții Europene în cauza **Boicenco c. Moldovei**, nu au reparat eroarea în legislația Republicii Moldova, constatată de Curtea Europeană.

VIII. Reținerea ilegală în contravențional

În cauza **Guțu c. Moldovei**, Curtea a reiterat că sintagmele „legală” și „potrivit căilor legale” din art. 5 par. 1 al Convenției Europene se referă, în esență, la legislația națională și la obligația statului de a se conforma prevederilor materiale și procedurale ale acestuia. Totuși, „legalitatea” detenției în conformitate cu legislația națională nu este întotdeauna un element decisiv. Detenția trebuie să fie compatibilă cu scopul art. 5 par. 1. Refuzul reclamantului de a urma polițiștii, fapt ce a determinat reținerea, a fost condiționat de lipsa corespunzătoare a citării. Curtea a remarcat că nici o măsură de investigație nu putea fi luată în ceea ce privește faptul că abaterea pretinsă ar fi fost comisă de fiul reclamantului, decât în cazul în care

ar fi fost pornită formal urmărirea penală.

*
* *

La utilizarea unor norme administrative, pentru a justifica reținerea și detenția persoanei, ne-am referit mai sus (*a se vedea par. 3 – Relele tratamente*).

În Codul cu privire la contravențiile administrative (CCA) care funcționează până la 31 mai 2009, potrivit art. 248, pe lângă polițiști și grăniceri, dreptul de a reține îl au și „*persoanele cu funcții de răspundere ale ministerelor, departamentelor, inspectoratelor și instituțiilor de stat în limitele împuternicirilor lor*”. De remarcat că în respectivul cod nu s-a indicat care sunt organele ce ar avea dreptul de reținere. Potrivit capitolului 16, competente de a lua hotărâri de sancționare contravențională erau 29 de organe de stat. Se creează impresia că multe dintre acestea ar avea dreptul de reținere, dacă regulamentele lor interne le-ar fi permis aceasta.

Trezește îngrijorare și faptul că, la întocmirea procesului-verbal, asista doar persoana reținută, în lipsa unui avocat. Mai mult, poate fi reținut și un minor, iar procesul-verbal este întocmit în lipsa reprezentantului său legal, acesta din urmă fiind doar înștiințat.

Potrivit regulii generale (art. 249 alin. 1), reținerea administrativă dura nu mai mult de 3 ore, însă aceeași normă prevedea posibilitatea reținerii pe un termen mai lung (fără a fi concretizat acest termen), dacă acesta va fi stabilit prin acte legislative. După cum se observă, actele legislative (care pot fi de orice gen) pot permite o măsură mai severă decât cea prevăzută de cod. Potrivit art. 249 alin. 2, reținerea dura până la 3 zile (este necesar a se

menționa că termenul reținerii penale nu poate fi mai mare de 72 de ore). Reținerea pentru o perioadă de până la 3 ore poate fi aplicată persoanelor care au încălcat regulile de ședere a cetățenilor străini și a apatrizilor în Republica Moldova, regimul de frontieră sau regimul din punctele de trecere a frontierei de stat a Republicii Moldova. În cazul în care contravenientul nu are documente ce atestă identitatea sa, termenul poate fi prelungit, prin decizia instanței judecătorești, până la 72 de ore (art. 249 alin. 2 CCA). Amintim că în procedura penală orice detenție mai mare de 72 ore este autorizată de către judecătorul de instrucție, care este magistrat. Conform dreptului intern, în Republica Moldova procurorii nu sunt magistrați.

Art. 249 al Codului cu privire la contravențiile administrative prevedea și alte situații în care pericolul apariției unor abuzuri este evident. Pot fi reținute persoanele care au comis un act huliganic nu prea grav, care au încălcat premeditat modul de folosire a simbolurilor național-statale, au atentat la ordinea publică în condițiile regimului stării excepționale, care nu execută cu rea-voință dispozițiile sau cererile legitime ale lucrătorului poliției, care au opus rezistență colaboratorului poliției, care au ultragiat un colaborator al poliției, care au adresat un apel fals poliției, au încălcat ordinea de organizare și desfășurare a adunărilor, mitingurilor, procesiunilor de stradă și manifestațiilor, care vând în locuri interzise mărfuri (produse) cu termenul de vânzare expirat, de proastă calitate, fără certificat ori fără semnul conformității sau care au încălcat regulile operațiunilor valutare. Aceste persoane puteau fi reținute până la examinarea cazului în instanță. Împuternicirea de a

reține pe această perioadă nedeterminată o are șeful (adjunctul șefului) organului de poliție sau alte persoane cu funcții de răspundere care au asemenea împuterniciri. În cazul în care persoana reținută consideră că i-au fost încălcate drepturile, aceasta poate depune o plângere organului ierarhic superior sau procurorului (de menționat că în Codul de procedură penală plângerea se depune judecătorului de instrucție).

În noul Cod Contravențional aceste lacune au fost excluse. Totuși rămâne a analiza conduita organelor după intrarea în vigoare a Codului pentru a putea constata în ce măsură se respectă Convenția Europeană.

IX. Cauțiunea

În cauza *Muşuc c. Moldovei*, referitor la cauțiune, Curtea a menționat că ea poate fi stabilită doar dacă motivele care justifică arestarea sunt convingătoare. Curtea, de asemenea, a considerat că cerința instanțelor naționale ca reclamantul să plătească cauțiunea și continuarea detenției sale pe motivul că acesta nu a achitat-o a constituit o încălcare distinctă a art. 5 par. 3 din Convenție. În asemenea circumstanțe, Curtea nu a considerat necesar să stabilească dacă cuantumul cauțiunii impuse reclamantului a fost excesiv sau nu.

Cuantumul impus de instanță a fost de 2 milioane lei moldovenești, considerat de reclamant ca excesiv.

*
* *

Problema legalității cauțiunii în forma în care a existat în legislația procesuală penală a Republicii Moldova a constituit un motiv de condamnare și în cauza *Boicenco c.*

Moldovei. Prin Legea nr. 410-XVI din 21.12.2006, în vigoare din 31.12.2006, art. 191 CPP a fost modificat, fiind exclusă din alin. 1 enumerarea infracțiunilor pentru care se poate aplica cauțiunea. Totuși, s-a păstrat prevederea „și s-a depus cauțiunea stabilită de judecătorul de instrucție”, considerată de Curte ca incompatibilă cu prevederile art. 5 din Convenție. Deci, eroarea stabilită de Curte în ce privește incompatibilitatea normelor interne cu rigorile Convenției nu a fost reparată.

Există, de asemenea, în art. 192 CPP sintagma, care, în opinia noastră, poate crea probleme vis-a-vis de prezumția de nevinovăție. Art. 192 stabilește că o condiție a liberării provizorii pe cauțiune este „asigurarea reparării prejudiciului cauzat de infracțiune”. Pornind de la această prevedere, se conturează două probleme în ce privește repararea prejudiciului. Legea procesuală penală prevede instituția sechestrului. În acest sens art. 202 alin. 2 CPP stabilește că „măsurile asiguratorii pentru repararea prejudiciului constau în sechestrarea bunurilor mobile și imobile în conformitate cu articolele 203-210 CPP”. Deci, nu se poate stabili aplicarea sechestrului ca o condiție de acordare a liberării provizorii pe cauțiune, acestea fiind două instituții diferite. În al doilea rând, dacă persoana care solicită liberarea provizorie pe cauțiune este impusă să repare prejudiciul, indirect această persoană este considerată vinovată în cauzarea acestui prejudiciu, adică în comiterea infracțiunii, fapt incompatibil cu rigorile prezumției de nevinovăție. Se poate crea situația când o persoană, care nu-și recunoaște vinovăția și, evident, nu a reparat sau nu a asigurat repararea prejudiciului, nu poate beneficia de liberarea provizorie pe cauțiune.

X. Examinarea probelor la aplicarea arestării preventive

În cauza *Becciev c. Moldovei*, cu referire la audierea unui martor pentru justificarea detenției, Curtea a constatat că este de competența instanțelor judecătorești naționale să evalueze admisibilitatea, pertinenta și temeinicia probelor. Curtea a remarcat că audierea martorului ridică chestiuni nu doar cu privire la veridicitatea acuzației aduse reclamantului, dar, de asemenea, cu privire la comportamentul acestuia pe parcursul urmăririi penale, chestiuni relevante pentru a constata dacă există motive reale pentru a bănuși că reclamantul a săvârșit o infracțiune și necesitatea să fie arestat preventiv.

În cauza *Șarban c. Moldovei*, Curtea a constatat că perioada de 21 de zile, care s-a scurs până când instanțele au examinat cererea reclamantului *habeas corpus* din 13 ianuarie 2005 (cererea a fost examinată la 2 februarie), nu corespunde cerinței unei judecări rapide în sensul art. 5 par. 4 al Convenției Europene. Anumite chestiuni de ordin administrativ (conexarea dosarelor, formarea unei noi componente a completului de judecată, examinarea recuzării) nu ar trebuie să aibă prioritate față de controlul judiciar al legalității detenției reclamantului, având în vedere importanța chestiunii respective pentru acesta.

În cauza *Mușuc c. Moldovei*, Curtea a menționat că reclamantul și avocații săi au solicitat accesul la materialele din dosarul de urmărire penală, însă li s-a refuzat un asemenea acces. Reclamantul și avocații săi au solicitat de mai multe ori să li se ofere o copie a înregistrării declarațiilor martorului E.S., dar instanțele judecătorești nu au reacționat în nici un fel

la aceste solicitări. Susținerea Guvernului precum că reclamantul și avocații săi au avut, de fapt, acces la acel act nu este confirmată prin nici o probă.

Motivele refuzului de a da o asemenea informație nu au fost prezentate, iar reclamantul, respectiv, nu a avut posibilitatea de a contesta motivele arestării sale. În asemenea circumstanțe, nu se poate considera că, în cauza dată, principiul „*egalității armelor*”, în sensul art. 5 din Convenție, a fost respectat.

În cauza *Țurcan și Țurcan c. Moldovei*, Curtea a reiterat că, acolo unde există probe care, *prima facie*, par a avea legătură cu chestiunea legalității detenției, este esențial, pentru conformarea cu art. 5 par. 4, ca instanțele naționale să le examineze și să le aprecieze. În speță, era indiscutabil că unicul motiv pentru arestare la domiciliu a fost pretinsa presiune asupra martorului. Curtea a constatat că declarațiile martorului respectiv constituiau un element important pentru determinarea faptului dacă reclamantul a făcut presiuni asupra primului și dacă era necesar să fie din nou privat de libertate. Omisiunea de a audia martorul a lipsit apărarea de singura șansă de a convinge judecătorul de instrucție de absența motivelor pentru arestarea reclamantului.

*
* *

Problema asigurării „*egalității armelor*” în sensul art. 5 al Convenției are o legătură indispensabilă cu respectarea acestui principiu în sensul art. 6 al Convenției. Cu toate că legislația procesuală penală din 2003 acordă atribuții suplimentare apărării în ce privește administrarea probelor, este dificil de considerat că prevederile

existente contribuie la asigurarea „egalității armelor”. Art. 100 alin. 2 CPP acordă unele atribuții avocatului în ce privește solicitarea și prezentarea obiectelor, documentelor și informațiilor necesare pentru acordarea asistenței juridice, dreptul de a purta convorbiri cu persoane fizice dacă acestea sunt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege. De asemenea, apărătorul este în drept să solicite certificate, caracteristici și alte documente din diverse organe sau să solicite opinia specialistului. Aparent, apărătorul dispune de mecanisme procesuale de asigurare a egalității armelor, însă în realitate aceste drepturi, în mare măsură, rămân la nivel declarativ. Cu toate că art. 19 CPP obligă organul de urmărire penală de a cerceta cauza sub toate aspectele, este greu de imaginat că acest organ își va pune ca sarcină primordială administrarea exhaustivă a probelor în apărare. Pornind de la statutul organului de urmărire – parte a acuzării, sarcina primordială a acestuia rămâne administrarea probelor acuzatorii. Însă, apărarea poate administra probe doar prin intermediul organului de urmărire penală. Din interviurile realizate în rândurile avocaților, se constată opoziția organelor de urmărire penală în satisfacerea cererilor apărării privind administrarea de probe. Nu există prevederi exprese, prin care apărarea ar putea contesta refuzul organului de urmărire penală de a administra probe în apărare la solicitarea părții apărării. Cu toate că în practică se încearcă utilizarea articolelor 298 și 313 CPP, în lipsa normelor exprese, soluțiile pot fi diferite. În aceste circumstanțe, problema cercetării probelor propuse de partea apărării în cadrul examinării demersului privind arestarea preventivă

pare a fi una acută. Potrivit articolelor 307 și 308 CPP, judecătorul de instrucție examinează demersul procurorului privind arestarea preventivă în ședință închisă, în cadrul căreia se audiază părțile. Nu există prevederi legale potrivit cărora părțile ar dispune de posibilitatea de a prezenta probe în cadrul examinării demersului privind aplicarea arestării preventive.

Problema se acutizează la examinarea recursului prin care se contestă legalitatea încheierii judecătorului de instrucție. După natura recursului, la această etapă a procesului sunt examinate doar chestiunile de drept, deci fondul motivelor de arest rămâne a fi obiect de examinare doar de către judecătorul de instrucție. În cazul în care în procedura penală ar exista norme care ar obliga judecătorul de instrucție să examineze și probele apărării, omiterea unei asemenea obligațiuni ar constitui motiv de casare. În condițiile actuale, curțile de apel au mai mult atribuția de a dispune sau a anula arestarea decât de a examina motivarea, legalitatea și temeinicia încheierii judecătorului de instrucție.

XI. Comunicarea cu avocatul

În cauza **Castraveț c. Moldovei**, Curtea a repetat că este autoritatea supremă care decide ce calificare urmează a fi dată în drept faptelor unei cauze. Reclamantul a pretins, în esență, că, datorită peretelui de sticlă din camera pentru întrevederi între avocat și client, el nu a putut discuta în mod confidențial cu avocatul său despre chestiuni ce țin de procedurile legate de dreptul la libertate. Curtea a considerat că în această cauză a fost încălcat art. 5 par. 4 al Convenției

Europene. De asemenea, Curtea a constatat că peretele din sticlă din CCCEC poate trezi suspiciunea că discuțiile între avocat și client nu sunt confidențiale.

În cauza **Modîrcă c. Moldovei**, Curtea a constatat o violare a Convenției, prin împiedicarea comunicării între reclamant și avocatul său în condiții de confidențialitate. Curtea a remarcat că problema lipsei confidențialității a mai fost menționată, constituind o îngrijorare serioasă pentru întreaga comunitate a avocaților din Republica Moldova. Referirile reclamantului la probe indirecte în susținerea afirmațiilor sale precum că discuțiile sale cu avocatul său au fost ascultate la CCCEC, în contextul îngrijorării generale a baroului, pot fi suficiente pentru a mări îngrijorarea observatorului obiectiv. Situația dată a făcut dificil schimbul de documente, fapt ce a îngreunat mult sarcina avocatului. Curtea a mai constatat că peretele din sticlă a fost instalat ca o măsură generală, fără a se lua în considerație caracterul deținuților, circumstanțele lor personale.

În cauza **Istrati și alții c. Moldovei**, Curtea a reconfirmat că unul din elementele cheie în cadrul reprezentării efective este principiul potrivit căruia trebuie să fie protejată confidențialitatea schimbului de informații dintre ei, acesta fiind o garanție a dreptului la apărare. Curtea a considerat că acel perete reprezintă o ingerință în relația avocat-client și, prin urmare, în dreptul deținutului la apărare, indiferent de faptul dacă a avut sau nu loc o interceptare sau o ascultare. O bănuială rezonabilă, fundamentată pe motive temeinice, în susținerea faptului că discuția a fost ascultată poate fi suficientă, în opinia Curții, pentru a

limita eficiența asistenței pe care o poate acorda avocatul. Curtea a constatat că în izolatorul din CCCEC personalității deținuților nu i s-a acordat nici o importanță, paravanul de sticlă fiind o măsură generală, afectând, fără diferențe, pe oricine din izolator.

În cauza **Mușuc c. Moldovei**, referitor la plângerea reclamantului în temeiul art. 5 par. 4 privind existența paravanului de sticlă din izolatorul de detenție al CCCEC, Curtea a reiterat că a constatat deja asemenea încălcări în urma examinării unor plângeri similare, și anume în cauzele **Castraveț c. Moldovei** (nr. 23393/05, par. 61 din 13 martie 2007), **Istrati și alții c. Moldovei** (nr. 872/05, 8705/05 și 8742/05, par. 101, din 27 martie 2007) și **Modîrcă c. Moldovei** (nr. 14437/05, par. 99 din 10 mai 2007). Într-o astfel de situație, ținând cont de similitudinea plângerii din prezenta cauză cu cele din cauzele de mai sus, Curtea nu se poate îndepărta de la raționamentul și constatările din acele cauze.

*
* *

Se cere de menționat că este îngrijorător faptul că, în unele cazuri, normele procesuale penale sunt neglijate de organele de forță și nu există nicio reacție din partea autorităților atunci când normele date sunt neglijate în mod flagrant.

Art. 64 alineatul 2 pct. 6 CPP stabilește că bănuitul are dreptul să aibă întrevederi cu apărătorul său în condiții confidențiale, fără a se limita numărul și durata lor. Prevederi similare, cu referire la învinuit și inculpat, conține art. 66 alin. 2 pct. 6 CPP. Art. 68 alin. 2 pct. 1 CPP stabilește că apărătorul dispune de dreptul de a avea întrevederi cu bănuitul, învinuitul, inculpatul, fără a se

limita numărul și durata lor. După cum se observă, legea procesuală penală a stabilit anumite garanții care au ca sarcină asigurarea unei comunicări efective între avocat și clientul său.

Prima problemă care se invocă în legătură cu condamnarea Moldovei în cauzele enunțate mai sus ține de constituționalitatea izolatorului de detenție provizorie din cadrul CCCEC. Legea cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției nr. 1104 din 06.06.2002 nu conține prevederi referitor la competența Centrului de a avea în gestiune locuri de detenție provizorie (termenul căreia este de până la 72 de ore), iar în unele cazuri persoanele au fost deținute cu mult peste termenul de 72 de ore. Ca și în situația izolatoarelor de detenție provizorie din cadrul poliției (a se vedea supra comentarii la art. 3 al Convenției), izolatorul din cadrul CCCEC nu funcționează potrivit unor acte publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. În aceste împrejurări, este dificil dacă nu chiar imposibil, de a constata în ce măsură actele care reglementează statutul juridic al izolatorului corespund rigorilor înaintate de Convenția Europeană. Paravanul de sticlă, care a devenit obiect al multiplelor discuții, la diferite nivele, în societatea moldovenească, nu are nici un suport juridic.

Nu există nicio hotărâre oficială referitor la instalarea unui asemenea paravan, inclusiv nici una prin care s-ar justifica necesitatea acestuia. Pornind de la faptul că poate fi contestată însăși constituționalitatea izolatorului de detenție provizorie din cadrul CCCEC, existența paravanului de sticlă nu poate fi comentată.

Din interviurile cu persoanele oficiale, s-a constatat că paravanul a

apărut odată cu reamenajarea unor încăperi ale CCCEC în celule pentru persoanele reținute. Argumentul precum că paravanul are ca scop protecția avocatului de eventualii clienți agresivi nu rezistă criticii. În primul rând, paravanul era prevăzut pentru orice discuție între avocat și client, fără a se lua în considerație comportamentul acestuia din urmă. Nu au fost constatate cazuri de agresivitate a persoanelor și plângeri ale avocaților, pentru a căror „protecție” a fost instalat paravanul. De asemenea, pornind de la competența CCCEC, care, în principiu, efectuează urmărirea în cazuri care nu sunt legate de violență, pericolul la care ar putea fi supus avocatul pare a fi o invenție. În urma interviurilor cu avocații, s-a stabilit că mulți dintre ei aveau suspiciunea că discuțiile între avocat și client se interceptau.

Condamnările la CEDO au convins autoritățile de ilegalitatea acestei instalații, actualmente paravanul fiind înlăturat.

XII. Accesul avocatului la materialele dosarului

În cauza *Țurcan și Țurcan c. Moldovei*, Curtea a reiterat că „egalitatea armelor” nu este asigurată dacă reprezentantului i se refuză accesul la acele materiale, care, în cadrul urmăririi penale, sunt esențiale pentru a contesta efectiv legalitatea, în sensul Convenției, a detenției clientului său. Cu toate că avocatul a solicitat accesul la dosar, acesta a fost refuzat de mai multe ori, deși el a înaintat plângeri în mod repetat. În sprijinul refuzului nu a fost invocat nici un motiv.

*
* *

Potrivit art. 64 alin. 2 pct. 17 CPP, bănuitul are dreptul să fie informat de către organul de urmărire penală despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele sale, precum și să primească, la solicitarea sa, copii de pe aceste hotărâri. Art. 66 alin. 2 punctele 21 și 22 CPP în varianta din 2003 prevedea că învinuitul, inculpatul are dreptul să ia cunoștință de materialele trimise în judecată pentru confirmarea arestării sale, iar, după terminarea urmăririi penale, să ia cunoștință de toate materialele cauzei și să noteze din ele datele necesare, să facă copii, să înainteze cereri de completare a urmăririi penale. În 2006, potrivit Legii nr. 264-XVI din 28.07.2006, sintagma „*să facă copii*” a fost exclusă. Astfel, actualmente acuzatul nu dispune de posibilitatea de a face copii la materialele dosarului. Totuși, dreptul de a lua cunoștință cu materialele cauzei penale din momentul terminării urmăririi penale, de a nota orice date din dosar și de a face copii rămâne în posesia apărătorului. Articolele 307 și 308 CPP nu conțin prevederi exprese privind punerea la dispoziția apărătorului și acuzatului a materialelor care justifică aplicarea arestării. Unica prevedere din ambele articole, pertinentă la problema abordată, ține de obligația procurorului de a argumenta în ședința de judecată demersul și de audierea persoanelor prezente la ședință. Este necesar de remarcat că, potrivit art. 293 alin. 2 CPP, materialele urmăririi penale se aduc la cunoștința învinuitului arestat în prezența apărătorului lui, aceasta fiind o obligație pozitivă a organului de urmărire penală. Potrivit art. 347 CPP, instanța este obligată de a pune la dispoziția părții oponente lista probelor prezentate de către cealaltă parte. În

ce privește materialele prezentate de către procuror, privind justificarea necesității aplicării arestării, acestea se prezintă doar dacă partea apărării le solicită expres. Nu există nici o prevedere legală, care ar obliga judecătorul de instrucție să pună la dispoziția acuzatului și apărătorului său materialele prezentate de către procuror. În condiția în care acordarea asistenței juridice rămâne a fi o problemă pentru Republica Moldova, se poate crea situația ca apărătorul să nu solicite materialele, astfel motivele arestării rămânând a fi necunoscute pentru acuzat. Din interviurile cu avocații, s-a constatat că judecătorii de instrucție în mod diferit interpretează dreptul acuzatului de a lua cunoștință cu materialele care justifică aplicarea arestării preventive. În unele cazuri, materialele nu se pun la dispoziție chiar și atunci când sunt solicitate de apărare. În altele, este necesară cererea apărării privind punerea la dispoziție a materialelor cauzei penale.

O altă lacună ține de principiul confidențialității urmăririi penale, care, în unele cazuri, se aplică exagerat. Dacă persoana, pe parcursul urmăririi penale, și-a înlocuit apărătorul, ultimul nu va avea posibilitatea să ia cunoștință de materialele prezentate anterior de către procuror pentru justificarea arestării preventive. Deci, la prelungirea termenului de arest, apărătorul poate să nu cunoască care au fost motivele arestării anterioare. Sub acest aspect, sunt necesare norme previzibile referitoare la obligațiile pozitive ale judecătorului de instrucție privind punerea la dispoziția bănuitalui sau învinuitului și apărătorului acestuia a tuturor materialelor prezentate de procuror în susținerea necesității aplicării arestării preventive. De asemenea,

este necesar de a acorda apărătorului implicat în proces la etapa posteroară arestării dreptul de a lua cunoștință cu materialele prezentate anterior de procuror întru justificarea arestării preventive.

**Convenția Europeană pentru
apărarea Drepturilor Omului
Art. 6. Dreptul la un proces
echitabil**

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță, atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;

b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;

c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloace necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;

d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;

e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Jurisprudența:

Cauza **Ziliberberg c. Moldovei**, hotărârea din 1 februarie 2005;

Cauza **Holomiov c. Moldovei**, hotărârea din 7 noiembrie 2006;

Cauza **Ciorap c. Moldovei**, hotărârea din 19 iunie 2007;

Cauza **Bujnița c. Moldovei**, hotărârea din 16 ianuarie 2007;

Cauza **Guțu c. Moldovei**, hotărârea din 7 iunie 2007;

Cauza **Popovici c. Moldovei**, hotărârea din 27 noiembrie 2007;

Cauza **Gurov c. Moldovei**;

Cauza **Gusovschi c. Moldovei**;

Cauza **Tocono și Profesorii Prometeiști c. Moldovei**;

Cauza **Prodan c. Moldovei**, hotărârea din 18 mai 2004;

Cauza **Luntre și alții c. Moldovei**, hotărârea din 15 iunie 2004;

Cauza **Pasteli și alții c. Moldovei**, hotărârea din 15 iunie 2004;

Cauza **Sîrbu și alții c. Moldovei**, hotărârea din 15 iunie 2004;

Cauza **Bocancea și alții c. Moldovei**, hotărârea din 6 iulie 2004;

Cauza **Croitoru c. Moldovei**, hotărârea din 20 iulie 2004;

Cauza **Țîmbal c. Moldovei** hotărârea din 14 septembrie 2004;

Cauza **Popov (1) c. Moldovei** hotărârea din 18 ianuarie 2005;

Cauza **Dumbrăveanu c. Moldovei** hotărârea din 24 mai 2005;

Cauza **Scutari c. Moldovei** hotărârea din 26 iulie 2005;

Cauza **Daniliuc c. Moldovei** hotărârea din 18 octombrie 2005;

Cauza **Baibarac c. Moldovei** hotărârea din 15 noiembrie 2005;

Cauza **Lupăcescu și alții c. Moldovei** hotărârea din 21 martie 2006;

Cauza **Lungu c. Moldovei** hotărârea din 09 mai 2006;

Cauza **Istrate c. Moldovei** hotărârea din 13 iunie 2006;

Cauza **Lozan și alții c. Moldovei** hotărârea din 10 octombrie 2006;

Cauza **Drăguță c. Moldovei** hotărârea din 31 octombrie 2006;

Cauza **Moisei c. Moldovei** hotărârea din 19 decembrie 2006;

Cauza **Oferta Plus SRL c. Moldovei** hotărârea din 19 decembrie 2006;

Cauza **Avramenko c. Moldovei** hotărârea din 06 februarie 2007;

Cauza **Cooperativa agricolă Slobozia-Hanesei c. Moldovei** hotărârea din 03 aprilie 2007;

Cauza **Mazepa c. Moldovei** hotărârea din 10 mai 2007;

Cauza **Botnari c. Moldovei** hotărârea din 19 iunie 2007;

Cauza **Bița și alții c. Moldovei** hotărârea din 25 septembrie 2007;

Cauza **Mizernaia c. Moldovei** hotărârea din 25 septembrie 2007;

Cauza **Clionov c. Moldovei** hotărârea din 09 octombrie 2007;

Cauza **Curăraru c. Moldovei** hotărârea din 09 octombrie 2007;

Cauza **Grivneac c. Moldovei** hotărârea din 09 octombrie 2007;

Cauza **Buianovschi c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Deordiev și Deordiev c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Marcu c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Țîberneac Olga c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Țîberneac Vasile c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Vitan c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Lipatnikova și Rudic c. Moldovei** hotărârea din 23 octombrie 2007;

Cauza **Deliuchin c. Moldovei** hotărârea din 23 octombrie 2007;

Cauza **Nadulișneac Ion c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Banca Vias c. Moldovei** hotărârea din 06 noiembrie 2007.

I. Acuzația de natură penală în materia de contravenție administrativă

În cauza Ziliberberg, Curtea a reamintit că prima chestiune care trebuie stabilită este dacă norma care definește abaterea aparține dreptului penal în sistemul juridic al statului pârât. Ulterior, urmează a fi examinată natura abaterii și, în sfârșit, natura și gradul de severitate ale pedepsei care ar putea fi aplicată persoanei în cauză. Toate criteriile sunt alternative, și nu cumulative. Prevederea legală, potrivit căreia a fost sancționat reclamantul, se referă la toți cetățenii și nu la un anumit grup de persoane care au statut special. Pedepsa (amenda) nu a avut scopul de compensare materială, dar a avut, în esență, scopul de a pedepsi

și de a preveni. Curtea a reiterat că, în principiu, caracterul general al Codului cu privire la contravențiile administrative și scopul pedepselor contravenționale, care este atât de a pedepsi, cât și de a preveni, sunt suficiente pentru a arăta că, în sensul art. 6 al Convenției, reclamantul a fost acuzat de o abatere penală.

În cauza **Guțu c. Moldovei**, Curtea a reconfirmat cele expuse în cauza Ziliberberg (citată supra), și anume că abaterea dată a fost, de asemenea, sancționată cu privațiune de libertate, deci era „penală” în sensul art. 6 al Convenției Europene.

*
* *

Problema diferențierii între dreptul contravențional și cel penal rămâne acută până în prezent. Posibil, lucrurile se vor schimba odată cu intrarea în vigoare a noului Cod contravențional.

Sub aspect procesual, problema a fost prezentă și în Codul de procedură penală din 1961, în cazul pronunțării unei sentințe de achitare și aplicării sancțiunii administrative, fapt ce prejudicia dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori (art. 4 din Protocolul nr. 7 adițional la Convenția Europeană).

În Codul cu privire la contravențiile administrative din 29.03.1985, sancțiunea administrativă este o măsură de răspundere (art. 22). Există următoarele sancțiuni administrative: 1) avertismentul; 2) amenda; 3) ridicarea contra echivalent a obiectului, care a constituit instrumentul comiterii sau obiectivul nemijlocit al contravenției administrative; 4) confiscarea obiectului, care a constituit instrumentul comiterii sau obiectivul nemijlocit al contravențiilor administrative; 5) privarea de dreptul special, acordat cetățeanului

respectiv; 6) privarea de dreptul de a deține funcții sau de a exercita anumite activități; 7) arestul administrativ; 8) expulzarea. După cum observăm, în dreptul contravențional există sancțiuni similare cu cele din dreptul penal. Îndeosebi, interesează în acest aspect două sancțiuni: confiscarea și arestul administrativ. Există mai multe articole în Codul cu privire la contravențiile administrative care prevăd confiscarea bunurilor. Confiscarea putea fi aplicată drept sancțiune principală, spre deosebire de Codul penal, în care aceasta reprezintă o măsură de siguranță. În acest aspect, se pot ridica semne de întrebare privind respectarea principiului proporționalității între sancțiunile penale și administrative.

Arestul administrativ se aplica până la 30 de zile, termenul fiind stabilit de instanța de judecată. Codul cu privire la contravențiile administrative nu conținea prevederi exprese referitor la participarea apărătorului în cazurile pasibile de aplicarea arestului. Totuși, art. 257 conținea anumite prevederi privind statutul avocatului.

Nu existau nici alte garanții ale unui proces echitabil. În practică, avocații, de regulă, nu participau la examinarea în instanță a cauzelor contravenționale, nici chiar atunci când era aplicat arestul. În noul Cod Contravențional confiscarea a fost exclusă ca sancțiune, fiind redus de asemenea numărul de situații în care poate fi aplicat arestul.

II. Citarea în mod corespunzător

În cauza **Ziliberberg**, Curtea a constatat că Tribunalul municipiului Chișinău a examinat recursul reclamantului în absența acestuia. Citația a fost transmisă cu o zi înainte de ședința judecătorească, iar Curtea a conchis,

prin urmare, că reclamantul nu a fost informat anticipat.

În cauza **Guțu c. Moldovei**, Curtea, de asemenea, a constatat lipsa citației pentru ședința judecătorească la Tribunalul municipiului Chișinău.

*
* *

Codul cu privire la contravențiile administrative din 1985 prevedea că examinarea cazului cu privire la contravențiile administrative se efectuează la locul comiterii lui. Codul nu conținea prevederi exprese privind modul de citare a persoanelor, nici consecințele neprezentării în urma citării.

Codul de procedură penală conține mai multe articole (235-243) cu referire la citare. Citarea se poate face prin citație scrisă, prin notă telefonică sau telegrafică ori prin mijloace electronice. În cazul în care persoana nu se prezintă nemotivat, ea poate fi supusă amenzii judiciare sau aducerii silite. Citarea se face în așa fel ca persoanei chemate să i se înmâneze citația cu cel puțin 5 zile înainte de data când ea trebuie să se prezinte în fața organului respectiv. De la această regulă există anumite excepții (art. 236 alin. 2 CPP).

Pot apărea obiecții referitor la reglementarea modului de citare sau la alte aspecte ale instituției „citației”, totuși se cere de remarcat că, în linii generale, reglementările din Codul de procedură penală cu referire la citație corespund rigorilor echității. Totuși, în multe cazuri, nu atât reglementările legale, cât atitudinea atât a organelor respective, cât și a persoanelor citate creează dificultăți în activitatea judiciară. Din interviurile cu judecătorii și procurorii, s-a stabilit că de cele mai dese ori amânările procese lor sunt determinate de neprezentarea persoanelor legal citate, fapt ce își

găsește originile în nihilismul juridic și cultura juridică necorespunzătoare, cu toate că acesta nu este unicul motiv. În rezultatul interviurilor, s-au constatat și alte împrejurări. Pornind de la faptul că multe persoane nu primesc corespondență, nu au cutii poștale, nu locuiesc în domiciliile menționate în actele de urmărire penală și judecătorești, este deosebit de dificil de a asigura prezența acestora. Deci, problema este mai mult de ordin organizațional decât legislativ.

III. Termene rezonabile

În cauza **Holomiov c. Moldovei**, Curtea a constatat că perioada care urmează a fi luată în considerare este de 4 ani, 9 luni și 14 zile. Curtea a remarcat că procedurile s-au referit la mai multe fapte, care au necesitat audieri ale victimelor și martorilor. Pe parcursul primei părți a procesului, au avut loc 21 de ședințe, dintre care 11 au fost amânate atât din cauza problemelor de sănătate ale reclamantului, cât și a dorinței de a schimba avocatul. Pe durata celei de-a doua părți, respectiv, au avut loc 23 de ședințe, dintre care 4 au fost amânate. Nu există nici un indiciu că în celelalte perioade comportamentul reclamantului ar putea fi considerat într-o oarecare măsură obstructionist. Faptul că reclamantul a refuzat tratamentul medical care i-a fost prescris nu pare să fi avut vreun impact negativ asupra duratei procedurilor. Deși reclamantul poate fi considerat responsabil pentru perioadele semnificative de întârziere pe parcursul primei părți a procedurilor (până la 23 iunie 2003), comportamentul său după aceea dată, se pare, că nu a contribuit substanțial la durata procedurilor. Curtea a constatat că la multe întârzieri

au contribuit inacțiunile autorităților naționale. Pe parcursul a 5 luni, din cauza unui conflict de competență între Tribunalul municipiului Chișinău și Judecătoria sectorului Centru, nu a avut loc nici o ședință de judecată. După soluționarea acestui conflict, ședințele au fost amânate din cauza absenței judecătorului și procurorului. De asemenea, ședințele erau programate la intervale lungi de timp.

*
* *

Respectarea termenelor rezonabile rămâne până în prezent o problemă pentru justiția Republicii Moldova, deși în Codul de procedură penală din 2003 a fost recunoscut dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil, ca un principiu al procesului penal. În cadrul programului OSCE de monitorizare a proceselor de judecată (aprilie 2006 – mai 2007), s-a constatat că întârzierile și amânările ședințelor de judecată sunt mai degrabă o regulă, decât o excepție în instanțele de judecată din municipiul Chișinău. Aproximativ 12% din toate ședințele monitorizate au început cu 30 sau mai multe minute mai târziu. Motivele amânării țin de absența unui participant important la proces (inculpat, procuror, avocat, victimă sau martor). Pe lângă aceasta, s-a constatat că ședințele păreau să dureze excesiv de mult nu din cauza complexității lor, ci din cauza organizării nesatisfăcătoare a proceselor de către judecător/judecătorii care le prezidau.

Se pare că problema tergiversării examinării cauzelor penale nu ține atât de imperfecțiunea normelor interne, cât de managementul sistemului judecătoresc și de atitudinea subiecților implicați. În cele mai dese cazuri, reprezentanții instituțiilor și ai procuraturii se acuză reciproc de situația creată. Un

aspect separat al problemei îl constituie neprezentarea martorilor, deși, în opinia noastră, se exagerează atunci când se invocă faptul că tergiversarea judecării cauzei este determinată de neprezentarea acestora. Există și chestiuni de ordin procesual, care prevăd obligația părților de a prezenta probe. Deși obligația de a prezenta probe revine părților, instanța citează martorii, iar în caz de neprezentare a acestora, îi poate sancționa cu amendă judiciară sau poate dispune aducerea lor silită. În opinia unor judecători, procurorul este obligat să asigure prezența martorilor. Lipsa unor prevederi clare în legislația procesuală penală creează asemenea confuzii.

După cum se relatează în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 6 din 27.02.2006 „*Cu privire la rezultatele generalizării procesului judiciar de examinare a cauzelor cu inculpații aflați în stare de arest și măsurile de înlăturare a neajunsurilor depistate în lumina prevederilor art. 6 din Hotărârea Parlamentului nr. 370-XVI din 28.12.2005*”, în urma generalizării practicii în judecătorii din Chișinău, la 01.02.2006 s-a stabilit că drept motive de amânare a ședințelor de judecată au servit neprezentarea procurorului (Buiucani – 5,8%; Centru – 6,9%; Botanica – 12,5%; Rîșcani – 20,3%); neprezentarea avocaților (Centru - 8%, Botanica - 8,2%, Buiucani -16,7%, Rîșcani- 17%). Mai mult de 1/3 au fost amânate din cauza neprezentării părților vătămate și a martorilor care sunt chemați, de regulă, cu citații simple, pe când, conform Codului de procedură penală (articolele 236, 239), citația trebuie să fie înmănată contra semnătură în dovada de primire. Deci, rămâne de soluționat unele probleme ce țin de organizarea eficientă a

activității instanțelor judecătorești și chemarea participanților la proces de a avea o atitudine corespunzătoare.

În cauza **Gusovschi c. Moldovei**, reclamantul s-a plâns de durata excesivă a procedurilor în cadrul procesului civil. Cu toate că, Curtea a admis că o anumită întârziere putea fi datorată reclamantului, dar instanțele judecătorești naționale, la fel, au fost găsite vinovate de încălcarea dreptului la judecarea cauzei într-un termen rezonabil atunci când pe parcursul a două perioade (zece luni și un an și patru luni) instanțele nu au întreprins nimic (cu o singură excepție) pentru a mișca cauza înainte și nici o argumentare asupra acestui lucru nu a fost prezentată de Guvern.

*
* *

În acest caz, Curtea a considerat comportamentul autorităților judecătorești drept o încălcare a dreptului la judecarea cauzei în termen rezonabil. Menționăm că, pentru a evita încălcarea acestui drept, legiuitorul a introdus în codurile de procedură civilă, ca principiu de bază, obligația de a examina cauza în termen rezonabil, indicând drept criterii de apreciere a acestuia acele trei folosite de Curte la aprecierea rezonabilității termenului (*complexitatea cazului, conduita organelor competente ale statului și comportamentul părților*). Totodată, merită de menționat că, Curtea aplică și un al patrulea criteriu de apreciere, care nu este în legislația moldovenească, și anume miza cauzei pentru persoana concretă.

În acest caz, apreciind circumstanțele cauzei, inclusiv prin intermediul acestui criteriu, CEDO a stabilit o încălcare a dreptului reclamantului. În

particular, Curtea a remarcat că procesul în cauză se referea la dreptul reclamantului de a-i fi reconectată casa la sistemul de distribuire a gazelor, pentru ca acesta să poată să-și încălzească casa. Durata procedurilor a fost de așa măsură încât reclamantul a trebuit să aștepte cinci ierni până a obținut o hotărâre finală. Aceasta a pus sănătatea reclamantului la risc. Curtea, de asemenea, a ținut cont de faptul că una din persoanele cu care locuia reclamantul era invalidă de gradul doi.

În acest sens, ar fi recomandabil ca articolele respective din codurile de procedură (art. 192 Codul de procedură civilă (CPC) și art. 20 Codul de procedură penală (CPP)) să fie completate cu încă un criteriu de apreciere a termenului rezonabil, și anume importanța procesului pentru reclamant.

IV. Accesul la o instanță

În cauza **Ciorap c. Moldovei**, reclamantul a pretins că refuzul Curții Supreme de Justiție de a examina recursul pe marginea plângerii sale cu privire la alimentarea silită a constituit o încălcare a dreptului de acces la o instanță. Curtea a remarcat că plângerea reclamantului se referea la pretinsul prejudiciu cauzat sănătății prin acțiunea autorităților și el trebuia scutit de plata taxei de stat, datorită naturii și seriozității pretenției, indiferent de capacitatea sa de plată.

*
* *

Problema până în prezent a rămas nesoluționată. Actualmente la Curtea Europeană a Drepturilor Omului sunt puse pe rol câteva cauze similare.

V. Recurs în anulare

În cauza **Bujniță c. Moldovei**, Curtea a reiterat că dreptul la un proces echitabil enunță preeminența dreptului. Unul din elementele fundamentale ale preeminenței dreptului este principiul securității raporturilor juridice, care înseamnă, printre altele, că o soluție definitivă a oricărui litigiu nu trebuie rediscutată. Competența de revizuire a instanțelor supreme trebuie exercitată pentru a rectifica erorile de drept și greșelile justiției, și nu pentru a efectua o reexaminare a cauzei. În cauza dată, temeiurile pentru redeschiderea procesului nu au fost bazate nici pe fapte noi, nici pe serioase erori de procedură, ci pe dezacordul prim-adjunctului Procurorului General cu aprecierea faptelor și calificările acțiunilor reclamantului de către instanțele ierarhic inferioare. Curtea a considerat că autoritățile statului au omis să garanteze un echilibru just între interesele reclamantului și necesitatea de a asigura eficiența justiției.

* * *

Circumstanțele constatate de Curtea Europeană în cauza **Bujniță c. Moldovei** au ținut de anul 2002. În 2003 a fost adoptat un nou Cod de procedură penală, potrivit căruia (articolele 452-457) recursul în anulare poate fi declarat pentru anumite temeiuri (art. 453CPP). Cu toate că în norma menționată se face o diferențiere a cazurilor de declarare a recursului: art. 453 alin. 1 – *cu privire la situația părților din proces* și art. 453 alin. 2 – *numai în favoarea condamnatului*, în cazul alineatului 1 nu se poate distinge vreo situație când recursul în anulare poate fi declarat în defavoarea condamnatului.

Deci, actualmente, după condamnarea definitivă și irevocabilă, procesul poate fi reluat *de facto* în defavoarea condamnatului în procedura de revizuire.

Există anumite îngrijorări ce țin de reluarea procesului în cazul încetării lui până la judecarea cauzei. Cu toate că problema ține de art. 4 din Protocolul nr. 7 adițional la Convenția Europeană, este necesar a ne pronunța asupra celor ce urmează, acestea având ca obiect securitatea rapoartelor juridice. Art. 22 CPP stabilește dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori, stabilind că nimeni nu poate fi urmărit de organele de urmărire penală, judecat sau pedepsit de instanța de judecată de mai multe ori pentru aceeași faptă. Norma menționată interzice punerea repetată sub învinuire a aceleiași persoane pentru aceeași faptă, cu excepția cazurilor în care au fost descoperite fapte noi sau un viciu fundamental care a afectat hotărârea. Art. 287 CPP stabilește ca o condiție de reluare a urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire penală faptul „*că nu a existat în fapt cauza care a determinat luarea acestor măsuri sau că a dispărut circumstanța pe care se întemeia încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire*”. Norma dată, prin însăși formularea sa, trezește semne de întrebare privind respectarea principiului clarității și previzibilității legii. Mai mult, se creează sentimentul deschiderii unei marje exagerate de subiectivism cu care este înzestrat procurorul ierarhic superior, care are competența de a relua urmărirea penală. Nu sunt excluse, în opinia

noastră, eventuale condamnări la CEDO dacă în ordonanța de reluare a urmăririi penale nu vor fi expuse clar motive întemeiate în conformitate cu prevederile art. 4 din Protocolul nr. 7 adițional la Convenția Europeană.

VI. Echitatea procedurilor penale în instanța de recurs

În cauza *Popovici c. Moldovei*, Curtea a reiterat că modul de aplicare a art. 6 al Convenției în cadrul proceselor în fața curților de apel depinde de trăsăturile particulare ale procedurilor în cauză; trebuie de ținut cont de totalitatea procedurilor din dreptul intern și de rolul curții de apel în această privință. Pentru a stabili dacă a avut loc o încălcare a art. 6 al Convenției, trebuie efectuată o examinare a rolului Curții Supreme de Justiție și a naturii chestiunilor pe care a fost împuternicită să le examineze. Curtea Supremă de Justiție, ca instanță de recurs, poate adopta o nouă hotărâre asupra fondului, după cum a și procedat. După casarea sentinței de achitare, adoptată de prima instanță, Curtea Supremă de Justiție a constatat acuzațiile penale împotriva reclamantului, găsindu-l vinovat aproape în toate capetele de acuzare și condamnându-l pe viață, fără a examina anumite probe prezentate personal, într-o ședință publică, în scopul asigurării procedurii bazate pe principiul contradictorialității. Curtea a considerat că soluționarea justă a chestiunilor de către Curtea Supremă de Justiție la condamnarea reclamantului nu putea avea loc fără aprecierea probelor prezentate de reclamant personal și de unii dintre martori.

*
* *

Pentru a clarifica unele împrejurări, este necesar, în primul rând, a ne determina asupra naturii juridice a recursului penal drept remediu procesual. Misiunea recursului este de a supune cauza unei examinări sub toate aspectele a chestiunilor de drept. În aceste condiții, recursul este o cale de atac de anulare. Din această cauză, instanțele de recurs, în unele sisteme, poartă denumirea de curți de casație. Din aceste motive, în instanțele de recurs există și unele instituții, absente în cele de apel, cum ar fi admisibilitatea în principiu a recursului. Deci, fiind o cale de atac de anulare și nu de reformare, instanța examinând doar chestiunile de drept și nu de fapt, recursul ar trebui să aibă misiunea fie de respingere a cererii de recurs, fie de anulare a hotărârii atacate și transmitere a cauzei spre rejudecare în instanță de apel. Îndeosebi, această situație se acutizează atunci când, în urma recursului, persoanei i se modifică pedeapsa în sensul agravării ei, fără a-i mai fi oferită posibilitatea de a solicita examinarea cauzei. Chiar în actuala reglementare, este dificil de a constata (art. 435 alin. 1 lit. c CPP) în care cazuri instanța de recurs rejudecă cauza și pronunță o nouă hotărâre sau dispune rejudecarea de către instanța de apel. Pe lângă faptul că înseși două hotărâri ale instanțelor judecătorești, prin una persoana fiind achitată, iar prin alta – condamnată pe viață, ridică semne de întrebare privind libertatea de extindere a intimei convingeri a judecătorului, mai există și o altă problemă. Apare întrebarea în ce măsură judecătorii de la curtea de apel sau de la Curtea Supremă de Justiție au fost fie independenți, fie competenți. În urma analizei practicii altor țări, nu s-au constatat asemenea cazuri de

dezacord între hotărârile a două instanțe naționale.

Mai există o situație care poate afecta securitatea raporturilor juridice. Potrivit art. 436 alin. 4 CPP, la rejudecare, după examinarea cauzei în recurs, procurorul în instanța de apel poate formula o nouă învinuire mai gravă potrivit art. 326 CPP. Art. 326, la rândul său, acordă procurorului dreptul discrețional de a modifica învinuirea în instanța de fond în sensul agravării ei, bazându-se pe materialele cauzei. Deci, se poate crea situația când, după examinarea cauzei în trei grade de jurisdicție (fond, apel și recurs) și constatarea prin hotărâri judecătorești a unei situații de fapt și de drept, procurorul schimbă acuzarea printr-o hotărâre a sa și în urma acestui fapt se declanșează un nou proces. Legislația procesuală penală nu limitează numărul de modificări ale acuzării și, teoretic, ale învinuirii, după parcurgerea cauzei penale prin trei instanțe, astfel fiind posibil ca acesta să fie nelimitat. Nu este exclus ca, în viitor, această situație să fie obiect de examinare a unei reclamații împotriva Moldovei la Curtea Europeană.

VII. Prezumția de nevinovăție

În cauza *Popovici c. Moldovei*, Curtea a reiterat că prezumția de nevinovăție este încălcată dacă o persoană oficială, în declarația sa în privința unei persoane acuzate de o infracțiune penală, își expune opinia că aceasta din urmă este vinovată înainte ca vinovăția ei să fie dovedită în conformitate cu legislația.

În speță, Curtea a remarcat că, chiar presupunând că numele Micu a fost utilizat pentru denumirea organizației criminale și nu ca nume al recla-

mantului, după cum a sugerat Guvernul, rezultatul rămâne că reclamantul a fost considerat vinovat de faptul că este conducătorul unei organizații criminale.

*
* *

Constituția Republicii Moldova stabilește în art. 21 prezumția de nevinovăție ca un principiu constituțional.

Codul de procedură penală, de asemenea, stipulează în art. 8 alin. 1 că persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu-i va fi dovedită în mod legal, într-un proces judiciar.

În cea mai mare parte art. 8 alin. 1 CPP rămâne a fi declarativ. În procedura penală nu există remedii procesuale de reparare a erorii în cazul încălcării art. 8 CPP. O excepție în astfel de cazuri, posibil, ar fi art. 385 alin. 4, potrivit căruia, dacă, în cursul urmăririi penale sau judecării cauzei, s-au constatat încălcări ale drepturilor inculpatului, precum și s-a stabilit din vina lui au fost comise aceste încălcări, instanța examinează posibilitatea reducerii pedepsei inculpatului drept recompensă pentru aceste încălcări.

Autorii raportului nu au constatat în practică cazuri în care instanțele judecătorești ar fi redus pedeapsa inculpatului ca recompensă pentru încălcarea principiului prezumției de nevinovăție.

E de remarcat faptul, că, în multe declarații ale persoanelor oficiale în mijloacele de informare în masă, fie în cazul reținerii unei persoane, fie al investigării penale a unui dosar, sunt utilizate expresii care nu în toate cazurile corespund rigorilor prezumției de nevinovăție.

De fapt, aceasta se observă și în situațiile care depășesc procedura

penală, cum ar fi cele din cadrul concurenței politice, problema dată extinzându-se la aspecte de morală și etică.

VIII. Imparțialitatea instanței

În cauza **Tocono și Profesorii Prometeiști c. Moldovei**, reclamantii (persoane afiliate unui liceu) s-au plâns, în temeiul art. 6 al Convenției Europene, de încălcarea dreptului lor la judecarea echitabilă de către o instanță imparțială, susținând că judecătorul V.B. nu putea fi imparțial, deoarece fiul său a fost exmatriculat din liceu.

În cazul dat, Curtea a fost gata să prezume că, din punct de vedere subiectiv, judecătorul V.B. nu a fost părtinitor. Totuși, ea nu a putut să prezume așa ceva atunci când a examinat cauza prin prisma testului obiectiv.

Părțile nu au contestat faptul că, cu trei ani înainte de ședința Curții Supreme de Justiție, fiul judecătorului V.B. a fost exmatriculat din liceu de către director și profesorii care fac parte din organizațiile reclamante și că judecătorul V.B. a amenințat administrația liceului cu răzbunarea. Curtea a considerat că, în mod rezonabil, se poate presupune că judecătorul V.B. știa despre relațiile sale anterioare cu liceul. În temeiul art. 23 al Codului de procedură civilă, el era obligat să informeze părțile despre o posibilă incompatibilitate. Curtea a reamintit că art. 6 par. 1 din Convenția Europeană impune fiecărei instanțe naționale obligația de a verifica dacă, așa cum este formată, ea reprezintă o „*instanță imparțială*”.

*
* * *

Din acest punct de vedere, legislația RM (Codul de procedură civilă, Codul de procedură penală) prevede obligația judecătorului de a se abține de la examinarea cauzei în caz că există circumstanțe care pun la îndoială (rezonabilă) imparțialitatea acestuia. În acest caz, este vorba de o neglijare a acestei obligații din partea unui judecător.

De remarcat că, în martie 2008, Consiliul Superior al Magistraturii, examinând demersul Procurorului General în privința judecătorului V. B., l-a respins ca neîntemeiat.

IX. Judecarea cauzei de o instanță instituită de lege

În cauza **Gurov c. Moldovei**, reclamantul a pretins, în mod special, încălcarea dreptului la un proces echitabil în fața unei „*instanțe instituite de lege*”, pe motiv că expirase mandatul unuia dintre judecătorii care au participat la examinarea cauzei sale.

La 16 aprilie 2002, un complet al Curții de Apel, compus din judecătorii C.D. (președinte), T.D. și C.B., a casat hotărârile din 5 octombrie 2001 și 27 februarie 2002, cu pronunțarea unei noi hotărâri în favoarea companiei „A.”. După pronunțarea hotărârii, reclamantul a aflat că mandatul judecătorului C.D., care a prezidat ședința, expirase în 2000 și că acesta a fost eliberat din funcția de judecător în iunie 2002.

Potrivit jurisprudenței Curții, scopul sintagmei „*instituită de lege*” din art. 6 al Convenției este de a asigura „*ca organizarea judecătorească într-o societate democratică să nu fie lăsată la discreția Executivului, ci să fie reglementată printr-o lege care emană de la Parlament*”.

* *
* *

În această cauză, este indiscutabil faptul că mandatul judecătorului C.D. a expirat cu ceva timp înainte ca el să fi fost membru al completului de judecată în cazul reclamantului. Mai mult, Guvernul a recunoscut că la acel moment exista o practică, prin care judecătorilor li se permitea să exercite funcțiile pentru o perioadă nedeterminată de timp după expirarea mandatelor lor și până la soluționarea chestiunii privind reconfirmarea lor în funcție până la atingerea plafonului de vârstă de către Președinte și că această chestiune nu era reglementată de o lege care ar emana de la Parlament.

În asemenea circumstanțe, Curtea a considerat că nu existau temeieri legale pentru participarea judecătorului C.D. la examinarea recursului reclamantului. Mai mult, această practică era în contradicție cu principiul conform căruia organizarea judecătorească într-o societate democratică nu trebuie să depindă de discreția executivului.

Această situație a fost remediată, cel puțin la nivel legislativ, prin introducerea modificărilor respective în legislație (a se vedea, de exemplu, art. 11 (în special, alineatele 3 și 4), art. 21/1 din Legea cu privire la statutul judecătorului, art. 31 din Codul de procedură penală).

X. Neexecutarea hotărârilor judecătorești din cauza lipsei spațiului locativ

În cauzele *Prodan c. Moldovei*, *Popov (I) c. Moldovei*, Curtea a constatat neexecutarea de către autoritățile publice locale a hotărârilor judecătorești privind asigurarea cu

spațiu locativ alternativ a persoanelor supuse evacuării în legătură cu restituirea proprietăților confiscate sau naționalizate victimelor represiunilor sovietice.

În cauzele *Dumbrăveanu c. Moldovei* și *Botnari c. Moldovei*, Curtea a constatat neexecutarea de către autoritățile publice locale a hotărârilor judecătorești privind asigurarea cu spațiu locativ a unor categorii de persoane, care, conform legii, beneficiau de dreptul de a primi spațiu locativ (polițiști, procurori etc.).

În cauzele *Drăguță c. Moldovei* și *Curăraru c. Moldovei*, Curtea a constatat neexecutarea hotărârii judecătorești privind asigurarea reclamanților cu spațiu locativ din cauza deteriorării iremediabile a apartamentelor în care aceștia locuiau.

* *
* *

În viziunea Curții Europene pentru Drepturile Omului, executarea unei hotărâri judecătorești pronunțate de orice instanță trebuie privită ca o parte integrantă a procesului (*Hornsby c. Greciei*, hotărârea din 19 martie 1997, Culegere 1997-II, pagina 510, par. 40). Prin urmare, orice neexecutare sau executare tardivă a unei hotărâri judecătorești este considerată o violare a art. 6 par. 1 din Convenția Europeană.

Analizând cauzele privind neexecutarea hotărârilor judecătorești, prin care autoritățile publice au fost obligate să asigure cu spațiu locativ anumite persoane, constatăm că, în majoritatea cazurilor, neexecutarea hotărârilor judecătorești a fost motivată de către autoritățile publice locale (îndeosebi de Consiliul municipal Chișinău) prin „lipsa spațiului locativ alternativ și a fondurilor necesare pentru construcția noilor apartamente”.

Această justificare din partea statului a fost apreciată critic de către Curtea Europeană, care, în repetate rânduri, a ținut să menționeze că: „O autoritate de stat nu poate să invoce lipsa fondurilor și a spațiului locativ alternativ ca scuză pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești. În mod firesc, o întârziere în executarea unei hotărâri ar putea fi justificată de circumstanțe speciale. Dar întârzierea nu poate fi de așa natură, încât să prejudicieze esența dreptului protejat de art. 6 par. 1 din Convenția Europeană (a se vedea *Immobiliare Saffi c. Italiei* [GC], nr. 22774/93, par. 74, ECHR 1999-V, *Prodan c. Moldovei*, nr. 49806/99, și 52). În speță, observăm că întârzierile admise de către autorități sunt excesive și, prin urmare, nerezonabile. Astfel, în *cauza Prodan contra Moldovei*, hotărârea judecătorească a fost parțial executată abia peste douăzeci și nouă de luni (în ceea ce privește apartamentele nr. 3, 6, 7, 12 și 13) și, parțial, peste șaiszeci și trei de luni (în ceea ce privește apartamentul nr. 8); în *cauza Dumbrăveanu c. Moldovei*, neexecutarea a durat mai mult de treizeci și patru de luni; în *cauza Lozan c. Moldovei* – peste 3 ani; în *cauza Drăguță c. Moldovei* – peste șase ani, dintre care patru ani și trei

luni țin de competența *ratione temporis* a Curții; iar în cauzele *Botnari c. Moldovei* și *Curăraru c. Moldovei*, hotărârile judecătorești au rămas neexecutate cel puțin până la data pronunțării hotărârilor de către Curtea Europeană.

Întârzierea în executarea hotărârilor judecătorești s-a datorat atât autorităților publice, care erau ținute să întreprindă măsuri de executare imediată a hotărârilor respective, cât și organelor de executare, care n-au reacționat în mod adecvat la tergiversarea executării hotărârilor respective.

Referindu-ne la autoritățile publice locale, îndeosebi la administrația publică locală din municipiul Chișinău, putem constata că, în perioada de referință, municipalitatea s-a ciocnit cu mai multe probleme de ordin financiar și la prima vedere executarea hotărârilor judecătorești nu era posibilă din cauza lipsei de fonduri destinate în acest scop. Totuși, considerăm că acesta nu este motivul determinant care a împiedicat executarea. Adevăratul motiv constă în lipsa unei voințe din partea autorităților. Dacă ar fi să ne raportăm la unele acte de control efectuate de Curtea de Conturi¹⁷⁹, putem observa cu ușurință

¹⁷⁹ Hotărârea Curții de Conturi nr. 47 din 14.11.97 privind rezultatele controlului asupra activității economico-financiare a Ministerului Comunicațiilor și Informaticii al Republicii Moldova și a unor întreprinderi din subordine (Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 36-37/13 din 23.04.1998); Hotărârea Curții de Conturi nr. 57 din 14.06.2001 privind rezultatele controlului asupra executării bugetului mun. Chișinău pe anul 2000 (Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 94-96/51 din 10.08.2001); Hotărârea Curții de Conturi nr. 46 din 23.05.2002 privind rezultatele controlului asupra activității economico-

financiare a Primăriei mun. Chișinău în perioada anilor 1998-2001 (Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 113-114/34 din 05.08.2002); Hotărârea Curții de Conturi nr. 42 din 11.06.2003. privind rezultatele controlului asupra elaborării și executării bugetului municipiului Chișinău pe anul 2002 (Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 153-154/34 din 22.07.2003); Hotărârea Curții de Conturi nr. 44 din 02.07.2004 privind rezultatele controlului asupra elaborării și executării bugetului municipiului Chișinău pe anul 2003 (Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 163-167/26 din 03.09.2004).

că în perioada de referință, banii publici au fost folosiți în multe cazuri contrar destinației. „Lipsa spațiului locativ” a constituit doar un motiv, pe când în realitate, autoritățile publice locale repartizau anual prin bonuri de repartiție cel puțin 50 de apartamente. Considerăm că dacă autoritățile publice locale ar fi intenționat să execute hotărârea, atunci ar fi găsit resursele necesare pentru asemenea scop. Faptul că autoritățile au executat hotărârile după comunicarea de către Curtea Europeană a cauzei Guvernului, demonstrează că această lipsă de fonduri poate fi ușor înlăturată, într-un termen foarte scurt, numai dacă se dorește acest lucru.

Totuși, dacă ne referim la problema asigurării cu spațiu locativ a polițiștilor, procurorilor sau judecătorilor, putem constata că o asemenea problemă va continua să persiste și va genera un număr semnificativ de hotărâri neexecutate. Acest fapt se datorează, în primul rând, moștenirii vechilor concepte legislative, conform cărora statul își asuma obligația de a asigura cu locuințe gratuite diverse categorii de persoane. În prezent, prevederile nominalizate¹⁸⁰ nu au un suport financiar și, din acest considerent, generează litigii de acest gen. Mai mult decât atât, prin prevederile respective, statul creează o povară greu de suportat pentru administrația publică locală, care, cel puțin la momentul de față, nu este în stare să asigure executarea deplină a unor asemenea prevederi. Potrivit datelor oferite de

către Departamentul de executare, la finele anului 2007, numai în municipiul Chișinău au rămas *neexecutate 203 hotărâri judecătorești*, prin care autoritățile publice locale erau obligate să acorde spațiu locativ. În mod firesc, problema asigurării cu spațiu locativ ar trebui să cadă în sarcina statului și nu în cea a administrației publice locale, întrucât organele respective (poliția, procuratura, justiția) sunt organe de stat și urmează a fi întreținute din contul bugetului de stat. În acest context, considerăm că ar fi recomandabil ca legiuitorul să determine necesitatea menținerii în vigoare a unor asemenea garanții și, în dependență de caz, să dispună abrogarea acestora ori garantarea executării lor din mijloacele bugetului de stat.

O altă cauză care a favorizat neexecutarea hotărârilor judecătorești a fost inactivitatea organelor de executare, care, în majoritatea cazurilor, au omis să întreprindă măsuri prompte de executare. Astfel, dacă ne referim la cauzele *Prodan c. Moldovei*, *Dumbrăveanu c. Moldovei*, *Drăguță c. Moldovei* observăm o pasivitate totală din partea executorului judecătoresc, care nici nu a încercat să inițieze proceduri de sancționare a debitorului. În *cauza Popov (I) c. Moldovei*, executorul a inițiat asemenea proceduri abia în anii 1999, 2000 și 2001, după care, până în 2004, nu a repetat aplicarea unor asemenea sancțiuni. Evident că amenda de 18 lei (echivalentul în EUR 1.53 la acea dată), aplicată șefului Direcției locative a

¹⁸⁰ Legea cu privire la poliție nr. 416-XII din 18.12.1990, art. 35, *Veștile* nr. 12/321, 1990; Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544-XIII din 20.07.1995, art. 30, *Monitorul Oficial* al RM nr. 59-60/664 din 26.10.1995; Legea cu

privire la Procuratură nr. 902-XII din 29.01.1992, art. 45, *Monitorul* nr. 1/23 din 30.01.1992 (abrogată la 18.04.2003); Legea cu privire la Procuratură nr. 118-XV din 14.03.2003, art. 38, *Monitorul Oficial* nr. 73-75/328 din 18.04.2003.

Consiliului municipal Chișinău nu a fost în măsură să stimuleze executarea acestei hotărâri. Totuși, dacă executorul ar fi fost mai insistent și nu s-ar fi limitat doar la aplicarea acestei amenzi, ci ar fi inițiat, conform art. 200² Cod penal (CP) (redacția anului 1961)), o cauză penală împotriva factorilor de decizie, considerăm că s-ar fi obținut efectul scontat. O situație similară se atestă și în cauzele **Botnari c. Moldovei** și **Curăraru c. Moldovei**, unde aplicarea repetată a amenzii n-a fost în măsură să impulsioneze administrația publică locală să execute hotărârile judecătorești. În aceste cauze, reclamantii au invocat în fața Curții presupunerea că amenzile aplicate autorităților vizate, în genere, nu au fost plătite. Prin acest fapt, se constată atât reaua-voință a autorităților, cât și pasivitatea executorului în executarea hotărârilor judecătorești împotriva autorităților publice.

XI. Neexecutarea hotărârilor judecătorești din cauza lipsei fondurilor bugetare

În cauzele **Luntre și alții c. Moldovei**, **Pasteli și alții c. Moldovei**, **Bocancea și alții c. Moldovei**, **Croitoru c. Moldovei**, **Moisei c. Moldovei**, Curtea a constatat neexecutarea de către Ministerul Finanțelor a hotărârilor judecătorești privind încasarea în beneficiul reclamantilor a compensațiilor la depozitele bancare deținute în Banca de Economii a Moldovei.

În cauzele **Scutari c. Moldovei**, **Baibarac c. Moldovei**, **Buianovschi c. Moldovei**, **Marcu c. Moldovei**, **Țiberneac Olga c. Moldovei**, **Țiberneac Vasile c. Moldovei**, Curtea a constatat neexecutarea de către unitățile teritoriale ale Trezoreriei de Stat a

hotărârilor judecătorești privind plata în beneficiul victimelor represiunilor sovietice a compensațiilor pentru proprietățile lor naționalizate.

În cauza **Avramenko c. Moldovei**, Curtea a constatat neexecutarea hotărârii judecătorești privind restituirea de către Ministerul Finanțelor a banilor plătiți de către reclamant pentru achiziționarea acțiunilor în procesul de privatizare.

În cauzele, **Deliuchin c. Moldovei** și **Nadulișneac Ion c. Moldovei**, Curtea a constatat executarea tardivă a hotărârii judecătorești privind achitarea de către Ministerul Finanțelor a despăgubirilor pentru detenția ilegală a reclamantului.

În cauza **Sîrbu și alții c. Moldovei**, Curtea a constatat neexecutarea de către Ministerul Afacerilor Interne a hotărârii judecătorești privind plata indemnizațiilor prevăzute de Hotărârea Guvernului nr. 534-10 din 21.07.1994.

În cauza **Țîmbal c. Moldovei**, Curtea a constatat neexecutarea de către Ministerul Afacerilor Interne a hotărârii judecătorești privind plata compensației la calcularea pensiei.

În cauza **Lungu c. Moldovei**, Curtea a constatat neexecutarea de către Ministerul Afacerilor Interne a hotărârii judecătorești privind plata compensației în schimbul ratei alimentare.

În cauza **Bița și alții c. Moldovei**, Curtea a constatat executarea tardivă a hotărârilor judecătorești privind achitarea de către Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor a majorărilor la salariu.

În cauzele **Prodan c. Moldovei**, **Dumbrăveanu c. Moldovei** și **Drăguță c. Moldovei**, Curtea a constatat neexecutarea de către autoritățile publice locale a hotărârilor judecătorești privind

plata echivalentului bănesc al apartamentelor care trebuiau să fie repartizate reclamantilor.

În cauza **Daniliuc c. Moldovei**, Curtea a constatat neexecutarea de către autoritățile administrației publice locale (Consiliul local Costești) și o întreprindere agricolă privată a hotărârilor judecătorești privind plata compensațiilor pentru preținsele acțiuni ilegale.

În cauza **Cooperativa agricolă Slobozia-Hanesei c. Moldovei**, Curtea a constatat neexecutarea hotărârii judecătorești privind încasarea în beneficiul reclamantului a datoriilor de la Întreprinderea de Stat „Moldtranselectro”.

În cauza **Clionov c. Moldovei**, Curtea a constatat executarea întârziată a hotărârii judecătorești privind achitarea de către Institutul Național al Viei și Vinului în favoarea reclamantului a restanței la indemnizația lunară de invaliditate.

*
* *

În cadrul acestei categorii de cauze, Guvernul a invocat în fața Curții Europene aceleași „scuze” ca și în cazul categoriei precedente, adică „lipsa fondurilor” destinate executării hotărârilor judecătorești. La fel ca și în alte cazuri similare, Curtea a reiterat că: „O autoritate de stat nu poate să invoce lipsa fondurilor ca scuză pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești” (a se vedea **Immobiliare Saffi c. Italiei** [GC], nr. 22774/93, paragraful 74, ECHR 1999-V, **Prodan c. Moldovei**, nr. 49806/99, 51 și 52).

În jurisprudența sa, Curtea admite că o întârziere în executarea unei hotărâri judecătorești poate fi justificată în anumite circumstanțe (a se vedea **Burdov c. Rusiei**, nr. 59498/00, par.

35, ECHR 2002-III). Însă, în asemenea cazuri, se pune problema dacă durata procedurilor de executare, în care reclamantul a fost parte, a depășit cerința „*termenului rezonabil*” garantată în art. 6 par. 1 din Convenția Europeană (a se vedea **Di Pede c. Italiei** și **Zappia c. Italiei** din 26 septembrie 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-IV, par. 20-24 și, respectiv, 16-20). În acest sens, Curtea reamintește că rezonabilitatea duratei procedurilor trebuie evaluată în lumina circumstanțelor cauzei, cu referire la criteriile stabilite în jurisprudența sa, în special complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului și al autorităților care examinează cauza (a se vedea, **Kormacheva c. Rusiei**, nr. 53084/99, par. 51, **Josan c. Moldovei**, nr. 37431/04, par. 18).

În cauza **Deordiev și Deordiev c. Moldovei**, Curtea a constatat că hotărârea judecătorească irevocabilă pronunțată în favoarea reclamantilor a rămas neexecutată timp de un an și douăzeci de zile. În cauza **Lupăcescu și alții c. Moldovei**, Curtea a constatat că hotărârea irevocabilă pronunțată în favoarea lui Popovici (cererea nr. 5742/03) nu a fost executată timp de 12 luni și 18 zile. Cu toate că o asemenea perioadă de timp nu întotdeauna poate fi considerată *per se* excesivă, trebuie luată în considerație natura despăgubirii. Curtea acordă o importanță deosebită faptului că despăgubirea în cauză constituie o compensație pentru detenție, care a fost considerată ilegală de către instanțele judecătorești naționale. Întârzierea plății unor asemenea compensații ar putea să intensifice frustrarea care a rezultat deja din detenția ilegală. Astfel, autoritățile aveau o obligație deosebită de a asigura o executare promptă a hotărârii. În fapt,

cererea de executare a hotărârii a fost lăsată fără răspuns. Această omisiune de a executa o hotărâre a fost, în circumstanțele prezentei cauze, excesivă (*Shmalko c. Ucrainei*, nr. 60750/00, par. 45-46, 20 iulie 2004, și *Malinovskiy c. Rusiei*, nr. 41302/02, par. 40, 7 iulie 2005).

În consecință, putem menționa că o durată mai scurtă a perioadei de neexecutare a hotărârilor judecătorești nu va fi contrară cerințelor stabilite de art. 6 par. 1 al Convenției Europene. De exemplu, în cauza *Josan c. Moldovei*, Curtea a respins ca nefondată pretenția privind neexecutarea hotărârii judecătorești în termen de patru luni și zece zile.

Este de remarcat faptul că, în viziunea Curții, procedurile de executare împotriva autorităților publice trebuie să înceapă imediat după ce hotărârea judecătorească devine definitivă, căci „unei persoane care a obținut o hotărâre judecătorească executorie împotriva statului, ca urmare a soluționării litigiului în favoarea sa, nu i se poate cere să recurgă la proceduri de executare pentru a obține executarea acesteia” (a se vedea *Koltsov c. Rusiei*, nr. 41304/02, par. 16; *Petrushko c. Rusiei*, nr. 36494/02, par. 18, și *Metaxas c. Greciei*, nr. 8415/02, par. 19, *Deliuchin c. Moldovei*, nr. 14925/03, par. 25). Totuși, în unele cazuri, Curtea a statuat că „perioada care urmează a fi luată în considerație va începe la data la care reclamantul a solicitat oficial executarea hotărârii judecătorești pronunțate în favoarea sa” (*Josan c. Moldovei*, nr. 37431/042, par. 19).

Sfârșitul perioadei de neexecutare este marcat, de regulă, de momentul în care hotărârea este executată. În cauzele *Popov (I) c. Moldovei*, *Daniliuc c. Moldovei*, *Istrate c. Moldovei*, Curtea a constatat că faptul casării unei hotărâri irevocabile nu exclude responsabilitatea statului pentru neexecutarea anterioară a hotărârii într-un termen rezonabil și, prin urmare, nu a fost pus la îndoială caracterul irevocabil al hotărârii în cauză.

Intenționând să determinăm cauzele care afectează executarea într-un termen rezonabil a hotărârilor judecătorești, sesizăm mai întâi de toate existența unor impedimente de ordin legislativ. În acest context, se impune a fi remarcat faptul că, prin Hotărârea Guvernului nr. 59 din 19.01.1998 despre unele măsuri privind întărirea disciplinei financiare¹⁸¹, a fost interzisă dezafectarea incontestabilă a resurselor financiare ale statului din conturile bancare ale Trezoreriei de Stat. Titlurile executorii și alte documente ce țin de dezafectarea incontestabilă a resurselor financiare ale statului în scopul stingerii datoriilor creditoare înregistrate de instituțiile bugetare finanțate din bugetul de stat urmau a fi transmise spre executare Trezoreriei Centrale a Ministerului Finanțelor.

Este de remarcat faptul că, la acel moment, procedura de executare a hotărârilor judecătorești era reglementată prin lege, în particular prin Codul de procedură civilă (variantea în vigoare în anul 1964). Bazându-ne pe principiul supremației legii, putem afirma că „măsurile” prevăzute de Hotărârea

¹⁸¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 9/46 din 05.02.1998

Guvernului sus-menționată, fiind incluse într-un act subordonat legii, nu puteau modifica procedura de executare prescrisă de lege. Totuși, instituțiile financiare în care erau deschise conturi trezoreriale refuzau executarea documentelor executorii privind încasarea incontestabilă a resurselor financiare ale statului. Acest fapt a fost reflectat în hotărârea pronunțată de Curte pe cauzele **Braga c. Moldovei, Avramenco c. Moldovei**.

Ulterior, interdicția privind dezafectarea incontestabilă a resurselor financiare ale statului din conturile bancare ale Trezoreriei de Stat a fost inclusă în Legea nr. 847-XIII din 24.05.1996 privind sistemul bugetar și procesul bugetar, datorită modificărilor și completărilor operate prin Legea nr. 1101-XIV din 30.06.2000¹⁸².

Conform prevederilor art. 36 (35) alin. (6) din Legea nr. 847-XII din 24.05.1996 (în varianta Legii nr. 1101-XIV din 30.06.2000, Legii nr. 141-XV din 06.05.2004¹⁸³, Legii nr. 154/21.07.2005¹⁸⁴), documentele executorii privind dezafectarea incontestabilă a mijloacelor bănești direct de la bugetul de stat se transmiteau spre executare Ministerului Finanțelor, iar cele privind dezafectarea incontestabilă a mijloacelor bănești ale instituțiilor finanțate de la bugetul de stat se transmiteau spre executare autorităților administrației publice centrale, care, în comun cu instituțiile publice din subordine, erau responsabile de prezentarea spre achitare în unitățile Trezoreriei de Stat a documentelor de plată pentru achi-

tarea acestor titluri din contul mijloacelor proprii. La fel, prin art. 36 (35) alin. 7, s-a stabilit că titlurile executorii privind dezafectarea incontestabilă a mijloacelor bănești direct de la bugetele unităților administrativ-teritoriale se transmiteau spre executare autorităților executive locale, iar cele privind dezafectarea incontestabilă a mijloacelor bănești ale instituțiilor finanțate de la bugetele unităților administrativ-teritoriale se transmiteau spre executare autorităților executive locale care, în comun cu instituțiile publice respective din subordine, erau responsabile de prezentarea spre achitare a documentelor de plată în unitățile Trezoreriei de Stat.

În baza acestor prevederi, prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 98 din 28.11.2005 cu privire la aprobarea Normelor metodologice privind executarea de casă a mijloacelor bugetului public național prin Trezoreria de Stat a Ministerului Finanțelor¹⁸⁵, s-a stabilit că „*în cazul neprezentării documentelor de plată spre achitare, a titlurilor executorii de către executorii de buget, instanța de judecată, structurile teritoriale ale Departamentului de executare pe lângă Ministerul Justiției (direcțiile și oficiile) și alte organe împuternicite prin lege cu acest drept, aplică sechestrul pe mijloacele bănești din conturile trezoreriale ale executorilor de buget în baza încheierilor, notificărilor, hotărârilor, ordonanțelor și dispoziției privind suspendarea operațiunilor pe conturile trezoreriale, conform prevederilor legislației în vigoare.*”

¹⁸² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 109-111/793 din 31.08.2000

¹⁸³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 88-90/459 din 04.06.2004

¹⁸⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 126-128/611 din 23.09.2005

¹⁸⁵ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 13-15/39 din 24.01.2006.

Până nu de mult, aceasta era practic unica măsură de constrângere legală, executorului judecătoresc rămânându-i să mizeze pe bunăvoința autorității publice de a înainta documente de plată pentru achitarea sumei adjudecate. În consecință, organul de executare nu mai dispunea de mecanisme eficiente de constrângere a debitorului în vederea executării hotărârii judecătorești definitive, acestea rămânând neexecutate timp îndelungat, prejudiciindu-se atât creditorul, prin neachitarea sumei adjudecate, cât și debitorul, prin blocarea conturilor trezoriale și imposibilitatea utilizării sumelor din cont.

Absurditatea situației când achitarea unei sume adjudecate era lăsată la discreția debitorului-autoritatea publică, iar executarea silită se realiza prin înaintarea benevolă a dispoziției de plată de către debitor, astfel fiind exclusă posibilitatea încasării incontestabile, pe de o parte, și frecventele cazuri de condamnare a statului pe motivul neexecutării acestui gen de hotărâri judecătorești, pe de altă parte, au dus în mod inevitabil la apariția necesității imperioase de modificare a prevederilor legislative.

Astfel, în urma modificărilor operate prin Legea nr. 172-XVI din 10.07.2008 privind modificarea și completarea unor acte legislative¹⁸⁶, executorul judecătoresc a fost abilitat cu dreptul de a încasa în mod incontestabil suma adjudecată din contul autorității publice, în cazul în care aceasta timp de 6 luni de la înaintarea propunerii de executare benevolă nu-și achită creanța. Concomitent, art. 36 (35) alin. 8 al aceleași legi, indică faptul că doar 20%

din sumele ce constituie bugetul anual al autorității publice sunt susceptibile de încasare incontestabilă în temeiul titlurilor executorii.

Această măsură a înlesnit în mod esențial executarea hotărârilor judecătorești într-un termen rezonabil. Totuși, dacă ne referim la perioada anterioară apariției acestor modificări, observăm că activitatea executorului judecătoresc legată de încasarea sumelor bănești de la autoritățile publice se axa, în esență, pe transmiterea titlului executoriu organului abilitat. În cazul neexecutării îndelungate a titlului executoriu, executorul judecătoresc iniția proceduri de sancționare pe cale administrativă a organului abilitat. Din informațiile prezentate de Oficiul de executare al sectorului Rîșcani, municipiului Chișinău, care era responsabil de executarea documentelor executorii împotriva Ministerului Finanțelor, amenzile aplicate debitorului ulterior erau anulate de către instanța de judecată, pe motiv că debitorul întreprindea măsuri de executare în limita mijloacelor disponibile.

Referindu-ne la posibilitățile autorităților publice de a executa hotărârile judecătorești privind încasarea mijloacelor financiare din contul bugetului de stat, observăm că, în majoritatea cazurilor, autoritățile invocau lipsa fondurilor chiar și în situațiile în care hotărârile judecătorești se refereau la încasarea unor sume relativ mici (*Luntre și alții c. Moldovei, Pasteli și alții c. Moldovei*). Dacă lipsa fondurilor ar fi constituit într-adevăr un motiv întemeiat, atunci aceste hotărâri, probabil, n-ar fi fost executate chiar și după condamnarea Moldovei de către

¹⁸⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 134-137/543 din 25.07.2008

Curtea Europeană. Realitățile însă ne dovedesc contrariul: hotărârile judecătorești se execută în termene foarte scurte și statul găsește întotdeauna fonduri disponibile numai după ce cauza este comunicată Guvernului de către Curte. În acest context, considerăm că „lipsa fondurilor” este doar un motiv formal, pe când adevăratul motiv constă în rea-voință autorităților de a executa documentele executorii în termene rezonabile.

În unele cazuri, neexecutarea hotărârilor judecătorești în termene rezonabile se datorează în mare măsură executorului judecătoresc. Astfel, în cauzele **Buianovschi c. Moldovei**, **Marcu c. Moldovei**, **Țiberneac Vasile c. Moldovei**, executorul judecătoresc, neglijând procedura de executare stabilită de lege, a expediat titlul executoriu președintelui raionului, fără a-l executa. În consecință, hotărârile nominalizate au rămas neexecutate până în prezent.

În cauza **Deliuchin c. Moldovei**, Curtea a constatat că Ministerul Finanțelor a transferat suma compensațiilor datorate pe contul Departamentului de executare a deciziilor judiciare (DEDJ) la data de 21 noiembrie 2003, iar reclamantul a primit banii abia pe data de 26 februarie 2004.

În alte cauze, unde executarea se referea la încasarea sumelor bănești de la diverse autorități publice (Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor, autoritățile publice locale etc.), activitatea executorului se reducea doar la transmiterea titlului executoriu pentru executarea din contul mijloacelor bugetare. Este de menționat faptul că Legea nr. 847-XIII din 24.05.1996 privind sistemul bugetar și procesul bugetar interzicea doar încasarea

incontestabilă din contul debitorului a sumei adjudecate, însă nu interzicea executarea hotărârilor judecătorești din contul urmăririi silite a bunurilor debitorului. Atât vechile reglementări conținute în titlul V al Codului de procedură civilă din 1964, cât și noile reglementări conținute în Codul de executare prevăd posibilitatea urmăririi silite a oricărui bun corporal ori a universalității de bunuri care se află în circuitul civil. Prevederile în cauză nu fac nici o excepție în privința urmăririi silite a bunurilor ce aparțin domeniului privat al statului. Din explicațiile date de unii executori judecătorești, urmărirea unor asemenea bunuri este destul de problematică, întrucât deseori este dificil de a diferenția bunurile ce aparțin domeniului privat de cele ce fac parte din domeniul public al statului. Această diferențiere de regim juridic, deseori, este interpretată în mod diferit și se soldează cu anularea, pe cale judiciară, a actelor efectuate de către executorul judecătoresc.

XII. Angajarea răspunderii statului pentru datoriile întreprinderilor de stat

În cauza **Cooperativa agricolă Slobozia-Hanesei c. Moldovei** (cererea nr. 39745/02), Curtea a constatat că statul este responsabil de orice datorie a Întreprinderii de Stat M. (Moldtranselectro), căreia i-au fost delegate unele funcții ale sale și în privința căreia statul exercită un control semnificativ asupra bunurilor.

În cauza **Clionov c. Moldovei** (cererea nr. 13229/04), Curtea a constatat că statul este responsabil de datoriile Institutului Național al Viei și Vinului (INVV), deoarece acesta primea o finanțare substanțială de la bugetul

de stat și autoritățile de stat dețineau controlul direct asupra conducerii INVV, fiind implicate în diferite decizii luate în privința INVV.

* *
* *

În jurisprudența Curții, întâlnim situații când statul este declarat responsabil nu numai pentru datoriile autorităților publice, ci și pentru datoriile întreprinderilor fondate de către stat. Astfel, în cauza **Cooperativa agricolă Slobozia-Hanesei c. Moldovei**, Curtea a constatat că statul este responsabil de orice datorie a Întreprinderii de Stat M. (Moldtranelectro). La prima vedere, această constatare vine în contradicție cu prevederile legislației interne a Republicii Moldova, întrucât legiuitorul consideră întreprinderea de stat ca un agent economic independent, ce posedă drepturi de persoană juridică, care, potrivit art. 1 alin. 4 din Legea nr. 146-XIII din 16.06.1994 cu privire la întreprinderea de stat¹⁸⁷ și art. 20 alin. 2 din Legea nr. 845-XII din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi,¹⁸⁸ nu poartă răspundere pentru obligațiile statului, iar statul nu poartă răspundere pentru obligațiile întreprinderilor de stat. Excepția de la această regulă a fost justificată de Curtea Europeană prin faptul că Întreprinderea de Stat M. a fost folosită de către Guvern ca un instrument la privatizarea sectorului energetic de stat și la soluționarea pretențiilor ulterioare ale terțelor persoane. În mod adițional, Legea nr. 336–XIV din 01.04.1999 menționa expres că Guvernul, în persoana Întreprinderii de Stat M., a devenit succesor de drept al datoriilor

creditoare ale întreprinderilor din sectorul energetic. În baza acestor constatări, Curtea a considerat, pe bună dreptate, că, în lumina delegării unor funcții ale statului către Întreprinderea de Stat M. și a unui control semnificativ asupra bunurilor lui, statul este responsabil pentru orice datorie a Întreprinderii de Stat M. (a se vedea, **Cooperativa agricolă Slobozia-Hanesei c. Moldova**, nr. 39745/02, par. 19, 03.04.2007 și **Mykhaylenky and Others c. Ukraine**, nr. 35091/02, 35196/02, 35201/02, 35204/02, 35945/02, 35949/02, 35953/02, 36800/02, 38296/02 și 42814/02, par. 41-46, ECHR 2004-XII).

O situație similară se atestă și în cauza **Clionov c. Moldovei**, unde Curtea a constatat că, deși Institutul Național al Viei și Vinului (INVV) a fost în mod formal declarat independent de stat și responsabil de propria sa activitate economică, totuși primea o finanțare substanțială direct de la bugetul de stat și autoritățile de stat dețineau un control direct asupra conducerii INVV, fiind implicate în diferite decizii luate în privința INVV, motiv pentru care Curtea a considerat că statul urmează a fi declarat responsabil pentru orice datorii ale INVV.

În consecință, titlul executoriu în favoarea reclamantului poate fi considerat ca fiind eliberat împotriva statului însuși (**Cooperativa agricolă Slobozia-Hanesei c. Moldovei**, nr. 39745/02, par. 19, 03.04.2007; **Clionov c. Moldovei**, nr. 13229/04, par. 29, 09.10.2007). Această soluție este logică și justificată temeinic, însă

---

¹⁸⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 2/33 din 28.02.1994.

¹⁸⁸ *Idem*

din lipsa unor mecanisme juridice ea va fi implementată anevoios în practică. Astfel, în situația în care va exista un titlu executoriu împotriva unei întreprinderi de stat, executorul judecătoresc nu va putea să ceară executarea hotărârii decât de la întreprinderea respectivă, neavând dreptul să devieze de la dispozitivul hotărârii și să dispună urmărirea silită direct de la stat. În asemenea situație, considerăm că executorul judecătoresc, după ce va constata că debitorul nu are bunuri ori venituri sau bunurile lui nu sunt suficiente pentru satisfacerea creanțelor, va restitui titlul executoriu conform prevederilor art. 82 alin. 1, lit. b din Codul de executare. Ulterior, dacă se va constata că imposibilitatea de executare se datorează, din anumite considerente, a statului, atunci creditorul va putea obține un titlu executoriu împotriva statului. Până la constatarea imposibilității de obținere a executării hotărârii din contul bunurilor întreprinderii de stat, nu se justifică urmărirea silită direct de la stat, răspunderea acestuia fiind una subsidiară. De asemenea, va trebui să se țină cont de faptul că nu orice imposibilitate de executare a hotărârii împotriva întreprinderii de stat va fi în măsură să justifice satisfacerea creanțelor de către stat. Angajarea răspunderii statului pentru datoriile întreprinderii de stat poartă un caracter de excepție și va fi justificată în situațiile în care vor exista motive întemeiate care să confirme luarea unei asemenea măsuri (de exemplu, stabilirea de către stat a unor prețuri sub rata de prețului de cost, care, în consecință, vor provoca starea de insolvabilitate a întreprinderii de stat; implicarea în luarea deciziilor împovărătoare pentru întreprindere, delegarea anumitor atribuții ale statului etc.).

XIII. Angajarea responsabilității statului pentru inacțiunea autorităților sale de a executa hotărârile judecătorești

În cauza *Istrate c. Moldovei* (cererea nr. 53773/00), Curtea a constatat că Guvernul nu a argumentat că pârâtul C. este insolubil și nu a demonstrat că după dată executării parțiale a hotărârii judecătorești, executorul judecătoresc a întreprins vreo măsură pentru executarea hotărârii sau că a luat o decizie privind încetarea procedurii de executare. Prin faptul că nu au fost luate măsurile adecvate pentru a executa hotărârea pe parcursul perioadei de circa doi ani, când hotărârea era executorie, autoritățile Republicii Moldova au împiedicat reclamantul să se bucure de beneficiile hotărârii judecătorești pronunțate în favoarea sa cu patru ani în urmă.

În cauza *Mizernaia c. Moldovei* (cererea nr. 31790/03), Curtea a constatat că autoritățile nu au întreprins măsuri necesare pentru a asigura executarea hotărârii judecătorești privind restituirea de către o cooperativă de construcție a locuințelor a banilor investiți într-un apartament cu trei camere, precum și a faptului că hotărârea nu a fost executată în întregime nici până în prezent.

În cauza *Vitan c. Moldovei* (cererea nr. 6901/03), Curtea a constatat că executorul judecătoresc nu a întreprins nici o măsură efectivă în vederea executării hotărârilor judecătorești privind încasarea de la o companie privată "A." a restanței la pensia viageră. Din acest motiv, hotărârea judecătorească definitivă din 25 aprilie 2000 și hotărârea suplimentară din 24 noiembrie 2000 au rămas

neexecutate timp de aproape patruzeci și, respectiv, treizeci și patru de luni.

În cauza **Lipatnikova și Rudic c. Moldovei** (cererea nr. 40541/04), Curtea a constatat că hotărârea judecătorească privind demolarea construcției neautorizate de către organele administrației publice locale (pretura de sector) a rămas neexecutată timp de șapte ani și zece luni, întârziere care nu poate fi justificată de existența unor probleme tehnice.

În cauza **Grivneac c. Moldovei** (cererea nr. 35994/03), Curtea a constatat că hotărârea judecătorească privind încasarea în beneficiul reclamantului a unei sume bănești de la o persoană fizică a rămas neexecutată datorită inactivității autorităților, fapt care a oferit largi posibilități debitorului să evite plata datoriei fie prin vânzarea bunurilor sale mobile pe care le-ar fi putut deține sau a bunurilor imobile din afara municipiului Chișinău, fie prin transferarea banilor din conturile sale bancare altor persoane, fie prin părăsirea țării.

În cauza **Deordiev și Deordiev c. Moldovei** (cererea nr. 33276/03), Curtea a constatat că neexecutarea hotărârii judecătorești privind evacuarea unor terțe persoane din spațiul locativ repartizat reclamantului s-a datorat, în exclusivitate, conduitei instanțelor judecătorești naționale care au suspendat procedura de executare fără anumite temeiuri de suspendare.

În cauza **Mazepa c. Moldovei** (cererea nr. 1115/02), Curtea a constatat că autoritățile nu au întreprins toate măsurile rezonabile pentru a asigura executarea hotărârii, întrucât primele eforturi serioase în vederea executării au fost efectuate aproape peste doi ani după ce hotărârea a devenit definitivă.

În cauza **Lozan c. Moldovei** (cererea nr. 20567/02), Curtea a constatat neexecutarea de către Academia de Științe a Moldovei a hotărârii judecătorești privind recunoașterea dreptului la spațiu locativ.

În cauza **Banca Vias c. Moldovei** (cererea nr. 32760/04), Curtea a constatat că imposibilitatea executării hotărârii judecătorești privind rambursarea creditului acordat de către bancă unui agent economic se datorează hotărârilor judecătorești prin care autoritățile au permis lichidarea întreprinderii debitoare și transferarea patrimoniului ei unei terțe persoane, fără a plăti datoriile acesteia din contul bunurilor pe care le avea la momentul lichidării.

*
* *
*

Cu ocazia examinării acestor categorii de cauze, Curtea a reiterat în repetate rânduri că „statul are obligația pozitivă să organizeze un sistem de executare al hotărârilor judecătorești care să fie efectiv atât în drept, cât și în practică, precum și să asigure executarea acestora fără întârzieri nejustificate. Responsabilitatea statului pentru executarea unei hotărâri judecătorești pronunțate împotriva unei companii private nu se extinde mai departe de implicarea organelor de stat în procedurile de executare (**Fuklev c. Ukraine**, nr. 71186/01, par. 67, par. 84, par. 90-91, hotărârea din 07 iunie 2005). Atunci când autoritățile sunt obligate să acționeze pentru a executa o hotărâre judecătorească și nu o fac, inacțiunea lor poate angaja responsabilitatea statului în temeiul art. 6 par. 1 din Convenția Europeană (**Scollo c. Italiei**, hotărârea din 28 septembrie 1995, Seria A nr. 315-C, par. 44; **Istrate c. Moldova**, nr. 53773/00, par. 55 și 61, 13 iunie 2006).

Referindu-ne, în linii generale, asupra acestei probleme, constatăm că, din punct de vedere legislativ, Republica Moldova și-a onorat obligația pozitivă de a institui un sistem de executare a hotărârilor judecătorești. În acest sens, au fost adoptate principalele acte normative ce țin de organizarea și funcționarea organelor de executare, și anume: Codul de executare¹⁸⁹ și Legea nr. 204/06.07.2006 cu privire la sistemul de executare silită¹⁹⁰. În esență, organizarea și funcționarea sistemului de executare silită era reglementată suficient și de vechile prevederi conținute în titlul V al Codului de procedură civilă din 1964.

Din punct de vedere practic, putem semnală anumite deficiențe în activitatea organelor de executare, care, în final, se soldează cu neexecutarea sau executarea tardivă a hotărârilor judecătorești. Analizând unele cauze care au tangență cu acest capitol, putem observa că organele de executare, deseori, sunt pasive și nu-și îndeplinesc atribuțiile în mod corespunzător. De exemplu, în cauzele **Istrate c. Moldovei**, **Mizernaia c. Moldovei**, **Vitan c. Moldovei**, **Grivneac c. Moldovei**, **Mazepa c. Moldovei**, se atestă o neglijență din partea executorului judecătoresc care a omis să execute hotărârile judecătorești pe parcursul unor perioade îndelungate de timp, în pofida diverselor plângeri parvenite din partea creditorilor sau a unor solicitări ale Ministerului Justiției. Considerăm că nu e cazul să afirmăm că aceste cauze prezentau ceva deosebit și imposibil de realizat. Astfel, în cauza **Istrate c.**

Moldovei, Curtea a menționat că pe parcursul unei perioade de circa doi ani, „executorul n-a întreprins nici o măsură de executare a hotărârii și nici n-a luat o decizie privind încetarea procedurii de executare, în conformitate cu art. 366 CPC”. În cauza **Vitan c. Moldovei**, Curtea a constatat că „executorul judecătoresc nu a întreprins nici o măsură efectivă în vederea executării hotărârii judecătorești” (inclusiv sancționarea companiei debitoare sau a angajaților săi), cu toate că debitorul era o companie solvabilă. În cauza **Grivneac c. Moldovei**, Curtea a constatat că „executorul a întreprins prima acțiune în vederea executării abia două luni mai târziu, aceasta fiind limitată la verificarea dreptului de proprietate asupra imobilelor doar în municipiul Chișinău”, „abia peste alte două luni, executorul a vizitat domiciliul debitorului și a stabilit că acesta nu mai locuia acolo”, „poliția a început a efectua căutarea abia peste trei ani”, fapt care a oferit largi posibilități debitorului să evite plata datoriei fie prin vânzarea bunurilor sale mobile pe care le-ar fi putut deține sau a bunurilor imobile din afara municipiului Chișinău, fie prin transferarea banilor din conturile sale bancare altor persoane, fie prin părăsirea țării. În cauza **Mazepa c. Moldovei**, Curtea a considerat că „autoritățile nu au întreprins toate măsurile rezonabile pentru a asigura executarea hotărârii”, „primele eforturi serioase de executare a hotărârii au fost întreprinse aproape peste doi ani după ce hotărârea a devenit definitivă” și „atunci când executorul a decis să întreprindă acțiuni concrete în vederea

¹⁸⁹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34-35/112 din 03.03.2005.

¹⁹⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 126-130/603 din 11.08.2006.

executării hotărârii, el nu a putut să o facă”.

Analiza acestor spețe ne permite să afirmăm că, dacă executorul judecătoresc își exercita în mod conștient atribuțiile cu care era abilitat și întreprindea toate măsurile prevăzute de lege pentru executarea operativă a prevederilor documentelor executorii, situațiile de condamnare a Moldovei de către Curtea Europeană ar fi putut fi evitate.

Este important de subliniat că legislația prevede și posibilitatea aplicării unor măsuri de răspundere administrativă sau penală în privința debitorilor care nu-și onorează obligațiunile stabilite printr-un document executoriu. Astfel, art. 200(11) al CCA prevede aplicarea unei amenzi pentru neexecutarea deciziei instanței judecătorești, iar articolul 320 CP stabilește sancțiunile pentru neexecutarea intenționată sau eschivarea de la executarea unei hotărâri judecătorești. Numărul cazurilor de aplicare a unor asemenea sancțiuni este destul de redus. Conform raportului Centrului pentru Drepturile Omului (CDO) despre respectarea drepturilor omului în Republica Moldova¹⁹¹, pe parcursul anului 2007 au fost intentate 36 de dosare pe acest gen de infracțiuni, nefiind specificat numărul cazurilor de aplicare a sancțiunilor. Constatăm că acest indice vis-a-vis de numărul total al documentelor executorii (circa 2000) aflate în restanță din motivul eschivării debitorului de la executare este foarte mic, el constituind 1,8% din acestea.

În viziunea Curții, „nerecuperarea unei datorii, din cauză că debitorul nu posedă bunuri, nu poate fi imputată statului pârât, decât în măsura în care

această omisiune este imputabilă autorităților naționale” (a se vedea, printre altele, *Poláèik c. Slovaciei*, nr. 58707/00, par. 64, hotărârea din 15 noiembrie 2005). Această constatare ne permite să considerăm că statul este exonerat de răspundere în cazul în care executorul judecătoresc, efectuând toate actele necesare pentru executarea operativă a documentelor executorii și constatând imposibilitatea executării hotărârii din cauza insolabilității debitorului, va decide restituirea titlului executoriu creditorului următor.

În unele cauze, Curtea a constatat că neexecutarea sau executarea tardivă a hotărârilor judecătorești se datorează în mare măsură și instanțelor judecătorești. Astfel, în cauza *Vitan c. Moldovei*, Curtea a relatat că cererea reclamantului adresată instanței judecătorești la data de 29 mai 2000 privind executarea hotărârii judecătorești a fost satisfăcută abia doi ani mai târziu, la data de 17 mai 2002, când titlul executoriu a fost expediat executorului judecătoresc. În cauza *Mazepa c. Moldovei*, Curtea a menționat că „dintr-un motiv necunoscut, instanța judecătorească națională a răspuns abia peste 9 luni la solicitarea reclamantului privitor la schimbarea modului de executare a hotărârii”. Totodată, „având sarcina de a supraveghea executarea hotărârilor sale și cunoscând că hotărârea adoptată în favoarea reclamantului nu a fost executată, ea nu a întreprins nici o acțiune până la dispunerea schimbării modului de executare.” În cauza *Deordiev și Deordiev c. Moldovei*, Curtea a constatat că „întârzierea în executare se datorează exclusiv conduitei

¹⁹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 134-137 din 25.07.2008.

instanțelor judecătorești naționale”, care au dispus suspendarea procedurii de executare pe un termen de circa unsprezece luni, fără a deține pretinsul înscris care a servit ca temei de suspendare. În cauza **Banca Vias c. Moldovei**, Curtea a constatat că neexecutarea hotărârii judecătorești privind rambursarea de către reclamant a creditului a devenit imposibil de executat „datorită hotărârilor judecătorești pronunțate pe această cauză”, prin care „s-a permis lichidarea întreprinderii debitoare și transferarea patrimoniului acesteia unei persoane terțe fără a plăti datoriile acesteia din contul bunurilor pe care aceasta le avea la momentul lichidării”.

În cauza **Lipatnikova și Rudic c. Moldovei**, Curtea a constatat neexecutarea timp de șapte ani și zece luni a hotărârii privind demolarea unor construcții neautorizate. Din start, se impune a fi menționat faptul că executarea unor asemenea hotărâri se efectuează în exclusivitate de către organele administrației publice locale (primăria satului, comunei, orașului sau pretura de sector), fără concursul executorilor judecătorești. La momentul actual, legislația în vigoare nu reglementează o asemenea procedură și nu stabilește anumite condiții referitor la termenele de executare, ordinea executării, înștiințarea părților, aplicarea sancțiunilor pentru neexecutare, etc. Din aceste considerente, executarea se efectuează în fiecare caz aparte la discreția autorităților publice locale. Lipsa unei atare proceduri, deseori, împiedică executarea în termene rezonabile a hotărârilor privind demolarea. Organul abilitat să efectueze demolarea nu poate aplica sancțiuni pentru a contracara împiedicarea executării unor asemenea hotărâri. Din

aceste motive, considerăm că ar fi oportun ca legiuitorul să reglementeze executarea acestor hotărâri cu concursul executorului judecătoresc.

În privința unor omisiuni ale organelor de executare au fost întreprinse unele măsuri menite să excludă încălcările similare. Astfel, au fost operate modificări la art. 25 al Codului de executare și introdus în cod art. 571, aceste norme instituind posibilitatea aplicării în privința debitorului a interdicției de ieșire din țară în cazul când plecarea sa ar face dificilă sau imposibilă executarea hotărârii judecătorești.

În vederea asigurării executorilor judecătorești a accesului operativ și prompt la informațiile vizând bunurile imobile pe care le deține debitorul pe întreg teritoriul republicii, dar și la alte informații relevante pentru procedura de executare, au fost negociate mai multe acorduri de colaborare și oferire a accesului la bazele de date deținute de autoritățile statale. Astfel, în prezent, executorii au posibilitatea de a obține în termene reduse informații ample despre situația patrimonială a debitorului.

Făcând o „inventariere” a cauzelor ce duc la tergiversarea executării sau la neexecutarea hotărârilor judecătorești (cazuri, care, ulterior, se poate întâmpla să devină premise pentru condamnarea statului de către înaltul for justițiar european) nu putem ignora și lipsa unor acțiuni prompte, eficiente și operative din partea executorilor judecătorești.

Motivele pentru care se constată lipsa acestor acțiuni sunt diverse: incompetența unor executori judecătorești, lipsa motivației pentru o activitate eficientă, existența unor presiuni asupra executorului judecătoresc etc.

Pentru remedierea unor asemenea situații, considerăm că ar fi oportune următoarele soluții:

Crearea și menținerea unui corp de executori profesioniști bine instruiți. În acest sens, poate fi remarcată o tendință de direcționare a eforturilor Departamentului de executare a deciziilor judecătorești și ale Ministerului Justiției. Astfel, exigențele pentru admiterea în profesia de executor judecătoreesc au devenit mai severe, potențialul candidat urmând să dețină diploma de licență în drept, să susțină un interviu preliminar angajării și să urmeze cursurile de instruire inițială la Institutul Național al Justiției. Datorită acestor măsuri, în prezent, se atestă un număr de 406 persoane care dețin studii superioare, comparativ cu 271 de persoane care dețineau studii superioare în anul 2004;

Instituirea unor modalități de motivare a personalului. Se pare că renunțarea la practica retribuirii suplimentare a executorului judecătoreesc proporțional sumelor încasate nu a fost binevenită. La moment, executorii judecătorești sunt retribuiți conform condițiilor generale prezăcute pentru funcționarii publici, fără a exista o corelare directă a sumelor încasate de către aceștia și retribuția primită. În aceeași ordine de idei, menționăm că activitatea executorilor judecătorești este diferită de cea a unui funcționar de birou, deoarece implică riscuri, ieșiri în teritoriu, confruntări cu debitorii, deschiderea forțată a încăperilor, ridicarea forțată a bunurilor, iar toate acțiunile întreprinse sunt pasibile de contestare în judecată. Așadar, pentru condiții de muncă speciale, ar urma să fie prevăzute și condiții speciale de retribuire. Datorită acestui fapt, sistemul de executare se confruntă cu problema menținerii în

profesie a personalului calificat, rata fluctuației cadrelor oscilând între 10-12%. Stabilirea unei relații directe și proporționale între rezultatele activității de executare silită și remunerarea executorului judecătoreesc va constitui cu siguranță o premisă de eficientizare a activității date. Mai mult, această reglementare va fi în concordanță cu practica internațională, căci majoritatea statelor au stabilit soluția prin interesarea directă, în primul rând, a persoanei împuternicite să realizeze procedura de executare a documentelor executorii. Căile au fost diverse, fie că această persoană este în funcție publică, însă beneficiază și de o remunerare suplimentară în afara salariului constant pentru fiecare procedură executată cu succes (Germania, Austria), fie că statul a acordat statut de liber-profesionist executorului judecătoreesc, acesta fiind remunerat de către creditorii conform unor tarife special aprobate (Franța, Polonia, Estonia etc.).

Reexaminarea conceptuală a statutului executorilor judecătorești. În acest sens, considerăm că ar fi oportună liberalizarea profesiei și acordarea unui statut diferit de cel existent. În viziunea noastră o asemenea liberalizare ar crea o serie de avantaje:

1. Statul ar fi despovărat de întreținerea sistemului de executare;
2. Activitatea de executare ar deveni mai eficientă, acționând principiul concurenței;
3. Profesia ar deveni mai atractivă, ceea ce în mod automat va duce la menținerea în cadrul ei a profesioniștilor de înaltă calificare;
4. Executorii judecătorești ar deveni mai independenți, deoarece actuala apartenență și subordonare a acestora executivului, le afectează într-o oarecare măsură independența;

5. Creditorii ar avea posibilitatea să aleagă executorul la care să apeleze pentru a-și vedea satisfăcută creanța, astfel fiind asigurată o triere a executorilor după criteriul eficienței activității lor;

6. Executorii judecătorești ar deveni angajatori pentru personalul scriptic, tehnic, etc. și, respectiv, ar contribui la crearea locurilor noi de muncă și la vărsarea în bugetul de stat și cel social a plăților prevăzute de legislație;

7. Existența corelației directe între rezultatele muncii și beneficiul realizat ar constitui o premisă sigură de creștere a numărului de documente real executate, în consecință va spori încrederea cetățenilor în justiție;

8. Minimalizarea riscurilor de corupere a executorilor judecătorești etc.

În final, vom constata că soluțiile menționate mai sus, corelate cu un real efort conjugat al tuturor autorităților statale în vederea schimbării atitudinii față de problema neexecutării de către persoanele cu funcții de răspundere și autoritățile statale a hotărârilor judecătorești, vor avea un impact benefic asupra stării de lucruri în domeniul executării.

Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului Art. 8. Dreptul la respectarea vieții private și de familie

1. *Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.*

2. *Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o*

societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Jurisprudența:

Cauza **Meriacre c. Moldovei**, hotărârea din 1 martie 2005, (radiată);

Cauza **Ostrovar c. Moldovei**, hotărârea din 13 septembrie 2005;

Cauza **Ciorap c. Moldovei**, hotărârea din 19 iunie 2007;

Cauza **Guțu c. Moldovei**, hotărârea din 7 iunie 2007.

I. Corespondența cu apropiații

În cauza **Ostrovar c. Moldovei**, Curtea a constatat că prevederile legale nu întrunesc cerințele privind previzibilitatea legii în ce privește corespondența. Nu se face nici o distincție între diferite categorii de persoane cu care deținuții ar putea corespunda. Nu este prevăzută perioada de timp pe parcursul căreia restricția cu privire la corespondență ar putea fi aplicată. Nu sunt menționați cu privire la posibilitatea de a contesta refuzul de a emite o autorizație sau cu privire la autoritatea competentă să examineze o astfel de contestație.

*
* *
*

Codul de procedură penală stabilește că bănuitul (art. 64 alin. 2 pct. 12) și învinuitul (art. 66 alin. 2 pct. 12) au dreptul să anunțe, prin organul de urmărire penală, rudele apropiate sau o altă persoană, la propunerea sa, despre locul unde este reținut sau ținut sub arest.

Potrivit art. 326 Cod de executare, dispozițiile capitolului XXIV titlul V

(Executarea măsurilor preventive) referitoare la condițiile de deținere, la drepturile și obligațiile persoanelor condamnate (...) se aplică în mod corespunzător persoanelor aflate sub arest preventiv în măsura în care nu contravin dispozițiilor din titlul VI. Potrivit art. 229 Cod de executare, condamnatul are dreptul să primească și să expedieze din cont propriu scrisori, telegrame și petiții fără a se limita numărul lor în modul și în condițiile stabilite de cod și de Statutul executării pedepsei de către condamnați. Condamnatul are dreptul la o convorbire telefonică, cu o durată de 10 minute, cu soțul, cu o rudă sau cu o altă persoană la alegerea lui, cel puțin o dată la două săptămâni. Statutul executării pedepsei de către condamnați stabilește dreptul deținuților de a primi sau expedia din cont propriu diferită corespondență (pct. 325). Serviciile poștale sunt suportate integral de către deținuți (pct. 328). Persoanele deținute în arest preventiv sunt lipsite de dreptul de a corespunda cu apropiații, indiferent de natura infracțiunii sau persoana deținuțului.

II. Cenzurarea corespondenței

În cauza *Ciorap c. Moldovei*, Curtea a menționat că în dosar există probe că, cel puțin o parte din corespondența reclamantului, a fost deschisă de către administrația închisorilor. În ceea ce privește ingerința "prevăzută de lege", Curtea a remarcat că reclamantului un timp îndelungat nu i s-a oferit acces la regulamentul închisorii, care prevede, *inter alia*, modul de distribuire a corespondenței reclamantului. Deși legislația prevede posibilitatea de a deschide corespondența în anumite condiții, Curtea a

observat că nu s-a respectat procedura, inclusiv nu s-a arătat că vreo instanță a aprobat deschiderea corespondenței.

În cauza *Meriacre și alții c. Moldovei* (radiere de pe rol), de asemenea, s-a constatat că a existat (în 2003) cenzurarea comunicărilor deținuților.

*
* *

Potrivit art. 229 Cod de executare, conținutul corespondenței expediate și primite de condamnat poate fi supus cenzurii. Corespondența condamnaților cu avocatul, cu Comitetul pentru plângeri, organele de urmărire penală, procuratura, instanța de judecată, autoritățile administrației publice centrale, organizațiile internaționale interguvernamentale care asigură protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului nu poate fi supusă cenzurii. Corespondența se expediază destinatarului de către administrația locului de deținere în curs de 24 de ore de la depunerea sau primirea ei. Nu pot fi interceptate nici convorbirile telefonice cu subiecții susnumiți.

Statutul executării pedepsei de către condamnați stabilește că corespondența deținuților cu rudele și alte persoane fizice sau juridice este supusă controlului sau cenzurii doar în cazurile prevăzute de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru apărarea ordinii, prevenirea infracțiunilor penale, protecția martorului și protecția drepturilor și libertăților altor persoane (pct. 331 din Statut). Corespondența deținuților este supusă controlului sau cenzurii dacă administrația instituției penitenciare consideră că prin conținutul scrisorii poate fi amenințată securitatea statului, securitatea instituției, colaboratorilor acesteia sau a

altor persoane, a bunurilor acestora ori că scrisoarea conține informații despre unele fapte care ar putea avea un caracter infracțional, precum și dacă există presupuneri că în aceasta există un element ilicit (pct. 332 din Statut). Corespondența deținuților poate fi supusă controlului sau cenzurii în condițiile stipulate de Codul de procedură penală sau de art. 6 alin. 2 pct. 2 din Legea privind activitatea operativă de investigații (pct. 333 din Statut). În cazul în care imixtiunea este autorizată prin prevederile legale, corespondența deținuților este examinată de persoana împuternicită prin ordinul șefului penitenciarului (pct. 336 din Statut).

După cum reiese din conținutul Statutului executării pedepsei, există două modalități de cenzurare a corespondenței: la dispoziția administrației penitenciarului și potrivit prevederilor Codului de procedură penală și ale Legii cu privire la activitatea operativă de investigații. Referitor la prima modalitate se observă o marjă mare de subiectivism, care poate apărea dintr-un asemenea drept discreționar al administrației și lipsa unor mecanisme de contestare a unei astfel de ingerințe. Codul de procedură penală stabilește procedura de sechestrare a corespondenței cu condiția că bănuitul sau învinuitul (și nu condamnatul) va primi sau expedia corespondența (art. 133 alin. 1 CPP)), această prevedere fiind valabilă doar pentru anumite categorii de infracțiuni și dacă prin alte procedee nu pot fi obținute probe. Sechestrarea corespondenței poștale este autorizată de către judecătorul de instrucție. Deci, în acest caz nu poate fi vorba de „control sau cenzură”, după cum se menționează în pct. 333 al Statutului executării pedepsei. În ce privește

Legea privind activitatea operativă de investigații nr. 45-XIII din 12.04.1994, se cere de remarcat că, potrivit art. 6 alin. 2 pct. 2 lit. j), organele care exercită activitatea operativă de investigații au dreptul de a cerceta corespondența condamnaților. De menționat că, potrivit art. 6 alin. 1 al legii, măsurile operative de investigații se îndeplinesc numai în conformitate cu legislația și numai în cazuri când pe altă cale este imposibil de a asigura realizarea sarcinilor activității operative de investigații. Actualmente, potrivit art. 11 al legii, activitatea operativă de investigații este exercitată de organele Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Apărării, Serviciului de Informații și Securitate, Serviciului de Protecție și Pază de Stat, Serviciului Vamal, Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției, Serviciului Grăniceri și ale Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției. Potrivit art. 7 alin. 2 al legii, îndeplinirea măsurilor operative de investigații se va autoriza prin decizia conducătorului organului care exercită activitatea operativă de investigații sau a adjunctului acestuia care se ocupă de problemele activității operative de investigații. Deci, după cum observăm, administrația penitenciarului este autoritatea care dispune cenzurarea corespondenței.

O situație similară se observă și referitor la convorbirile telefonice. Potrivit pct. 357 al Statutului executării pedepsei, convorbirile telefonice, cu excepția convorbirilor cu persoanele și reprezentanții instituțiilor și organelor menționate în art. 229 alin. 2 Cod de executare, pot fi interceptate. De asemenea, pct. 358 din Statut stabilește că, convorbirile telefonice au loc sub controlul administrației. Încălcarea modului stabilit de comportare în timpul

convorbirilor telefonice implică interceptarea ei imediată (pct. 360 din Statut).

III. Întrevederi cu familia

În cauza **Ciorap c. Moldovei**, Curtea a reiterat că reprezintă „un element esențial atât al vieții private, cât și al reabilitării deținuților necesitatea menținerii contactului cu lumea din afară”. Curtea a considerat că, prin impunerea reclamantului de a avea întâlniri în una din cabinetele din sticlă, a avut loc o ingerință în dreptul reclamantului de a se întâlni cu vizitatorii săi în condiții de intimitate. S-a stabilit, de asemenea, că nu există nici o prevedere legală care ar reglementa detaliat modalitatea de întrevedere a deținuților cu apropiații. Astfel, administrației fiecărui izolator i s-a dat o libertate foarte largă în ceea ce privește modalitatea specifică de a efectua controlul asupra întâlnirilor. Instanțele naționale nu au făcut nici o încercare pentru a stabili natura chestiunilor de securitate în acest caz concret și nici nu a stabilit faptul dacă reclamantul prezintă un risc pentru securitate.

*
* *

Potrivit art. 326 alin. 4 Cod de executare, preveniții nu au dreptul la întrevederi de lungă durată. Întrevederile de lungă durată cu soțul, rudele etc., potrivit art. 232 Cod de executare se acordă pe o durată de la 12 ore la 3 zile. Întrevederile de scurtă durată cu soțul, rudele, iar în cazuri excepționale, cu autorizația administrației penitenciarului, cu o altă persoană indicată de condamnat, se acordă pe o durată de 1-4 ore. Condamnatul are dreptul la cel puțin o întrevedere de scurtă durată pe lună. Art. 230 Cod de executare,

stabilește că, în modul prevăzut de Statutul executării pedepsei de către condamnați, condamnaților li se permite să primească pachete cu provizii, colete și banderole în număr nelimitat.

Potrivit punctului 279 al Statutului de executare a pedepsei de către condamnați, preveniții au dreptul la întrevederi de scurtă durată, care se acordă în baza hotărârii organului de urmărire penală, judecătorului de instrucție sau a instanței de judecată, cu autorizația obligatorie a administrației penitenciarului. Acordarea întrevederilor peste numărul stabilit de art. 232 Cod de executare se admite doar în calitate de măsură de stimulare și doar cu soțul și rudele. Întrevederile de scurtă durată ale deținuților cu rudele sau alte persoane au loc sub supravegherea reprezentanților administrației instituției (pct. 283 din Statut). Înainte și după întrevedere condamnații sunt supuși unei percheziții amănunțite (pct. 301 din Statut). Durata întrevederilor este stabilită de administrația instituției (pct. 300 din Statut). Încălcarea modului stabilit de comportare în timpul întrevederii implică întreruperea imediată a acesteia. În acest caz, nu se mai acordă o nouă întrevedere (pct. 306 din Statut).

IV. Ingerințele poliției în dreptul la respectarea domiciliului

În cauza **Guțu c. Moldovei**, cu referire la argumentele Guvernului privind dreptul polițiștilor de a intra în domiciliu în baza Legii cu privire la poliție, Curtea a constatat anumite probleme. Expresia „prevăzută de lege” nu presupune doar corespunderea cu legislația națională, dar, de asemenea, se referă la calitatea acestei legislații.

Legislația trebuie să indice cu claritate rezonabilă scopul și modalitățile de exercitare a discreției relevante acordate autorităților publice. Argumentele Guvernului referitor la Legea cu privire la poliție nu sunt relevante acestei cauze, iar o interpretare extensivă a prevederii legii menționate sunt contrare art. 29 din Constituție.

* * *

Problema corespunderii unor prevederi ale Legii cu privire la poliție cu prevederile Codului de procedură penală a constituit obiectul unor polemici în cercurile de juriști. Potrivit art. 2 alin. 4 CPP „normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod”. Norma dată din cod a determinat Guvernul de a adresa Curții Constituționale o sesizare privind constituționalitatea acesteia. Prin Hotărârea din 22.01.2008 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 25-27/1, 2008), Curtea Constituțională a respins solicitarea Guvernului, considerând constituționale prevederile art. 2 alineatele 1 și 4 din Codul de procedură penală.

Legea cu privire la poliție enumeră atribuțiile poliției în art. 12 pct. 17), stipulând că poliția are atribuția de a controla respectarea de către cetățeni și persoanele oficiale a regimului de pașapoarte, având pentru acest scop dreptul de intrare în locuințele cetățenilor de la ora 6.00 până la 22.00. Art. 13 (Drepturile poliției) pct. 19 stabilește că poliția are dreptul să intre în orice timp al zilei în locuințe și în alte încăperi ale cetățenilor, pe loturile de pământ ce le aparțin, pe teritoriul și în localul întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor și să le cerceteze în scopul curmării infracțiunilor sau contra-

vențiilor, urmării persoanelor suspectate de comiterea infracțiunilor sau contravențiilor, persoanelor care se ascund de organele de urmărire penală și de judecată, se sustrag de la executarea pedepsei penale, de la arestul administrativ, de la tratamentul obligatoriu de alcoolism cronic, narcomanie sau toxicomanie, sau dacă în baza unor date suficiente se poate presupune că în aceste localuri a fost comisă sau se comite vreo infracțiune, precum și în caz de calamități naturale și în alte împrejurări externe care pun în pericol securitatea publică și securitatea personală a cetățenilor. Despre toate cazurile în care colaboratorii de poliție sunt impuși de circumstanțe să pătrundă în locuințe și în alte încăperi ce aparțin cetățenilor judecătorul de instrucție este înștiințat în timp de 24 ore.

Potrivit art. 13 pct. 21 al legii menționate, poliția are dreptul să efectueze controlul mijloacelor de transport la înfăptuirea, în conformitate cu hotărârea șefului organului de poliție, a operațiunilor pentru reținerea persoanelor care au săvârșit infracțiuni sau au evadat de sub strajă, pe sectoarele de teren unde se presupune că ele își vor face apariția (...).

În multe cazuri, normele menționate sunt aplicate de poliție atunci când este necesară o motivare a ingerinței. În același timp, Codul de procedură penală stabilește rigori clare privind limitarea posibilităților autorităților la imixtiunea în dreptul la inviolabilitatea domiciliului. Art. 12 CPP garantează acest drept, stabilind că perchezițiile, cercetările domiciliului, precum și alte acțiuni de urmărire penală al domiciliu, pot fi ordonate și efectuate în baza unui mandat judiciar. Art. 118 alin. 2 CPP stabilește că cercetarea la fața locului,

la domiciliu fără permisiunea persoanei căreia i se limitează dreptul prevăzut în art. 12 CPP se efectuează cu autorizația judecătorului de instrucție. Rigori similare sunt stabilite și referitor la percheziție (art. 125 alin. 3 CPP)).

Totuși, e necesar de remarcat faptul că, în 2007, prin Legea nr. 256-XVI din 29.11.2007, a fost modificat art. 273 alin. 2 CPP. Potrivit textului inițial al art. 273 alin. 2, organele de constatare (care sunt organe cu funcții de control) aveau dreptul, în condițiile prevăzute de cod, să rețină făptuitorul, să ridice corpurile, obiectele, să procedeze la evaluarea pagubei și să efectueze orice alte acțiuni, dacă legea prevede aceasta.

În varianta actuală a art. 273 alin. 2, organele de constatare au dreptul să rețină făptuitorul, să ridice corpurile delictive, să solicite informațiile și documentele necesare pentru constatarea infracțiunii, să citeze persoanele și să obțină de la ele declarații, să procedeze la evaluarea pagubei și să efectueze orice alte acțiuni care nu suferă amânare.

După cum se observă din textul citat mai sus, organele de poliție actualmente dispun de atribuții caracteristice organelor de urmărire, având dreptul de a efectua acțiuni procesuale (inclusiv percheziție, audiere etc.), chiar înainte de pornirea procesului penal. Mai mult, potrivit art. 279 CPP, organul de urmărire penală efectuează acțiunile de urmărire penală numai după pornirea urmăririi penale, cu excepția cercetării la fața locului și percheziției corporale sau ridicării. Deci, se creează situația când poliția dispune de atribuții mai largi ca însuși organul de urmărire penală. În asemenea condiții, apare pericolul de abuz de drept din partea organelor de poliție. De fapt, din

interviurile efectuate în rândurile avocaților, se constată că asemenea cazuri sunt frecvente.

Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului Art. 9. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

Jurisprudența:

Cauza **Mitropolia Basarabiei și alții c. Moldovei** (cererea nr. 45701/99);

Cauza **Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova c. Moldovei** (cererea nr. 952/03).

În cauza **Mitropolia Basarabiei și alții c. Moldovei**, Curtea a constatat că biserica reclamantă, nefiind recunoscută, nu poate să-și desfășoare activitatea. În special, preoții nu pot oficia slujbe, membrii săi nu se pot reuni pentru a-și practica religia și, fiind lipsită de personalitate juridică, biserica nu poate beneficia de protecția juridică a patrimoniului său. În acest context,

refuzul Guvernului de a recunoaște biserica reclamantă, care a fost menținut prin decizia Curții Supreme de Justiție de la 9 decembrie 1997, constituie o ingerință în dreptul acestei biserici și al altor reclamanți la libertatea de religie, în modul în care aceasta este garantată de art. 9 par. 1 din Convenția Europeană.

Curtea a reținut că ingerința în domeniul libertății de religie a fost prevăzută de lege și a urmărit un scop legitim conform art. 9 par. 2 din Convenție, și anume protecția ordinii și a securității publice. Această ingerință, deși este „prevăzută de lege” și urmărește „un scop legitim”, nu este proporțională scopului urmărit și, prin urmare, nu este „necesară într-o societate democratică”.

*
* *

Referindu-se asupra faptului dacă ingerința respectivă era necesară într-o societate democratică, Curtea a reiterat că statul trebuie să fie neutru și imparțial în exercitarea dreptului său de reglementare a acestui domeniu și în relațiile sale cu diversele religii, culte și credințe (**Hassan și Tchaouch c. Bulgariei** [GC], nr. 30985/96, par. 78, CEDH 2000-XI).

Rolul autorităților într-un astfel de caz nu este de a curma cauza tensiunilor prin eliminarea pluralismului, dar de a asigura ca grupurile opuse unul altuia să se tolereze reciproc (**Serif c. Greciei**, nr. 38178/97, par. 53, CEDH 1999-IX).

În principiu, dreptul la libertatea de religie, așa precum este definit de Convenție, exclude aprecierea din partea statului a legitimității convingerilor religioase sau a modalităților de exprimare a acestora. Măsurile statului care ar favoriza un conducător sau un

organ al unei comunități religioase divizate, sau care ar viza constrângerea unei comunități sau a unei părți a acesteia în scopul de a o plasa, contrar voinței sale, sub o conducere unică, ar constitui, în egală măsură, o încălcare a libertății de religie. În societățile democratice, statul nu trebuie să întreprindă măsuri pentru a garanta plasarea sau rămânerea comunităților religioase sub o conducere unică (**Serif c. Greciei**, nr. 38178/97, par. 52, CEDH 1999-IX).

În această cauză, Curtea consideră că, având în vedere că biserica reclamantă nu reprezintă un nou cult, prin faptul că recunoașterea sa depinde de voința unei autorități ecleziastice cunoscute, adică a Mitropoliei Moldovei, Guvernul și-a încălcat obligația de neutralitate și imparțialitate. De asemenea, Curtea notează că autoritățile nu au invocat pentru alte culte recunoscute aceleași criterii care au fost aplicate pentru a refuza recunoașterea bisericii reclamante și că Guvernul nu a invocat nici o justificare cu privire la această diferență de tratament.

Neutralitatea statului în soluționarea problemei vizând recunoașterea Mitropoliei Basarabiei a fost afectată în mare măsură de poziția antiunionistă luată de către unele forțe politice aflate la guvernare în acea perioadă. Antipatia față de o posibilă unire dintre cele două state românești și-a pus amprenta și pe problema recunoașterii Mitropoliei Basarabiei ca biserică autonomă subordonată Bisericii Ortodoxe Române.

Pe de altă parte, recunoașterea Mitropoliei Basarabiei ca un cult ortodox a întâmpinat reacții puternice din partea Mitropoliei Moldovei, care la acel moment era unica autoritate

bisericească care avea jurisdicție canonică pe teritoriul Republicii Moldova. Noua biserică creată era considerată drept un grup schismatic al Mitropoliei Moldovei, înregistrarea noii Mitropolii fiind posibilă numai după soluționarea conflictului ecleziastic dintre Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Ortodoxă Română.

Din interviurile acordate de mai mulți preoți, recunoașterea unei biserici trebuia să se înfăptuiască conform Canoanelor Bisericii Ortodoxe, care în esență, reglementează organizarea și funcționarea bisericilor ortodoxe. Normele legislației interne privitoare la recunoașterea și înregistrarea unui cult nu sunt corelate cu regulile bisericești, și nu fac nici o referire la acestea. Cu alte cuvinte, se atestă o divergență între legislație și Canoane privitor la recunoașterea cultelor ortodoxe.

Din constatările Curții, observăm că în această cauză s-a pus accentul mai mult pe legislație decât pe canoane, acordându-se prioritate libertății de asociere în cadrul aceluși cult pe care persoanele îl preferă. În consecință, Curtea a considerat că art. 9 al Convenției trebuie să fie interpretat în lumina art. 11 din Convenție, care protejează viața asociativă de oricare ingerință nejustificată a statului. Din acest punct de vedere, dreptul credincioșilor la libertatea de religie presupune ca aceștia să se poată asocia liber, fără intervenția arbitrară a statului (*Hassan și Tchaouch c. Bulgariei* [GC], nr. 30985/96, par. 62, CEDH 2000-XI).

Curtea declară că, potrivit Legii nr. 979-XII din 24 martie 1992 despre culte, doar cultele recunoscute prin decizie guvernamentală pot fi practicate pe teritoriul Republicii Moldova. În special, numai un cult

recunoscut de stat are personalitate juridică (art. 24 din legea menționată), poate produce și comercializa obiectele de cult specifice cultului respectiv (art. 35) și poate angaja clerici și salariați (art. 44). Mai mult, asociațiile care urmăresc în totalitate sau în parte scopuri religioase sunt supuse obligațiilor ce rezultă din legislația cu privire la culte.

În aceste circumstanțe, Curtea a remarcat că, în lipsa recunoașterii, biserica reclamantă nu poate nici să se organizeze, nici să funcționeze. Lipsită de personalitate juridică, ea nu poate acționa în justiție, pentru a-și proteja bunurile necesare în exercitarea cultului, iar membrii săi nu pot să se reunească pentru a îndeplini activități religioase, fără a încălca, astfel, legislația cu privire la culte. Din aceste considerente, Curtea a decis că refuzul de a recunoaște biserica reclamantă are astfel de consecințe asupra libertății de religie a reclamantilor, care nu pot fi considerate proporționale scopului legitim urmărit și, prin urmare, necesare într-o societate democratică.

În cauza ***Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova și alții c. Moldovei***, Curtea a constatat că refuzul autorităților de a înregistra Biserica reclamantă nu s-a bazat pe un temei legal prevăzut de legislația moldovenească și, prin urmare, ingerința în libertatea de religie a reclamantilor nu a fost prevăzută de lege.

Constatând că ingerința în libertatea de religie a reclamantilor a fost ilegală, Curtea nu a considerat necesar de a verifica dacă ingerința a urmărit un scop legitim sau a fost „necesară într-o societate democratică”, în sensul art. 9 par. 2 al Convenției Europene.

**Convenția Europeană pentru
apărarea Drepturilor Omului
Art. 10. Libertatea de exprimare**

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

2. Executarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Jurisprudența:

Cauza **Amihalachioaie c. Moldovei**, hotărârea din 20 aprilie 2004;

Cauza **Busuioc c. Moldovei**, hotărârea din 21 decembrie 2004;

Cauza **Savițchi c. Moldovei**, hotărârea din 11 octombrie 2005;

Cauza **Kommersant Moldovy c. Moldovei**, hotărârea din 9 ianuarie 2007;

Cauza **Flux(3) c. Moldovei**, hotărârea din 12 iunie 2007;

Cauza **Flux(2) c. Moldovei**, hotărârea din 3 iulie 2007;

Cauza **Țara și Poiată c. Moldovei**, hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Flux și Samson c. Moldovei**, hotărârea din 23 octombrie 2007;

Cauza **Flux c. Moldovei**, hotărârea din 20 noiembrie 2007;

Cauza **Timpul Info-Magazin și Anghel c. Moldovei**, hotărârea din 27 noiembrie 2007.

În perioada de referință, Moldova a pierdut zece dosare în baza art. 10 al Convenției Europene. Aproape toate din acestea, cu excepția unui caz, vizau sancționarea unor publicații periodice pentru articole pe care instanțele naționale le-au considerat ca încălcând onoarea și demnitatea unor persoane (de cele mai multe ori persoane ce ocupau funcții publice).

Condamnările la acest capitol cad și ele sub modelul care a fost constatat și în cadrul celorlalte cauze, și anume că erorile comise la nivel național sunt, mai mult sau mai puțin, asemănătoare de la o cauză la alta. Totuși, anumite cazuri prezintă, pe lângă lucruri comune, și unele particularități.

În toate cazurile vizând art. 10 al Convenției, CEDO a constatat că ingerința în domeniul libertății de exprimare a fost una prevăzută de lege, aceasta urmărind și un scop legitim. Moldova a fost condamnată însă pentru că nu a respectat testul necesității ingerinței.

Testul necesității într-o societate democratică cere să fie stabilit faptul dacă „ingerința” în cauză a corespuns unei „nevoi sociale imperioase”, dacă a fost proporțională scopului legitim urmărit și dacă motivele invocate de autoritățile naționale pentru a justifica această ingerință sunt pertinente și suficiente (a se vedea **Sunday Times c. Marii Britanii** (nr. 1), hotărârea din

26 aprilie 1979, Seria A nr. 30, par. 62). La aprecierea existenței unei asemenea „necesități” și a măsurilor ce trebuie adoptate în acest sens, autoritățile naționale dispun de o anumită marjă de apreciere. Totuși, această capacitate de apreciere nu este nelimitată.

În continuare, vom analiza separat cauzele care au implicat o publicație (sau un jurnalist) și cauza **Amihalachioaie c. Moldovei**. În ceea ce privește prima grupă, Curtea a invocat motive ce țin atât de aspecte concrete ale activității de jurnalist, cât și de asigurarea unui proces echitabil în a determina existența necesității ingerinței.

I. Aspecte ce țin de conținutul activității mass-media

Judecăți de valoare versus fapte

Din condamnările pronunțate în aproximativ jumătate din toate cazurile, instanțele naționale au greșit în calificarea anumitor enunțuri ca fiind fapte, în timp ce CEDO le-a evaluat ca fiind judecăți de valoare. Odată calificându-le ca fapte, instanțele naționale cereau de la publicații (și ziariști) să demonstreze veridicitatea acestora. În mai multe hotărâri Curtea a reiterat că, în timp ce existența faptelor poate fi demonstrată, veridicitatea judecăților de valoare nu este susceptibilă demonstrării. Cerința demonstrării veridicității unei judecați de valoare este imposibil de a fi realizată și încalcă însăși libertatea la opinie, care este o componentă fundamentală a dreptului protejat de art. 10 al Convenției.

Una din cauzele aprecierii greșite a unor declarații ca fiind fapte și nu judecăți de valoare se pare că a fost lipsa unei informări a judecătorilor în această privință. Totuși, ignoranța

judecătorilor nu poate să explice întru totul această situație. În câteva cauze, părții au invocat în instanțe că declarațiile care le sunt imputate de reclamanți nu sunt fapte, ci judecăți de valoare și, respectiv, nu pot să le dovedească. Cu toate acestea, instanțele nu au analizat acest argument.

II. Persoanele implicate

Sub acest aspect, pot fi evidențiate două momente. În primul rând, Curtea ține cont de calitatea persoanelor vizate în publicații, făcând diferență între persoane private și persoane care ocupă funcții publice în cadrul mecanismului statului. Ultimele sunt susceptibile unui grad mai mare de scrutinitate și critică din partea publicului, fără ca aceasta să treacă limitele acceptabile ale libertății de exprimare. Mai mult ca atât, cu cât persoana (sau persoanele) vizate într-un material mass-media ocupă funcții mai mari, cu atât scade necesitatea ingerinței legale în a le proteja.

În al doilea rând, în examinarea cauzelor privind limitarea libertății de exprimare, Curtea a atras atenția în privința persoanei căreia i se restrânge această libertate. În acest sens, Curtea oferă o protecție sporită mijloacelor mass-media care sunt „câini de pază” într-o societate democratică. Astfel, după cum se va vedea mai departe, restrângerea libertății de exprimare a ziariștilor, în comparație cu alte persoane, este condiționată suplimentar de existența anumitor factori.

III. Conținutul publicațiilor

În examinarea cazurilor contra Moldovei, Curtea a menționat și

importanța unor aspecte ce țin de conținutul publicațiilor. Odată fiind prezente aceste aspecte, produsul mass-media obține o protecție sporită în baza art. 10 al Convenției.

La astfel de aspecte putem atribui faptul dacă chestiunile puse în discuție de către mijloacele mass-media sunt chestiuni ce țin de interes public, publicarea unor declarații făcute de către o altă persoană, prezența unor exagerări sau provocări în materialul dat publicității și publicarea unor zvonuri. Referitor la aceste nuanțe, s-ar putea, în mod succint, spune următoarele:

a. Curtea de nenumărate ori a reiterat că un articol care este publicat în cadrul unei dezbateri asupra unei chestiuni de interes public, obține în virtutea conținutului său o protecție potrivit art. 10 din Convenție (a se vedea **Jersild c. Danemarcei**, hotărârea din 23 septembrie 1994, Seria A nr. 298, par. 33);

b. De asemenea, Curtea a menționat că pedepsirea unui jurnalist pentru că a contribuit la răspândirea declarațiilor făcute de o altă persoană (...) ar afecta serios aportul presei la dezbaterile chestiunilor de interes public și nu ar trebui să fie admisă decât dacă există motive deosebit de întemeiate pentru a face acest lucru;

c. Libertatea jurnalistică acoperă de asemenea și posibilitatea de a recurge la un anumit nivel de exagerare sau chiar de provocare;

d. În calitatea sa de „câine de pază”, reportajele mijloacelor mass-media asupra „relatărilor” sau „zvonurilor” - provenind de la alte persoane decât reclamantul - sau asupra „opiniei publice” trebuie să fie protejate în cazurile în care nu sunt complet lipsite

de bază faptică (a se vedea **Thorgeir Thorgeirson c. Islandei**, hotărârea din 25 iunie 1992, Seria A nr. 239, par. 65).

IV. Limbajul publicațiilor și buna-credință a jurnalistului

Un moment pe care Curtea l-a evidențiat în ceea ce privește necesitatea ingerinței în cazurile moldovenești și la care, respectiv, ar trebui să atragă atenția și instanțele naționale ține de ceea ce am putea numi atitudinea profesionistă a jurnalistului manifestată prin limbajul/tonul produsului media și prin buna-credință a acestuia.

De exemplu, Curtea în cauza **Flux și Samson c. Moldovei** a semnalat tonul echilibrat al articolului care se manifesta în speță prin faptul că după ce a prezentat opinia unei părți, jurnalistul, de asemenea, a informat cititorul despre versiunea celeilalte părți și s-a referit la niște documente care sugerau că și cel de-al doilea reclamant a încălcat anumite obligații legale. Ținând cont și de acest moment, Curtea s-a declarat convinsă de buna-credință a ziaristului și de faptul că el a acționat în conformitate cu principiile jurnalismului responsabil.

În aceeași ordine de idei, în cauza **Timpul Info-Magazin și Anghel c. Moldovei** Curtea a menționat că fragmentul din propoziția pe care s-au bazat autoritățile naționale putea într-adevăr să creeze impresia că compania D.H. a dat mită Președintelui Republicii Moldova, care este o alegație faptică gravă. Totuși, când este citit în ansamblu, paragraful dezvăluie pașii destul de numeroși întreprinși de publicația periodică reclamantă pentru a-l preveni pe cititor asupra caracterului nesigur al zvonului asupra căruia relatea.

Aceasta împreună cu alte circumstanțe ale acestui caz a determinat Curtea să constate lipsa necesității ingerinței și deci încălcarea art. 10 al Convenției.

Deficiențele constatate de către Curte în domeniul evaluării conținutului publicațiilor de către instanțele naționale atunci când apreciau necesitatea limitării libertății de exprimare au fost remediate parțial prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „*Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanelor fizice și juridice*” (nr. 8 din 09.10.2006).

Astfel, această hotărâre indică faptul că, la judecarea pricinilor în cauză, instanțele judiciare trebuie să țină cont de specificul noțiunii „*judecată de valoare*”, care este definită ca părere expusă în privința unor evenimente, circumstanțe etc. Hotărârea preia postulatul din practica CEDO, conform căruia judecățile de valoare nu pot fi dovedite. La fel, aceasta citează din practica CEDO despre limitarea răspunderii jurnalistului în caz că acesta reproduce afirmațiile unui terț și amintește instanțelor despre faptul că limitele criticii la adresa persoanelor publice sunt mai mari decât în privința persoanelor private. Hotărârea dată mai menționează că presa are un rol deosebit în informarea publicului și, de aceea, trebuie să aibă o anumită libertate de decizie atunci când comentează unele chestiuni de interes politic sau public.

Se poate de constatat că Curtea Supremă de Justiție (CSJ) a ținut cont de majoritatea momentelor legate de activitatea mass-media, care au apărut în hotărârile de condamnare a Moldovei. Cu toate acestea, ar fi bine dacă Hotărârea cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei,

demnității și reputației profesionale a persoanelor fizice și juridice ar fi completată și cu unele aspecte care deocamdată lipsesc. Ar trebui de menționat anume faptul că libertatea jurnalistică acoperă, de asemenea, și posibilitatea recurgerii la un grad de exagerare sau chiar de provocare, precum și că instanțele judecătorești trebuie să țină cont și de faptul dacă jurnalistul și-a exercitat cu bună-credință și în mod responsabil obligațiile (tonul, limbajul, echilibrul în prezentarea informației etc.).

Aspecte ce țin de dreptul la un proces echitabil

Cu toate că dreptul la un proces echitabil este prevăzut de art. 6 al Convenției, în cadrul examinării încălcării art. 10 Curtea a invocat, de asemenea, și anumite particularități ce țin de modul în care s-a aplicat legea de către instanțele judecătorești. Încălcarea acestor aspecte luate împreună cu încălcările comise pentru aspectele descrise mai sus, iar uneori chiar numai în baza lor au dus la condamnarea Moldovei în baza art. 10 al Convenției Europene.

V. Lipsa motivării hotărârilor judecătorești

Analizând diferite aspecte ce țin de libertatea de exprimare Curtea stabilește în linii generale dacă au existat motive relevante și suficiente pentru a îngreuna libertatea de exprimare a unei persoane. Din acest punct de vedere, lipsa unor motive relevante și suficiente duce în mod automat la încălcarea art. 10. Totuși, când vorbim despre nemotivarea hotărârilor mai avem în vedere și faptul că admitând o ingerință în libertatea de exprimare,

instanțele judecătorești nu prezentau nici un motiv în această privință.

Astfel, de exemplu, în cauza **Kommersant Moldovy c. Moldovei** Curtea a menționat că în replică la argumentele reclamantului instanța judecătorească a constatat că art. 10 par. 1 din Convenție prevede dreptul la libertatea de exprimare (...), însă exercitarea acestei libertăți comportă îndatoriri și responsabilități, și poate fi supusă unor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni legale (par. 2). Instanța judecătorească nu a indicat care expresie sau frază constituia o amenințare și nu a dat anumite detalii suplimentare.

În acest caz, Curtea a considerat că motivele invocate de instanțele judecătorești naționale pentru a justifica ingerința nu au fost pertinente și suficiente, acestea limitându-se, în esență, la repetarea prevederilor legale aplicabile. În particular, instanțele judecătorești nu au indicat care elemente din articolele reclamantului erau problematice și în ce măsură acestea puneau în primejdie securitatea națională și integritatea teritorială a țării sau defăimau Președintele Republicii și țara. De fapt, instanțele judecătorești au evitat unele discuții privind necesitatea ingerinței. Acestea s-au limitat doar la examinarea chestiunii dacă articolele puteau fi considerate ca reproduceri cu bună-credință a unor declarații publice, pentru care reclamantul nu putea fi ținut responsabil potrivit legislației naționale în vigoare.

În afară de lipsa motivării, Curtea la fel a criticat și motivarea defectuoasă generată de examinarea superficială a cazurilor privind defăimarea onoarei și demnității. În cauza **Timpul Info-Magazin și Anghel c. Moldovei** Curtea a notat că instanțele judecătorești naționale s-au bazat pe un fragment

dintr-o propoziție scoasă din context în vederea demonstrării faptului că ingerința în drepturile publicației periodice reclamante a fost necesară. În acest sens, Curtea a reiterat că trebuie să se “examineze ingerința reclamată în lumina cauzei per ansamblu” (a se vedea, *inter alia*, **Observer și Guardian c. Marii Britanii**, hotărârea din 26 noiembrie 1991, Seria A nr. 216, par. 59).

Motivarea defectuoasă a avut loc și în cazul omisiunii instanțelor de a analiza argumentele aduse de către publicații în apărarea lor. De exemplu, în cauza **Flux și Samson c. Moldovei** Curtea a notat că ziarul reclamant a fost amendat pentru că nu a putut să probeze veridicitatea câtorva declarații făcute în ediția sa din 13 decembrie 2001. Ziarul reclamant a susținut în fața instanțelor de judecată naționale că majoritatea declarațiilor erau judecări de valoare care, în principiu, nu pot fi probate. În recurs, el s-a referit la câteva fapte suplimentare care, în opinia sa, susțineau judecățile de valoare făcute. Cu toate acestea, nici o instanță de judecată națională nu a răspuns la aceste argumente prin verificarea faptului dacă declarațiile puteau fi considerate judecări de valoare sau prin verificarea veridicității faptelor suplimentare la care s-a referit ziarul reclamant.

VI. Încălcarea dreptului la apărare

În aproximativ o treime din toate cazurile examinate în baza acestui articol, instanțele judecătorești naționale au ignorat probele prezentate de reclamant și nu au făcut nici o evaluare a acestora. Numai acest fapt, luat separat de alte aspecte poate însemna că ingerința nu a fost necesară într-o societate democratică. Astfel, de

exemplu, în cauza **Savițchi c. Moldovei** examinând dacă o declarație era o judecată de valoare sau declarație cu privire la un fapt, Curtea a indicat că ținând cont de semantica limbii, aceasta poate fi interpretată dublu. Cu toate acestea, Curtea a fost gata să presupună declarația în cauză ca fiind făcută în privința unui fapt și deci că reclamantul a avut sarcina de a dovedi că ea corespunde realității. În continuare, Curtea a notat faptul că reclamantul a încercat să aducă probe prin prezentarea unui martor. Totuși, instanțele judecătorești naționale nu au dat nici o atenție declarațiilor martorului și nu au încercat să le evalueze, aparent tratându-le ca fiind irelevante. În aceste condiții Curtea a constatat că ingerința în libertatea de exprimare nu a fost una permisibilă.

La fel în cauza **Busuioc c. Moldovei** Curtea menționează că reclamantul a încercat să aducă probe pentru susținerea declarației contestate, prin prezentarea unui martor și a unei copii a unei foi volante. Curtea a notat că instanțele naționale au ignorat proba prezentată de reclamant și nu au făcut nici o evaluare a acesteia.

În aceste condiții Curtea a considerat că, cerând reclamantului să dovedească adevărul declarațiilor sale, iar în același timp privindu-l de o posibilitate efectivă de a aduce probe în susținerea declarațiilor sale și dovedirea adevărului acestora, constatarea instanțelor moldovenești că declarația a fost defăimătoare nu poate fi justificată ca fiind necesară într-o societate democratică.

VII. Severitatea sancțiunii impuse

În cauza **Flux c. Moldovei** Curtea a reiterat că gravitatea sancțiunii de asemenea face parte din criteriile de

verificare a proporționalității unei ingerințe în libertatea de exprimare (a se vedea **Tolstoy Miloslavsky c. Marii Britanii**, hotărârea din 13 iulie 1995, Seria A nr. 316-B, par. 51; **Karatas și Sari c. Franței**, nr. 38396/97, par. 53, 16 mai 2002). În acest caz, Curtea a notat că instanțele judecătorești naționale au acordat reclamantului suma maximă posibilă potrivit legii, în pofida faptului că nu l-au audiat niciodată ca să poată aprecia pretinsul prejudiciu cauzat lui.

În aceeași cauză, Curtea a afirmat (a se vedea mai jos) că odată cu trecerea unei perioade considerabile de timp de la publicare până la adresarea în instanțe pentru examinarea pretenției defăimări a onoarei și reputației, prejudiciul adus persoanei ce ar fi fost defăimată prin materialul respectiv ar trebui să dispară.

VIII. Data examinării cauzei în instanță

În cauza **Flux c. Moldovei** Curtea a evidențiat afirmația publicației periodice reclamante precum că i-a fost imposibil să demonstreze, după un an de la evenimente, toate faptele pertinente, precum și omisiunea din partea instanțelor judecătorești naționale de a lua în considerație afirmația dată. Ea a considerat că, cu trecerea timpului, nu doar devine imposibilă pentru mijloacele mass-media să demonstreze faptele pe care s-au bazat, ci și prejudiciul adus persoanei ce ar fi fost defăimată prin materialul respectiv trebuie să dispară.

IX. Menținerea statutului de arbitru neutru de către instanțe

Cu toate că astfel de momente ca lipsa motivării hotărârii sau refuzul de

a examina probele invocate de către o parte ar putea servi ca bază pentru a pune probleme de imparțialitate a instanței, în cauza **Flux (3) c. Moldovei** Curtea a notat că instanțele judecătorești naționale au constatat ca fiind defăimătoare o declarație, care nici măcar nu a fost contestată de către reclamant în procesul judiciar la nivel național. Curtea a declarat că acest lucru în sine ar fi fost suficient pentru Curte de a constata o încălcare în această cauză.

Majoritatea încălcărilor constatate de Curte examinate în cadrul acestui compartiment țin de exercitarea corectă a unor atribuții ce reies din regulile de bază în desfășurarea unui proces de judecată (necesitatea motivării hotărârilor adoptate, asigurarea dreptului la apărare etc.). Nu putem să explicăm de ce judecători din diferite instanțe au neglijat aceste reguli.

Totodată, anumite deficiențe constatate de Curte sunt mai subtile și probabil necesită acțiuni suplimentare pentru a preveni astfel de lucruri. Ne referim aici la obligativitatea de a dovedi fapte de către părți în ceea ce privește procesele de răspândire a unor informații ce nu corespund realității și la acordarea de către instanțe a prejudiciului moral.

În ceea ce privește primul aspect, considerăm că Hotărârea menționată mai sus cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanelor fizice și juridice ar trebui completată cu prevederea că odată cu trecerea timpului, pentru mass-media poate deveni imposibil să demonstreze faptele pe care s-au bazat în materialele lor și de aceea urmează ca ele, în condițiile date, să fie scutite de această obligație.

Referitor la prejudiciu, Curtea a relevat un moment care urmează a fi inclus în Hotărârea explicativă a CSJ cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează repararea prejudiciului moral. Acesta se referă la faptul că odată cu trecerea unei perioade considerabile de timp de la publicare până la adresarea în instanțe pentru examinarea pretensei defăimări a onoarei și reputației, prejudiciul adus persoanei ce ar fi fost defăimată prin materialul respectiv ar trebui să dispară. Cu alte cuvinte, în această situație, reclamantului nu ar trebui să-i fie recuperat prejudiciu moral din cauza dispariției acestuia.

Prevederile legislației în vigoare ar urma și ele să fie completate în această privință. În acest sens, considerăm benefice prevederile unui proiect de lege cu privire la libertatea de exprimare elaborat de către societatea civilă, potrivit căruia este necesar de a depune o cerere prealabilă în termen de 20 de zile de la data când persoana a aflat sau trebuia să afle despre informația defăimătoare, acesta fiind un termen de prescripție. La împlinirea unui an din ziua defăimării, persoana nu poate solicita repunerea sa în termenul de depunere a cererii prealabile. Art. 17 al proiectului prevede, de asemenea, că, în cazul în care concomitent cu cererea principală nu s-au înaintat pretențiile cu privire la compensarea prejudiciilor, instanța de judecată va respinge cererea pentru compensarea prejudiciilor depusă ulterior.

Ca și concluzie la aspectele discutate mai sus, ca urmare a condamnărilor pronunțate, instanțele de judecată au început să aplice tot mai mult prevederile din practica judiciară a Curții Europene. Această constatare

este adevărată mai ales în privința Curții Supreme de Justiție.

Totodată, după părerea practicienilor se observă o deviere spre o altă extremă. Dacă mai înainte jurnaliștii erau pedepsiți foarte ușor, acum, dimpotrivă, instanțele aplică astfel de sancțiuni mai rar, poate și din considerentul de a evita riscul unei condamnări ulterioare.

Jurnaliștii, însă, nu au o protecție absolută chiar ținând cont de momentele descrise mai sus. De exemplu, în ceea ce privește judecățile de valoare, Curtea a menționat că și în cazul în care o declarație constituie o judecată de valoare, proporționalitatea unei ingerințe poate depinde de faptul dacă există un substrat factologic suficient pentru declarația contestată, deoarece chiar și o judecată de valoare fără nici un substrat factologic care s-o susțină poate fi excesivă (a se vedea **De Haes and Gijssels c. Belgiei**, citată mai sus, par. 47; **Oberschlick c. Austriei (nr. 2)**, hotărâre din 1 iulie 1997; Culegere de hotărâri și decizii 1997-IV, pagina 1276, par. 33).

Încălcarea acestui echilibru, ar putea duce la apariția unor noi condamnări, dar de data aceasta din motiv că drepturile (în speță, în mare măsură dreptul la viața privată) a reclamantilor în procesele contra mass-media au fost încălcate.

În ceea ce privește viața privată, Curtea a statuat în diverse contexte că conceptul de viață privată include integritatea fizică, dar și psihologică. Obligațiile pozitive ale autorităților ar include în anumite circumstanțe datoria de a menține și aplica în practică un cadru legal adecvat care ar oferi protecție contra actelor de violență din partea altor persoane private (vezi de exemplu, **Osman c. Marii Britanii**, 28

octombrie 1998, **M.C. c. Bulgariei**, no. 39272/98, ECHR 2003-XII). De menționat că există o inițiativă legislativă de a exclude repararea prejudiciului moral pentru cazurile de defăimare. Această lege, odată adoptată ar putea să influențeze negativ în ceea ce privește protecția eficientă a dreptului la viața privată.

Cauza Amihalachioaie c. Moldovei

Spre deosebire de cazurile analizate mai sus, în acesta reclamantul nu este ziarist, ci avocat. Reclamantul s-a expus critic în privința unei hotărâri a Curții Constituționale. Ca urmare, a fost amendat pentru lipsă de respect față de Curtea Constituțională și hotărârea acesteia (articolele 81, 82 Codul jurisdicției constituționale).

CEDO a estimat că prevederile în baza cărora a fost sancționat reclamantul sunt previzibile (ținând cont de statutul de avocat al acestuia), ingerința în libertatea de exprimare a urmărit un scop legitim (garantarea imparțialității și autorității puterii judecătorești). Cu toate acestea, restrângerea libertății de exprimare a reclamantului nu a constituit „o necesitate socială imperioasă”. Deoarece reclamantul nu a depășit limitele criticii permise de art. 10 al Convenției, ingerința incriminată nu a fost considerată ca fiind „necesară într-o societate democratică”.

Hotărârea dată, poate cel mai vizibil în comparație cu celelalte, pune problema modului stabilire a necesității ingerinței. În acest caz, pentru a determina necesitatea ingerinței, Curtea a analizat conținutul afirmațiilor reclamantului, contextul în care au fost exprimate și reacția (sancțiunea) la acestea. În urma evaluării, Curtea a stabilit că declarațiile, deși denotă o anumită lipsă de respect, nu pot fi calificate nici grave

și nici injurioase față de judecătorii Curții Constituționale (CC), iar autoritățile naționale n-au prezentat motive „*pertinente și suficiente*” pentru a o justifica. Totodată, Curtea a notat că deși amenda impusă era modestă, aceasta demonstra și intenția de a pedepsi sever reclamantul, deoarece era aproape de maximul permis de lege.

Hotărârea dată pune o problemă care nu a apărut în celelalte cazuri pe acest articol, și anume problema clarității legii. În acest sens, majoritatea a menționat că, deși art. 82 din Codul jurisdicției constituționale, în baza căruia a fost pedepsit reclamantul, nu definește sau enumeră cu precizie absolută faptele incriminate, ținând cont de faptul că reclamantul, fiind jurist cu experiență profesională în calitate de președinte al baroului, ar fi putut să prevadă în mod rezonabil că fapta sa ar cădea sub incidența articolului dat. Această constatare nu exclude posibilitatea ca într-un alt posibil caz în acest sens, Curtea să nu constate ținând cont de circumstanțe contrariul, adică că articolul 82 nu mai corespunde cerințelor de previzibilitate. Lucru care s-a mai întâmplat. De exemplu, a se vedea chestiunea paravanului de sticlă din cadrul centrului de detenție a CCCEC, care, într-o primă cauză parvenită, nu a fost considerat, reieșind din circumstanțe că încalcă dreptul la apărare, ca mai apoi în alte cauze să fie stabilit contrariul.

Totodată, într-o opinie parțial concordată și parțial disidentă, judecătorul Loucaides a estimat că sancționarea unei simple lipse de respect (aici nu se include sfidarea instanței) nu poate fi considerată ca urmărind un scop legitim (în speță garantarea impar-

țialității și autorității puterii judecătorești). În aceste condiții, legea în cauză, în măsura în care interzice, în termeni absoluți, faptele care exprimă o lipsă de respect față de CC, pentru a proteja autoritatea acestei Curți, este în afara câmpului de aplicare a acestui obiectiv și nu va fi considerată ca vizându-l pe acesta din urmă. Judecătorul Loucaides a apreciat critica ca fiind un aspect indispensabil democrației care asigură un control adecvat al autorității judecătorești. În același timp a menționat că această critică ar putea fi în mod rezonabil interpretată ca o lipsă de „*respect*” față de o instanță de judecată, deoarece termenul „*respect*” este atât de larg, încât orice confruntare sau dispută cu un act al puterii judiciare pot fi asimilate cu o simplă critică. După părerea noastră, chiar dacă nu explicit, această opinie ridică din nou chestiunea privind claritatea și previzibilitatea legii date.

Având în vedere cele expuse mai sus, considerăm recomandabil ca art. 82 să fie revăzut în așa fel, încât să prevadă mai explicit în ce anume constă lipsa de respect.

Cazul dat a mai pus o problemă la care majoritatea nu a subscris. În opinia parțial concordată și parțial disidentă, judecătorul Thomassen, cu toate că este de acord că asigurarea respectului față de Curte este un scop legitim, autoritatea dată instanței pentru aceasta poate fi folosită numai în cadrul unei proceduri pendinte. În cazul de față, aceasta s-a produs după ce hotărârea a fost luată deja. Probabil că o concluzie care ar putea fi dedusă din această opinie ar fi că sancționarea pentru lipsa de respect manifestată după ce procesul a luat sfârșit ar trebui să fie pe cât posibil exclusă.

**Convenția Europeană pentru
apărarea Drepturilor Omului
Art. 11. Libertatea de întrunire și
de asociere**

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.

Cauza PPCD c. Moldovei, hotărârea din 14 februarie 2006

Reclamantul a pretins că dreptul său la libertatea de întrunire a fost încălcat. Partidul Popular-Creștin Democrat (PPCD) a fost suspendat pe motiv că adunările pe care le organiza cu alegătorii erau desfășurate cu încălcarea legii.

Curtea a notat că, la momentul evenimentelor, PPCD era un partid parlamentar de opoziție minoritar, care deținea aproximativ zece procente din locurile din Parlament, în timp ce Partidul Comunist majoritar avea aproximativ șaptezeci de procente din locuri. Suspendarea activității i-a fost impusă reclamantului ca rezultat al adunărilor pe care el le-a organizat

pentru a-și exprima dezacordul și pentru a protesta împotriva planurilor Guvernului de a face obligatorie studiarea limbii ruse în școli. La acel moment, acestea constituiau subiectul unor dezbateri aprinse în societatea moldovenească. Ținând cont de interesul public pentru libera exprimare în aceste circumstanțe și de faptul că reclamantul era un partid politic parlamentar de opoziție, Curtea a considerat că marja de apreciere a statului a fost, prin urmare, limitată și că numai motive foarte convingătoare ar fi putut justifica ingerința în dreptul PPCD la libertatea de exprimare și de întrunire.

Ministerul Justiției și, ulterior, instanțele judecătorești naționale, atunci când au justificat suspendarea activității PPCD, s-au bazat pe trei motive principale: că PPCD nu a obținut autorizație pentru adunările sale în conformitate cu Legea cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor, că la adunări au fost prezenți copii și că unele declarații făcute la adunări au constituit incitări la violență publică.

În ceea ce privește primul motiv, Curtea a notat că a existat o dispută cu privire la aplicabilitatea prevederilor Legii cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor față de adunările PPCD. Consiliul municipal, care era unica autoritate împuternicită să elibereze autorizații în conformitate cu acea lege, a considerat legislația ca fiind neclară și a refuzat s-o aplice față de PPCD, pînă cînd Parlamentul nu va da interpretarea sa oficială. Astfel, ar părea dubios faptul dacă nerespectarea legislației în acele circumstanțe ar fi justificat o asemenea măsură severă precum este suspendarea. Totuși, chiar admitînd faptul că legislația ar fi fost clară, Curtea nu a fost convinsă că nerespectarea acelei

legislații, care, de altfel, se pedepsea cu amendă administrativă în mărime de MDL 180 - 450 (EUR 16 - 40) ar fi putut fi considerată un motiv relevant și suficient pentru a impune suspendarea activității unui partid de opoziție.

Este de menționat că statul a luat măsuri care pe viitor ar putea să prevină cauze de acest tip prin adoptarea unei noi legislații în ceea ce privește libertatea întrunirilor. Cu toate acestea, cauza dată a pus o problemă care a mai apărut în practica judiciară națională și anume chestiunea pedepsirii organizatorilor pentru participarea la întrunire a copiilor.

În cazul dat, Curtea a specificat că nu a fost stabilit de către instanțele judecătorești naționale că acei copii se aflau acolo din cauza acțiunilor sau a politiciii întreprinse de reclamant. Deoarece adunările se desfășurau într-un loc public, oricine, inclusiv copiii, puteau să participe la ele. Mai mult, în opinia Curții, acest lucru constituia mai degrabă o chestiune de alegere personală a părinților de a decide dacă să permită copiilor lor să participe la acele adunări și ar părea contrar libertății de întrunire a părinților și a copiilor de a-i împiedica să participe la astfel de evenimente, care, trebuie de reamintit, erau desfășurate pentru a protesta împotriva politiciii Guvernului în domeniul educației. Prin urmare, Curtea nu a fost convinsă că acest motiv a fost relevant și suficient.

Legea întrunirilor nu interzice participarea copiilor la adunări. Mai mult ca atât, aceștia pot fi coorganizatori. Cu toate acestea, Codul cu privire la contravențiile administrative art. 170/5 prevede răspundere pentru antrenarea copiilor în acțiuni politice. În contextul celor menționate este recomandabilă ca la aplicarea acestui articol să țină cont

de cele expuse de Curtea Europeană în cazul dat.

Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului Art. 13. Dreptul la un recurs efectiv

Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

Jurisprudența:

Cauza **Ostrovar c. Moldovei**, hotărârea din 13 septembrie 2005;

Cauza **Corsacov c. Moldovei**, hotărârea din 4 aprilie 2006;

Cauza **Pruneanu c. Moldovei**, hotărârea din 16 ianuarie 2007;

Cauza **Guțu c. Moldovei**, hotărârea din 7 iunie 2007;

Cauza **Popovici c. Moldovei**, hotărârea din 27 noiembrie 2007.

I. Recurs efectiv privind condițiile de detenție

În cauza **Ostrovar c. Moldovei**, Curtea a constatat, cu referire la condițiile de detenție, că nu a existat un recurs efectiv în conformitate cu art. 13 al Convenției Europene.

În cauza **Popovici c. Moldovei**, Curtea a reiterat că perioada de detenție a reclamantului a coincis cu cea a lui Ostrovar. Se cere de remarcat că până în prezent nu există reglementări previzibile privind un recurs efectiv privind condițiile de detenție. Potrivit art. 166 alin. 1 literele b și c Cod de executare, condamnații au dreptul la apărarea și respectarea de către

instituția sau organul care asigură executarea pedepsei a demnității, drepturilor și libertăților pe care le au, dreptul de a adresa petiții (...).

* * *

Potrivit art. 173 Cod de executare, condamnatul sau alte persoane ale căror drepturi și interese legitime sunt încălcate prin actele instituției sau organului care asigură executarea hotărârilor cu caracter penal pot ataca aceste acte în modul stabilit de legislație. Potrivit art. 174 Cod de executare, procurorul exercită, în modul stabilit de lege, controlul respectării legislației de către administrația instituțiilor și organelor care asigură executarea hotărârilor cu caracter penal. După cum se observă, aceste norme care poartă un caracter general rămân a fi declarative. Actualmente, deținuții pot înainta plângeri procurorului, care exercită controlul asupra respectării legislației în sistemul penitenciar, însă acestea, după natura lor, nu pot fi considerate recursuri efective.

II. Recurs efectiv privind compensațiile pentru maltratare și acțiunile ilegale ale polițiștilor

În cauza *Corsacov c. Moldovei*, Curtea a constatat că dreptul reclamantului de a nu fi supus torturii și de a beneficia de o examinare efectivă a plângerilor sale cu privire la aplicarea torturii a fost încălcat de către stat, afectând astfel art. 13 al Convenției. Reclamantul ar fi putut pretinde compensații pentru cauzarea prejudiciului material și moral.

În cauza *Pruneanu c. Moldovei*, Curtea a constatat că pretențiile reclamantului privind maltratarea, fiind „serioase și legitime”, dădeau posi-

bilitatea reclamantului de a pretinde compensații pentru cauzarea prejudiciului material și moral. Deoarece urmărirea penală desfășurată de autoritățile naționale a conchis că acțiunile polițiștilor au fost legale, înaintarea oricărei acțiuni civile ar fi fost ineficientă. În aceste circumstanțe, Curtea a concluzionat că reclamantul nu a avut un recurs efectiv în conformitate cu dreptul național pentru a pretinde la compensații pentru maltratarea sa.

În cauza *Guțu c. Moldovei*, Curtea a menționat că, în ceea ce privește pretenția reclamantului în temeiul art. 13 combinat cu art. 5 și 8 al Convenției, reclamantul putea pretinde la compensații pentru pretențiile acțiunilor ilegale ale polițiștilor. Totuși, printr-o hotărâre irevocabilă, el a fost găsit vinovat de nesupunere cererii legitime ale polițiștilor, ceea ce a făcut ca Legea privind repararea prejudiciului să fie inaplicabilă situației. Chiar și procuratura a respins plângerea reclamantului cu privire la pretențiile abuzuri comise de polițiști, fără a desfășura vreo anchetă.

* * *

Actualmente, Codul de procedură penală stabilește în art. 524 și 525 procedura de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești persoanelor cărora li s-a cauzat un prejudiciu material sau moral. Aceste persoane au dreptul la despăgubire echitabilă în conformitate cu prevederile legislației. Acțiunea pentru repararea prejudiciului poate fi inițiată în termen de un an de la data devenirii definitive sau, după caz, irevocabile a hotărârii judecătorești sau a ordonanței organului de urmărire penală, prin care

a fost constatat caracterul ilicit al acțiunii procesuale respective, al urmăririi penale sau al condamnării, care au dus la prejudiciu. Acțiunea poate fi inițiată în instanța judecătorească în a cărei rază teritorială domiciliază persoana căruia i-a fost cauzat prejudiciul sau, după caz, succesorii ei. Procedura de reparare este reglementată de Legea din 25.02.98 cu aceeași denumire. Ulterior, legea a fost supusă unor modificări. Potrivit art. 4 al legii menționate, prejudiciul cauzat prin acțiunile ilicite nu se repară de către stat în cazul împăcării bănuțului/învinutului/inculpatului cu partea vătămată, precum și în cazul în care persoana, în procesul urmăririi penale sau cercetării judecătorești, împiedică, prin autodenunț, stabilirea adevărului. Prezența în acțiunile persoanei fizice a autocalomniei, autodenunțului se stabilește de către organele de urmărire penală, ale procuraturii sau de către instanța judecătorească. Este necesar de remarcat că, prin Legea nr. 376-XVI din 07.12.2006, în vigoare din 02.02.2007, prevederile menționate nu se aplică cazurilor în care persoana fizică s-a autocalomniat, autodenunțat în urma unui tratament violent, a aplicării amenințărilor și a altor acțiuni ilicite. După cum se observă, în acest domeniu s-au efectuat anumite reforme. Dreptul la repararea prejudiciului este într-o strânsă legătură cu hotărârile instanțelor judecătorești sau a organelor de urmărire și sub acest aspect nu este exclus subiectivismul.

Referitor la problema identificată în cauza **Guțu c. Moldovei**, s-a făcut o analiză mai sus. Condamnările contravenționale pentru nesupunerea cerințelor legitime ale polițiștilor rămân ca o tradiție negativă. În majoritatea cauzelor, unica probă este declarația

polițiștilui. Am menționat mai sus că asemenea condamnări contravenționale sunt utilizate și pentru a impune persoana să se autodenunțe fals. O asemenea atitudine din partea autorităților continuă să fie o problemă pentru sistemul judecătoresc.

Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului Art. 34. Cereri individuale

Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în Protocoalele sale. Înaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nici o măsură exercițiul eficace al acestui drept.

În cauza **Boicenco c. Moldovei**, reclamantul a declarat că refuzul autorităților de a permite avocaților săi consultarea unui medic privat și a fișei sale medicale constituie o împiedicare a accesului la Curte. Curtea a constatat că avocații au informat autoritățile privind intențiile de a apăra drepturile persoanei în fața Curții. Curtea a susținut că această cerere a fost rezonabilă și nu a existat un interes de a o respinge. Curtea a remarcat că avocații reclamantului nu au putut prezenta observațiile lor cu privire la prejudiciul material din cauza lipsei accesului la reclamant și la fișa sa medicală.

În cauza **Oferta Plus c. Moldovei**, Curtea a constatat că se creează impresia că urmărirea penală împotriva lui C.T. a fost ca urmare a adresării acestuia la Curte. C.T. era directorul

reclamantului, persoana care a semnat această cerere și singurul angajat al companiei, care a rămas după ce activitatea ei a fost blocată de către autorități. Curtea a considerat că orice presiune necorespunzătoare asupra sa, în legătură cu această cauză ar putea fi considerată o ingerință în dreptul reclamantului de a depune cerere. C.T. a fost învinuit de comiterea unei infracțiuni care era strâns legată de obiectul cererii. C.T. a fost învinuit pentru prima dată după ce Guvernul a fost informat despre prezenta cerere.

Cu referire la confidențialitatea discuțiilor cu avocatul, Curtea a menționat că este o ingerință în relația avocat – client și astfel, în dreptul de a depune cerere individuală, garantat de art. 34 al Convenției. Cu referire la peretele de sticlă din izolatorul de detenție provizorie din CCCEC, Curtea menționează că nu este neapărat să aibă loc o interpretare. O suspiciune veritabilă, bazată pe motive rezonabile că discuția ar fi fost ascultată, poate fi suficientă pentru a limita eficacitatea asistenței.

În cauza **Cebotari c. Moldovei**, Curtea a constatat că orice comunicare între client și avocat trebuie să fie deschisă și onestă. O ingerință în relația avocat – client și prin urmare dreptul la un recurs individual nu necesită în mod neapărat existența unei interceptări sau ascultări, putând fi suficientă o bănuială verosimilă. Având în vedere cele constatate în cauza **Oferta Plus** și legătura acesteia cu cea examinată, Curtea a susținut că paravanul de sticlă din CCCEC a afectat dreptul la un recurs individual.

În cauza **Colibaba c. Moldovei**, cu referire la scrisoarea Procurorului General către președintele Consiliului Baroului Avocaților, Curtea menționează că „*presiunea*” include nu doar acțiunea coercitivă directă și actele

flagrante de intimidare, dar de asemenea și alte acte improprii, indirecte sau contacte de altă natură ce au ca scop descurajarea reclamantilor și determinarea lor să renunțe la recursul oferit de Convenție. Curtea a fost de acord cu faptul că scrisoarea Procurorului General a fost o presiune asupra avocatului reclamantului și asupra tuturor avocaților. Însăși formularea scrisorii ar fi putut avea un efect de intimidare asupra intenției avocatului.

În cauza **Paladi c. Moldovei**, Curtea a remarcat că, în pofida măsurilor provizorii indicate Guvernului în temeiul art. 39 al Regulamentului Curții Europene, se pare că au existat deficiențe serioase la fiecare etapă a procesului de conformare cu măsurile provizorii, începând cu absența în biroul agentului guvernamental a funcționarilor care să răspundă la apelurile telefonice urgente de la Grefă și continuând cu omisiunea aceluia Birou de a întreprinde anumite acțiuni. De asemenea, s-au constatat omisiunile Judecătoriei sectorului Centru al municipiului Chișinău de a examina de urgență chestiunea, cu toate că reclamantul era într-o stare gravă, fapt ce a constituit motiv pentru Curte de a indica măsura provizorie. Curtea constată lipsa în legislația și practica națională a prevederilor clare care să ceară unei instanțe naționale să examineze de urgență o măsură provizorie și în al doilea rând, deficiențele în organizarea activităților biroului agentului guvernamental.

*
* *

Problema de acces la asistența medicală, la avocat, confidențialitatea discuțiilor, a fost abordată în compartimentele precedente.

Referitor la eventualele ingerințe ale autorităților moldovenești în dreptul persoanei de acces la Curtea Euro-

peană, se cere de menționat că nu există confirmare că au fost efectuate reforme în vederea excluderii unor asemenea situații.

În ceea ce privește unele decizii ale autorităților se menține o doză mare de subiectivism neinterzis de legislație.

Există unele probleme privind previzibilitatea legii în legislația penală care se reflectă în calificarea unor infracțiuni din capitolul V Cod Penal, sau practicarea ilegală a activității de întreprinzător (art. 241 Cod Penal). Pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii (art. 307CP), neglijența în serviciu (art. 329 CP) ș.a. este interpretată în mod diferit de juriștii moldoveni, creându-se situații când pentru fapte similare soluțiile sunt diferite: una prevede răspundere penală, alta, răspundere disciplinară. Exemple pertinente se pot întâlni și în alte domenii ale dreptului.

Nu se cunosc cazuri în care autoritățile au pornit vreo investigație în privința persoanelor ce au împiedicat accesul la Curte prin diferite metode. În multe situații reprezentanții autorităților găsesc vinovați avocații care asistă reclamantii la Curtea Europeană, fapt confirmat și în cauza Colibaba.

Nu există prevederi legale pertinente în procedura penală referitoare la examinarea măsurilor provizorii în situații similare cu cele expuse în cauza Paladi, aceasta rămânând ca o problemă pentru legiuitor.

De menționat că, în ultimul timp, în activitatea biroului agentului guvernamental s-au observat schimbări.

**Primul Protocol adițional la
Convenția Europeană pentru
apărarea Drepturilor Omului
Art. 1. Protecția proprietății**

*Orice persoană fizică sau juridică
are dreptul la respectarea bunurilor*

sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.

Jurisprudența:

Cauza **Prodan c. Moldovei** hotărârea din 18 mai 2004;

Cauza **Luntre și alții c. Moldovei** hotărârea din 15 iunie 2004

Cauza **Pasteli și alții c. Moldovei** hotărârea din 15 iunie 2004;

Cauza **Sîrbu și alții c. Moldovei** hotărârea din 15 iunie 2004;

Cauza **Bocancea și alții c. Moldovei** hotărârea din 6 iulie 2004;

Cauza **Croitoru c. Moldovei** hotărârea din 20 iulie 2004;

Cauza **Țîmbal c. Moldovei** hotărârea din 14 septembrie 2004;

Cauza **Popov (1) c. Moldovei** hotărârea din 18 ianuarie 2005;

Cauza **Dumbrăveanu c. Moldovei** hotărârea din 24 mai 2005;

Cauza **Scutari c. Moldovei** hotărârea din 26 iulie 2005;

Cauza **Daniliuc c. Moldovei** hotărârea din 18 octombrie 2005;

Cauza **Baibarac c. Moldovei** hotărârea din 15 noiembrie 2005;

Cauza **Lupăcescu și alții c. Moldovei** hotărârea din 21 martie 2006;

Cauza **Lungu c. Moldovei** hotărârea din 09 mai 2006;

Cauza **Istrate c. Moldovei** hotărârea din 13 iunie 2006;

Cauza **Lozan și alții c. Moldovei** hotărârea din 10 octombrie 2006;

Cauza **Drăguță c. Moldovei** hotărârea din 31 octombrie 2006;

Cauza **Moisei c. Moldovei** hotărârea din 19 decembrie 2006;

Cauza **Oferta Plus SRL c. Moldovei** hotărârea din 19 decembrie 2006;

Cauza **Roșca c. Moldovei** hotărârea din 22 martie 2005 ;

Cauza **ASITO c. Moldovei** hotărârea din 08 noiembrie 2005;

Cauza **Popov (II) c. Moldovei** hotărârea din 06 decembrie 2005;

Cauza **Josan c. Moldovei** hotărârea din 21 martie 2006;

Cauza **Ermicev c. Moldovei** hotărârea din 08 august 2006;

Cauza **Melnic c. Moldovei** hotărârea din 14 noiembrie 2006;

Cauza **Nistas Gmbh c. Moldovei** hotărârea din 12 decembrie 2006;

Cauza **Avramenko c. Moldovei** hotărârea din 06 februarie 2007;

Cauza **Cooperativa agricolă Slobozia-Hanesei c. Moldovei** hotărârea din 03 aprilie 2007;

Cauza **Mazepa c. Moldovei** hotărârea din 10 mai 2007;

Cauza **Botnari c. Moldovei** hotărârea din 19 iunie 2007;

Cauza **Bița și alții c. Moldovei** hotărârea din 25 septembrie 2007;

Cauza **Mizernaia c. Moldovei** hotărârea din 25 septembrie 2007;

Cauza **Clionov c. Moldovei** hotărârea din 09 octombrie 2007;

Cauza **Curăraru c. Moldovei** hotărârea din 09 octombrie 2007;

Cauza **Grivneac c. Moldovei** hotărârea din 09 octombrie 2007;

Cauza **Buianovschi c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Deordiev și Deordiev c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Marcu c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Țiberneac Olga c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Țiberneac Vasile c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Vitan c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Lipatnikova și Rudic c. Moldovei** hotărârea din 23 octombrie 2007;

Cauza **Deliuchin c. Moldovei** hotărârea din 23 octombrie 2007;

Cauza **Nadulișneac Ion c. Moldovei** hotărârea din 16 octombrie 2007;

Cauza **Banca Vias c. Moldovei** hotărârea din 06 noiembrie 2007.

Cauza **Mihalachi c. Moldovei** hotărârea din 09 ianuarie 2007;

Cauza **Moldovahidromaș c. Moldovei** hotărârea din 27 februarie 2007;

Cauza **Cooperativa agricolă Slobozia-Hanesei c. Moldovei** (cererea nr. 39745/02);

Cauza **Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova și alții c. Moldovei** hotărârea din 27 februarie 2007;

Cauza **Ovciarov c. Moldovei** hotărârea din 14 aprilie 2007;

Cauza **Bimer S.A. c. Moldovei** hotărârea din 10 iulie 2007;

Cauza **Cazacu c. Moldovei** hotărârea din 23 octombrie 2007;

Cauza **Venera Nord-Vest Borta A. G. c. Moldovei** (cererea 31535\02).

În cauzele **Roșca c. Moldovei** (cererea nr. 6267/02), **ASITO c. Moldovei** (cererea nr. 40663/98), **Josan c. Moldovei** (cererea nr. 37431/02), **Popov (II) c. Moldovei** (cererea nr. 19960/04), **Macovei și alții c. Moldovei** (cererile 19253/03, 17667/03, 31960/03, 19263/03, 17695/03,

31761/03), **Ermicev c. Moldovei** (cererea nr. 42288/02), **Melnic c. Moldovei** (cererea nr. 6923/03), **Nistas Gmbh c. Moldovei** (cererea nr. 30303/03), **Oferta Plus SRL c. Moldovei** (cererea nr. 14385/04), **Mihalachi c. Moldovei** (cererea nr. 37511/02), **Venera Nord-Vest Borta A.G. c. Moldovei** (cererea nr. 31535/02), **Moldovahidromaș c. Moldovei** (cererea nr. 30475/03), **Ovciarov c. Moldovei** (cererea nr. 31228/02), Curtea a constatat că casarea unei hotărâri judecătorești după ce a devenit irevocabilă și fără drept de recurs, constituie o ingerință în dreptul beneficiarului hotărârii judecătorești la protecția proprietății.

În cauza **Bimer S.A. c. Moldovei**, Curtea a constatat că încetarea valabilității licenței pentru desfășurarea unei afaceri constituie o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor, garantat de art. 1 al Primului Protocol adițional la Convenția Europeană.

În cauza **Cazacu c. Moldovei**, Curtea a constatat că refuzul instanțelor naționale de a-i acorda reclamantului compensațiile pentru concediere (indemnizația de concediere, salariul pentru două luni după concedierea sa și compensația pentru concediul nefolosit) a constituit o ingerință în drepturile sale garantate de art. 1 al Primului Protocol adițional la Convenție.

În restul cauzelor ce au tangență la acest capitol, Curtea a constatat că imposibilitatea reclamantului de a obține executarea hotărârii judecătorești, în perioada cît aceasta era executorie, a constituit o ingerință în dreptul său la protecția proprietății, așa cum prevede prima propoziție a primului paragraf al art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.

* * *

Analizând cauzele în care Moldova a fost condamnată în baza art. 1 al Primului Protocol adițional la Convenție, constatăm că, în majoritatea cazurilor, violările acestui articol sunt strâns legate de violarea art. 6 par. 1 din Convenție Europeană în ceea ce privește neexecutarea unei hotărâri judecătorești sau casarea unei atare hotărâri.

În cauzele în care au fost examinate pretense încălcări ale art. 1 al Primului Protocol adițional la Convenție, Curtea a reiterat că o „pretenție” poate constitui un „bun” în sensul art. 1 al Protocolului menționat, dacă ea este suficient de certă pentru a fi executorie (a se vedea cauza **Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis c. Greciei**, hotărâre din 9 decembrie 1994, Seria A nr. 301-B, par. 59; **Burdov c. Rusiei**, nr. 59498/00, par. 40, ECHR 2000-III). De altfel, această concluzie poate fi dedusă și din conținutul legislației naționale a Republicii Moldova, în special din prevederile art. 285 Cod civil, care stipulează că bunuri sunt atât lucrurile susceptibile de apropiere individuală sau colectivă, cât și drepturile patrimoniale. Or, o pretenție executorie nu este altceva decât un drept patrimonial ce aparține persoanei reclamante.

În cazurile în care a fost constatată violarea art. 6 par. 1 din Convenție bazată pe casarea unei hotărâri judecătorești irevocabile, Curtea a considerat că această casare constituie o ingerință în dreptul beneficiarului hotărârii judecătorești la protecția proprietății. Această ingerință, nefiind justificată ca servind unui interes public, nu a asigurat un echilibru just, iar reclamantul a fost obligat să suporte o

sarcină individuală și excesivă (a se vedea cauza **Brumărescu c. României**, [GC], nr. 28342/95, par. 75-80, ECHR 1999-VII). Cu alte cuvinte, „pierderea” unei hotărâri judecătorești în rezultatul casării ilegale a acesteia echivalează cu pierderea bunului, datorită deposedării ilegale.

În cazul neexecutării sau executării tardive a hotărârilor judecătorești privind plata unei sume de bani, Curtea a menționat că dreptul lezat conform acestei prevederi constă în împiedicarea reclamantului de a beneficia de banii pe care el în mod rezonabil se aștepta să-i primească, iar în cazul neexecutării hotărârilor judecătorești privind dobândirea unor bunuri în proprietate, încălcarea constă în imposibilitatea reclamantului de a beneficia de bunurile sale și de a dispune de ele după bunul său plac.

În esență, motivele care au determinat violarea art. 1 al Primului Protocol adițional la Convenție sunt, în principiu, aceleași ca și în cazul violării art. 6 par. 1 din Convenție. Din acest considerent, în majoritatea cazurilor, Curtea a examinat pretensele încălcări ale art. 1 al Primului Protocol adițional la Convenție împreună cu pretensele încălcări ale art. 6 par. 1 din Convenție. Justificările Guvernului referitoare la ingerința în drepturile reclamantului bazate în majoritate pe lipsa fondurilor pentru executarea hotărârilor judecătorești a fost apreciată critic de către Curte și cu această ocazie, a ținut să reitereze că „lipsa fondurilor și a spațiului locativ alternativ nu poate justifica o astfel de omisiune” (a se vedea, *mutatis mutandis*, cauza **Ambruosi c. Italiei**, nr. 31227/96, par. 28-34, 19 octombrie 2000).

Constatând violarea dreptului de proprietate garantat de către art. 1 al

Primului Protocol adițional la Convenție, Curtea impune statului pârât obligația de a pune capăt violării și a repara consecințele acesteia, în așa mod, încât să restabilească pe cât e posibil situația existentă înainte de violare (a se vedea **Former King of Greece and Others c. Greciei** [GC], nr. 25701/94, par. 72). Reparația trebuie să aibă scopul de a repune reclamantul în situația în care el s-ar fi aflat dacă violarea nu ar fi avut loc.

În cazurile în care reclamantul a fost privat de proprietatea asupra unui bun, repunerea în situația anterioară constă în restituirea bunului respectiv sau în acordarea echivalentului bănesc al acestuia. Ținând cont de faptul că folosința bunului este susceptibilă de a produce anumite venituri, reclamantul este îndreptățit să obțină cu titlu de despăgubire și valoarea eventualelor venituri. În cauzele privitoare la acordarea spațiului locativ, aceasta se apreciază, de regulă, în funcție de plata pentru chiria pe care reclamantul ar fi obținut-o în cazul în care ar fi deținut controlul asupra bunurilor sale și ar fi avut posibilitatea de a le închiria. Echivalentul bănesc al bunului la care pretinde reclamantul nu poate fi acordat în cazul în care prin hotărârea judecătorească nu se prevede acordarea apartamentului în proprietate, ci doar dreptul de a folosi spațiul locativ de stat (cauza **Curăraru c. Moldovei**, par. 44; cauza **Lozan c. Moldovei**, par. 43). Atunci când face evaluarea unei cauze, Curtea ia în considerație faptul că reclamantul, în mod inevitabil, ar fi suportat anumite întârzieri în găsirea chiriașilor potriviți și ar fi suportat anumite cheltuieli de întreținere a casei, precum și de plată a impozitelor (cauza **Prodan c. Moldovei**, par. 74; cauza **Ermicev c. Moldovei**, par. 31).

În mod similar se procedează și în cazurile în care pretenția executorie constă în plata unei sume de bani. Prin repunerea în situația anterioară, reclamantul este îndreptățit să pretindă suma de bani propriu-zisă și suplimentar dobânda legală prevăzută de art. 619 Cod civil, calculată în funcție de rata de refinanțare stabilită de Banca Națională a Moldovei (BNM) pentru perioada în care persoana a fost privată de posibilitatea de a beneficia de banii săi (cauza **Josan c. Moldovei**, par. 37; cauza **Banca Vias c. Moldovei**, par. 45).

În cazul în care reclamantul a obținut plata capitalului, el poate pretinde doar la acordarea compensațiilor în privința venitului ratat (cauza **Lupăcescu și alții c. Moldovei**, par. 31).

Nota redacției: Studiul a fost realizat în cadrul unui program finanțat de Misiunea Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa din Moldova, Revista Forumul Judecătorilor primind permisiunea autorilor și a organizației în vederea publicării exclusive a studiului în România.